

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

...

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1909

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους : Κωνσταντῖνος Μιχ. Κούμας ὕπὸ Παριελῆ Μ. Κοιτογιάννη	Σελ. 3
Νέος θησαυρὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Κ. Κρουμβάχερ (μετάφρ. ***)	12
Πειραματικὴ διδασκαλία τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν : Γε- νητὴ μνημειὰ ὑπὸ Ν. Σ. Ἀκροπολλίδου	27
Ἐν Θανράσιον ἀμερικανικὸν ἴδρυμα : Τὸ λαϊκὸν πανεπι- στήμιον Chautauqua (μετάφρ. Γ. Βαχαβίλλου)	30
Ἄγων περὶ ὑπερβέως διήγημα Ροβέρτου Βρόκο (μετάφρ. Χ.)	37
Γινώμαι τοῦ Καρλάυλ (μετάφρ. Φ.)	54
Χρονιὰ	56
Ἀναγνωστήριον : Ξένα περιοδικά.-- Ἑλληνικά περιοδικά	60

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΟΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΠΙΣΤΡΑΤΗΣ ΔΕΛΤΑ ΔΕΛΤΑ ΔΕΛΤΑ - 42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΜΑΣ

Ὅσακις δοθῆ εὐκαιρία εἰς τὸν ἀοίδιμον Κοραῆν, δὲν παραλείπει νὰ ἐπαινέσῃ — εἰς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς ἐπιστολάς του — τὸν σύγχρονόν του διδάσκαλον τοῦ Γένους Κωνσταντῖνον Κούμαν. Ὁ χρηστὸς Κούμας, ὁ σοφὸς Κούμας, ὁ ἐνάρετος Κούμας, μὲ τὰ ἐπίθετα ταῦτα συνοδεύει συχνὰ πυκνὰ τὸ προσφιλές του ὄνομα τοῦ ἐνθουσιώδους ὁπαδοῦ του καὶ ἀγαπητοῦ του φίλου. Καὶ δὲν εἶχεν ἀδικον, διότι καὶ σοφὸς καὶ χρηστὸς καὶ ἐνάρετος ὑπῆρξε πράγματι ὁ Κούμας.

Α'

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λάρισαν τῆ 26 Σεπτεμβρίου 1777 ἀπὸ πατέρα τὸν Μιχαὴλ Κούμαν, ἔμπορον γουναρικῶν, καὶ μητέρα τὴν Ἀβραμινήν.

Εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνεδύοντο οἱ Τούρκοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀφινε κέρδη πολλά, ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ Κούμα δὲν ἦτο πλούσιος, εἶχεν ὁμως τόσα, ὥστε νὰ ἀναθρέψῃ ἀνέτως τὰ τέκνα του. Πῶς δὲ διηγήθη τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ βίου του ὁ Κούμας μᾶς λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εὐτυχῶς μανθάνομεν πολλὰς καὶ λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ. Μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του — λέγει — δὲν εἶδεν οὔτε ἐκκλησίαν οὔτε σχολεῖον. Ἐφυλάσσετο κλειστὸς ἐντὸς τοῦ πατρικοῦ του οἴκου, διότι οἱ γονεῖς του ἐφοβοῦντο μὴ τὸν ἀρπάσσουν οἱ Γιανίτσαροι.

Κατὰ δὲ τὸ 1787 φοβερὸς λοιμὸς — ἡ πανώλης — ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Λάρισαν, ἀθρόοι δὲ οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετόκησαν εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις. Τότε καὶ ὁ Μιχαὴλ Κούμας κατέφυγεν οἰκογενειακῶς εἰς τὸν Τύρναβον, ὅπου κατὰ πρῶτον ὁ

δεκαετής Κωνσταντῖνος εἰσῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν. Εἶναι ἀπερί-
γραφτος ἢ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς αὐτὸν αἱ ἐκκλη-
σιαστικαὶ τελεταί. Αἱ χρυσοῦφαντοι στολαὶ τῶν ἱερέων, τὸ πλῆ-
θος τῶν εἰκόνων, αἱ ἱεραὶ ψαλμωδίαί, ἡ εὐλάβεια τοῦ παριστα-
μένου λαοῦ, ἡ ὁσμὴ τοῦ θυμιάματος, ἡ πληροῦσα τὸν ἐντὸς τῆς
ἐκκλησίας ἀέρα, ταῦτα πάντα ἐξήγειραν κατάπληξιν εἰς τὴν
ἀσυνήθιστον εἰς τοιαύτας ἐντυπώσεις ψυχὴν του.

Εἰς τὸν Ὑρναβὸν ὁ Κούμας ἔμαθε νὰ ἀναγινώσκη Συναξά-
ρια, ὅποια ἐδίδοντο τότε εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νέους, ὡς καὶ τὴν
«Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίαν». Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῆς
Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας κατέγινε πολὺ, διότι, καὶ ἀφοῦ ἐπέ-
στρεψε μὲ τοὺς γονεῖς του εἰς τὴν Λάρισαν, τὸ βιβλίον τοῦτο,
λέγει, εἶχεν ὁσάκις ἦτο εὐκαιρὸς εἰς τὰς χεῖράς του, διὰ νὰ
σβύσῃ τὴν φιλομάθειάν του.

Τὴν ζωηράν του ταύτην φιλομάθειαν θέλοντες οἱ γονεῖς του
νὰ ἱκανοποιήσουν παρέδωκαν τὸν δεκαπενταετῆ υἱὸν των εἰς
τὸν Ἰωάννην Πέζαρον, ὁ ὁποῖος εἶχε σχολεῖον ἰδικόν του εἰς
τὸν Ὑρναβόν.

Ἐὰν ὁ Ὑρναβίτης Ἰωάννης Πέζαρος ἐσπούδαζεν εἰς Πανε-
πιστήμιον τῆς Εὐρώπης, θὰ ἐσκίαζε πολὺ, λέγει ὁ Κούμας, τὴν
δόξαν τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, διότι καὶ διάνοιαν εἶχε μεγά-
λην καὶ ζῆλον πρὸς τὴν μάθησιν ἀκατάσχετον καὶ χαρακτήρα,
πρὸς τοῦτοις, ἐξαιρετον. Κυρίως ὁμῶς μοναδικὴ ἦτο τοῦ ἀνθρώ-
που τούτου ἡ φιλοπονία. Τὸ πρῶτ' καὶ τὴν ἐσπέραν μὲ τοὺς
μαθητάς του μετέβαινε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καθ' ἑλθὴν δὲ τὴν
ἡμέραν ἐδίδασκεν εἰς τὰς ἑπτὰ τάξεις τοῦ σχολείου του ἀδια-
κόπως. Τὰς ἑορτὰς ἐδίδασκε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς δεκαῆξ
ἐκκλησίας τοῦ Ὑρναβίου, ἄνθρωποι δέ, συζήσαντες μαζί του
καὶ χαίροντες νὰ ἀκούωσι πάντοτε τοὺς γλυκυτάτους του λόγους,
παρετήρησαν, ὅτι οὐδέποτε ἐξεφώνησε τὸν ἴδιον λόγον δύο
φορὰς. Τέλος δὲ ἀφοῦ μετὰ τὸν γάμον του ἐχειροτονήθη ἱερεὺς
— ἔλαβε καὶ τὸ ὄφφικιον τοῦ οἰκονόμου — ὁ Πέζαρος ἱερούρ-
γει, ἐδάπτειζεν, ἠγίαζε χωρὶς βοηθόν, ἐδιπλασίασε δὲ καὶ τὸν
ζῆλόν του πρὸς τὸ κήρυγμα.

Τοιοῦτου διδασκάλου ἠτύχησε νὰ χρηματίσῃ μαθητῆς ὁ
Κούμας ἐπὶ ἕξ κατὰ συνέχειαν ἔτη. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ὁ φιλό-

πonos καὶ φιλομαθῆς Κούμας, ἐξήντησε δύναται τις νὰ εἴπῃ,
ἔλθῃ τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου του, ἀπέκτησε δὲ φήμην δια-
κεκριμένου μαθητοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τότε μητροπολίτης Λαρί-
σης Διονύσιος Καλλιάρχης, φιλόμουσος, μεγαλόδωρος καὶ ζηλω-
τῆς τοῦ καλοῦ ἀρχιερεὺς, ἐπροστάτευσε τὸν Κούμαν, τὸν παρέ-
λαβεν, ἀναχωρῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μαζί του, καὶ τὸν
συνέστησεν εἰς τὸν τότε μέγαν διερμηγέα Κωνσταντῖνον Ὑψη-
λάντην. Ὁ Ὑψηλάντης, ἀνακηρυχθεὶς ἐν τῇ μεταξὺ ἡγεμονίᾳ,
ἠθέλησε νὰ προσλάβῃ τὸν νεαρὸν Λαρισαῖον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν
του. Ἀλλ' ὁ Κούμας δὲν ἔσπευξε, ἐπροτίμησε δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ
εἰς τὴν πατρίδα του, ἵνα, ὡς ἔλεγεν, ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ
διδασκάλου του Πεζάρου.

Πράγματι δὲ δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ὁ Κούμας ἐγκα-
θίστατο διδάσκαλος τοῦ ἀρτισυστάτου σχολείου τῆς Λαρίσης.
Τοῦ σχολείου τούτου ἡ λειτουργία εἶχε διακοπῆ ἐπὶ τριάκοντα
ἔτη περίπου, ἀπὸ τῶν ταραχῶν δηλονότι, αἵτινες καὶ ἐν Θεσ-
σαλίᾳ ἐξηγέρθησαν ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 μέχρι
τοῦ ἔτους 1798, κατὰ τὸ ὅποιον κατώρθωσεν ὁ Καλλιάρχης νὰ
τὸ ἀνασυστήσῃ.

Ἀλλ' ὁ Κούμας δὲν ἐδίδαξεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Λάρισαν.
Οἱ Γιανίτσαροι, λέγει, ἦσαν ἐν Θεσσαλίᾳ τόσον θηριώδεις, ὥστε
καὶ ἐκεῖνος, ὅπως ὅλοι οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι αὐτῆς, δὲν εὗρι-
σκεν ἡσυχίαν. Διὰ τοῦτο ἐπροτίμησε τὴν σχολαρχίαν τῆς ἐν
Ἐσσαριτσάνῃ σχολῆς. Ἐκεῖ ἐδίδασκε καὶ ἐκήρυττεν. Ἐκεῖ ὁ
Κούμας, μιμηθεὶς τὸν τότε ἐν Ἀμπελακίοις διδάσκοντα Γρηγό-
ριον Κωσταντᾶν, ἐνεωτέρισεν εἰς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας
τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, μεταχειρισθεὶς μίαν καὶ μόνην λέξιν
πρὸς ἐξήγησιν ἀντιστοίχου λέξεως τῶν συγγραφέων ἀντὶ τῶν
πολλῶν συνωνύμων, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο τότε οἱ διδάσκαλοι.

Ἐκ Ἐσσαριτσάνης τέλος μεταβὰς εἰς Ἀμπελάκια—ὅπου πλὴν
τοῦ Κωσταντᾶ διέτριβε τότε καὶ ἕτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους
ὁ Ἀσάνης—συνειργάσθη ἐπὶ δύο μῆνας μετὰ τούτου καὶ μετέ-
φρασεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν τὰς κωνικὰς τομὰς τοῦ Καίλιου¹.

¹ Ἐξεδόθη ἡ μετάφρασις (Κωνικῶν Τομῶν ἀναλυτικὴ πραγματεία τοῦ
ἀδβᾶ Καίλιου ἐν Βιέννῃ 1808).

Ἀναχωρήσας δὲ παρέλαβε μαζί του καὶ χειρόγραφον θεωρίαν συντόμου γεωγραφίας χάριν τῶν μαθητῶν του.

Ἀλλὰ τὸ κλίμα τῆς Τσαριτσάνης ἦτο νοσηρὸν, ὃ δὲ Κούμας, ταλαιπωρούμενος ἐκ τούτου, ἠναγκάσθη νὰ ἀναδείξῃ διευθυντὴν τῆς σχολῆς τὸν διαπρέφαντα μαθητὴν του ἱερομόναχον Γερμανόν, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς Ἀμπελάκια — τῷ 1803 — ὅπου ἀντικατέστησε τὸν παραιτηθέντα ἐκ τῆς διεύθυνσεως τῆς σχολῆς τῶν Ἀμπελακίων Γρηγόριον Κωνσταντᾶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Ἀμπελάκια δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ. Εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὀλίγον μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Κούμα ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἀπὸ τὴν Βιέννην, ἵνα συλλέξῃ συνδρομὰς πρὸς ἐκδοσὶν τοῦ Λεξικοῦ του (τὸ ὁποῖον ὅμως ἐξεδόθη βραδύτερον). Ἀναχωρῶν δὲ συμπαρέλαβε καὶ τὸν Κούμαν. Ὁ Χατζῆ Μόσχος, εὐπορος ἔμπορος ἐν Βιέννῃ, προσέλαβε τότε τὸν Κούμαν ὡς ἰδιαιτέρον διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Οὐδεμία ἀμφισβόλια, ὅτι ἡ μετάβασις τοῦ Κούμα εἰς Βιέννην ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῷ βίῳ του ἀξιολογητέον.

Ἐν πρώτοις ἐν Βιέννῃ ὁ Κούμας ἔζησεν ὀπωσδὴποτε ἀνέτως, περιέθαλψε τὴν υἰείαν του καὶ ἐθεράπευσε τοὺς πάσχοντας ὀφθαλμοὺς του. Πλὴν τούτου, ἐγγραφεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης, ἠκολούθησε μαθήματα τῆς μαθηματικῆς κυρίως ἐπιστήμης, ἐπλούτισε τὰς γνώσεις του μὲ νέας θεωρίας καὶ ἐμυήθη εἰς μέθοδον ἐπιστημονικὴν πρακτικωτέραν. Κατεβέλχθη δὲ τόσον πολὺ ἐκ τῶν νέων τούτων γνώσεων, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ μεταδώσῃ αὐτὰς καὶ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του, μετέφρασε δὲ τοῦ γάλλου Φονταίνου¹ τὸ σύγγραμμα καὶ ἐξέδωκε τῷ 1807 εἰς ὀκτὼ τόμους. Ἀτυχῶς ἡ μετάφρασις ἐγένετο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, διότι καὶ ὁ Κούμας, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐφρόνουσαν τότε, ὅτι ἔπρεπεν οἱ ἀναγεννώμενοι Ἕλληνες νὰ ἐπιδιώξωσι καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῶν προλεγομένων τοῦ Κοραῆ τὸν μετέπεισεν. Ὁ Κούμας ἐγένετο πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ ἀοιδίου Χίου καθ' ὅλον τὸν βίον, θαυμαστῆς δὲ τῆς σοφίας του καὶ μιμητῆς τοῦ καλάμου του.

Ἐν ἔτος μετὰ ταῦτα, τῷ 1808, ἐδημοσίευσεν εἰς δύο μικροὺς τόμους τὴν Χημείαν τοῦ Ἀδήτου, μεταφράσας αὐτὴν εἰς τὴν ὀμιλουμένην.

Ταυτοχρόνως ὅμως ἐγεύθη καὶ πικρίας ὄχι ὀλίγας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ὁ πατήρ του, ὡς εἶπομεν, ἐμπορεύετο ἀλλ' ἀτυχίαι ἐμπορικαὶ ἀφῆρπασαν ὅλα του τὰ κεφάλαια καὶ ὁ Μιχαὴλ Κούμας περιέπεσεν εἰς οἰκτρὰν πτωχείαν, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1807. Ὁ φιλόσοφος υἱὸς ἀνέλαβε τότε ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ βάρη τοῦ πατρός, ζῶν δὲ μὲ αὐστηρὰν οἰκονομίαν ἐν Βιέννῃ ἀπέστελλεν εἰς Λάρισαν χρηματικὰ βοηθήματα πρὸς διατροφήν τῆς μητρός του καὶ μίας μικρᾶς ἐγγονῆς τῆς.

Β'

Ποῖος, ἀναγνώσας τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κοραῆ, δὲν ἐνθυμεῖται τὸν Πρωτοφάλτην τῆς Σμύρνης; Πρὸς αὐτὸν γράφων ὁ ἀοιδίμος ἀνὴρ εἶτε ἀπὸ τὸ Μομπελιέ, ἐφ' ὅσον ἐσπούδαζεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἶτε ἀπὸ τοὺς Παρισίους, ὅπου μετὰ τὰς ἰατρικὰς του σπουδὰς μετέβη, παρώρμα τοὺς Σμυρναίους νὰ καλλιεργήσωσι τὰ γράμματα καὶ νὰ μὴ ὑπολειφθῶσιν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ ταύτῃ τῶν γειτόνων τῶν Κυδωνιέων καὶ Χίων. Ὁ Πρωτοφάλτης ἀνεγίνωσκε τὰς μακρὰς ἐπιστολάς τοῦ Κοραῆ, τὰς πλήρεις χάριτος καὶ γοητείας, εἰς ἐπήκοον τῶν Σμυρναίων. Οἱ Σμυρναῖοι ἐφιλοτιμήθησαν. Ἀπεφασίσθη ἡ ἴδρυσις νέας σχολῆς καὶ τῷ 1808 ἐκάλεσαν τὸν ἐν Βιέννῃ διατρίβοντα Κούμαν, κατὰ σύστασιν τοῦ Κοραῆ, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Ὁ Κούμας ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἀγοράσας ἐν Βιέννῃ διὰ λογαριασμὸν τῶν Σμυρναίων τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν τελειότεραν διδασκαλίαν, ἀνεχώρησεν εἰς Σμύρνην διὰ Τεργέστης καὶ Θεσσαλονίκης, ὅθεν παρέλαβε τὴν μητέρα του καὶ τὴν μικρὰν του θυγατέρα Ἐλένην — τὴν μετέπειτα κυρίαν Καντακουζηνοῦ —, διότι ὁ Κούμας εἶχε νυμφευθῆ ἔνωρίς, ὅτε ἀκόμη ἐδίδασκεν ἐν Λαρίσῃ, κατ' ἐπίμονον θέλησιν τῶν γονέων του.

Τῇ 1 Σεπτεμβρίου ἤρχισε τὰ μαθήματά του ἐν τῇ νέᾳ σχολῇ μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον κατὰ σύστασιν αὐτοῦ προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τῆς σχολῆς ταύτης ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ

¹ Σειρά μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν πραγματειῶν ἐν Βιέννῃ 1807.

ἐξ Οἰκονόμων, ὁ περίφημος μετὰ ταῦτα γενόμενος ὡς θεολόγος, ὡς φιλόλογος, κυρίως ὅμως ὡς ἱεροκῆρυξ εὐφραδής.

Αἱ πρῶται ἐξετάσεις τῆς σχολῆς ἐγένοντο κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1810, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης καὶ τῶν ἐπιλέκτων Σμυρναίων. Καὶ ἐκ τῶν ἐξετάσεων δὲ κατεφάνη, ὅτι ἡ σχολὴ ἠῦδοκίμησε καὶ ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας τῶν ἰδρυτῶν τῆς. Διὰ τοῦτο ἐπεθύμησαν οὗτοι νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ὑπερτέρα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, διότι καὶ διδασκάλους φημισμένους εἶχε καὶ μαθητὰς πλείστους προσελκυσε καὶ μαθήματα ποικίλα ἐδιδάσκοντο ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' οἱ προστατεύοντες τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν διημφισβήτουν τὰ πρωτεῖα. Ἐπῆλθε λοιπὸν ἕρις καὶ, τὸ χειρότερον, διάλυσις τῆς νέας σχολῆς.

Ἄλλ' ὁ Κούμας κατῴρθωσε νὰ συλλέξῃ συνδρομὰς ἵνα συστήσῃ ἰδιωτικὴν σχολήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προθυμία, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν οἱ Σμυρναῖοι πρὸς αὐτόν, ὑπῆρξε μεγάλη, μετεσχημάτισε τὴν σχολὴν ταύτην εἰς τὸ γνωστὸν Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνέπτυξε δραστηριότητα καὶ φιλοπονίαν τῷ ὄντι ἀξιοθαύμαστον. Διότι ἐδίδασκε μαθηματικά, φιλολογίαν, φυσικὴν, γεωγραφίαν καὶ ἠθικὴν, ἐνῶ συγχρόνως συνέγραφε καὶ ἐγχειρίδια διδακτικά. Ἡ φήμη τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ὧν δὲ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς προσήρχοντο εἰς τὴν Σμύρνην νεαροὶ μαθηταί, ἵνα ἀκροασθῶσι τὸν Κούμαν.

Κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη ἡ φιλομάθεια, ἡ ἐπὶ αἰῶνας καθεύδουσα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, ἐξηγείρετο γοργῶς, οἱ δὲ καλοὶ διδάσκαλοι, οἱ μὲ μέθοδον νεωτερίζουσιν, μὲ μόρφωσιν ἀρτίαν, μὲ γνώσεις ἐγκυκλοπαιδικὰς διδάσκαλοι, ἦσαν ὀλίγοι καὶ διὰ τοῦτο περιζήτητοι. Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἦτο καὶ ὁ ἡμέτερος Κούμας.

Ἄλλ' ὁ Κούμας ἐφημίσθη καὶ ὡς δεξιὸς ὀργανωτὴς σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὅπως σήμερον λέγομεν. Διὰ τὴν δεξιότητά του δὲ ταύτην ὁ τότε πατριάρχης Κύριλλος Ζ' καὶ ἡ Ἱερά ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τὸν ἐκάλεσαν — κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1813 — εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ὀργανώσῃ καὶ διευθύνῃ τὴν ἐν Κουρού-Τσεσιμὲ Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολήν. Ὁ Κούμας, μεταθὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσεπάθησε νὰ

καταδειξῆ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅτι χρησιμώτερος ἦτο ἐν Σμύρνη. Ἄλλ' ὁ Πατριάρχης ἐπέμεινε καὶ ὁ Κούμας ἐγκατεστάθη τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1814 ὡς διευθυντὴς τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς. Συνεργάτην δὲ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ εἶχε τὸν Νικόλαον Λογάδην, διακεκριμένον καὶ τοῦτον λόγιον τῶν χρόνων του.

Ἄλλ' ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς ταύτης δὲν ὑπῆρξεν ὁμαλή, ὁ δὲ Κούμας μετὰ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους διαμονὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπῃθεν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν ἀμετάκλητον παραίτησίν του ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς σχολῆς ταύτης.

Διέμεινε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη ἐν Σμύρνη, καὶ ἐδίδαξε κατ' αὐτὰ ἐν τῷ Φιλολογικῷ Γυμνασίῳ. Ἐν τῷ μεταξύ ὑπάνδρευσε καὶ τὴν μονογενῆ θυγατέρα του.

Τῷ 1817 ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην, ἵνα ἐκδώσῃ ὅσα ἐν Σμύρνη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφιλοπόνησε συγγράμματα.

Τῷ 1818 καὶ 1819 ἐδημοσίευσεν τὸ «Σύνταγμα Φιλοσοφίας» (τέσσαρας τόμους), τὴν «Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας», τὴν «Σύνοψιν Χρονολογίας», τὴν «Σύνοψιν παλαιᾶς Γεωγραφίας», τὴν «Σύνοψιν ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους». Ἐπεχείρησε δὲ, ἐκ Βιέννης ὀρμηθεὶς, καὶ μακρὰν περιήγησιν εἰς Γερμανίαν καὶ μετέβη εἰς Λειψίαν, ὅπου ἐγνώρισε προσωπικῶς τὸν Κρύγερον, εἰς Βερολίνον, ὅπου ἐγνώρισε τὸν Βόλφ, τὸν Βούτμαν, τὸν Βέννερ καὶ ἄλλους ἐκείνων τῶν χρόνων ὀνομαστοὺς φιλόλογους, εἰς τὴν Γοτίγγην, εἰς τὴν Ἀϊδελβέργην, εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου ἔκαμε τὴν προσωπικὴν γνωριμίαν τοῦ φιλέλληνος Θειρσίου καὶ τοῦ φιλοσόφου Σέλιγγ.

Ἐκ τοῦ ταξειδίου τούτου ὁ Κούμας ἐπορίσθη γνώσεις πολλὰς καὶ ὠφελείας μεγάλας. Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας τὸν ἀνεκήρυξε διδάκτορα — 1820 — αἱ δὲ Ἀκαδημίαι τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου κατέταξαν μεταξὺ τῶν ἐταίρων.

Αἱ παραχαί αἱ ἐν τῷ μεταξύ ἐγερθεῖσαι ἐν τῷ Φιλολογικῷ Γυμνασίῳ ἕνεκα τῆς διαστάσεως τῶν διδασκάλων του ἔγιναν αἰτία ἵνα ὁ Κούμας ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Σμύρνην. Κατῆλθε δὲ ἐκ Βιέννης εἰς Ὁδησσόν, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐφθασαν μέχρις αὐτοῦ καὶ οἱ ψιθυρισμοὶ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Φθάσας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπληροφόρηθη ὅτι καὶ

έν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ Ἐταιρεία εἶχε πολλοὺς μεμνημένους. Κατ' Αὐγουστον τέλος τοῦ 1820 ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην. Ἀμέσως τῇ προσεφέρθη ἡ θέσις διδασκάλου ἐν τῇ Φιλολογικῇ Γυμνασίῳ, ἀλλὰ τὴν ἀπεποιήθη, ἐπροτίμησε δὲ νὰ ιδιωτεύσῃ καραδοκῶν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐγκυμονουμένης Ἐπαναστάσεως.

Εἶναι γνωσταὶ αἱ ταραχώδεις σκηναί, αἱ διαδραματισθεῖσαι ἐν Σμύρνη κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ τουρκικὸς ὄχλος ἐπετέθη κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἡ δὲ πόλις ἐπὶ τινὰς ἡμέρας παρεδόθη εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Οἱ χριστιανοί, ὅσοι ἠδύναντο, ἔφευγον. Καὶ ὁ Κούμας, ναυλώσας πλοῖον, ἀνεχώρησεν ἐκ Σμύρνης, ἀφοῦ ἔχασε τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του, ἀντίτυπα τῶν συγγραμμάτων του ὅχι ὀλίγα καὶ τὴν οἰκίαν του.

Ἀπὸ τὴν Σμύρνην ὁ Κούμας μετέβη εἰς τὴν Τεργέστην, ὅπου συμπληρώσας τὸ ἑλληνογερμανικὸν λεξικὸν τοῦ Ρέιμερ τὸ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους. Μετὰ ταῦτα ἐξέδωκεν εἰς δώδεκα τόμους τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων. Τὸ ἔργον του τοῦτο δὲν ἔχει βεβαίως ἀξιώσεις πρωτοτυπίας, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐράνισμα ἐξ εὐρωπαϊκῶν συγγραμμάτων. Κατέδειξεν ὅμως καὶ τοῦτο τὴν θαυμαστὴν φιλοπονίαν τοῦ συγγραφέως, ἀνεπλήρωσε σπουδαιοτάτην ἔλλειψιν καὶ ἀνεγνώσθη πολὺ, ἀφοῦ εἰς ἀπόκεντρα μέρη, ὅπου νεώτερα βιβλία σπανίζουσιν (ἐν Τουρκίᾳ ἰδίως) ἀναγινώσκεται ἀκόμη καὶ σήμερον. Ὅσα δὲ ἐξιστοροῦνται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων περὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, περὶ τῆς διοικήσεως τῶν κοινοτήτων, περὶ τῶν Πατριαρχῶν τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν, περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔζη ὁ Κούμας, περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶναι πολυτιμώτατα. Ὁ δὲ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ λύσῃ ἐξ αὐτῶν πολλὰς τοῦ ἀπορίας, θὰ μάθῃ λεπτομερείας καὶ θὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἔργον ἐν γένει ὡς ἀξιόλογον πηγὴν.

Ἐν 1834 ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κ. Δ. Σχινᾶς ἐκάλεσεν εἰς Ἀθήνας τὸν Κούμαν, ἵνα ἀναλάβῃ δημοσίαν ὑπηρεσίαν· ἀλλ' ὁ Κούμας εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα δὲν μετέβη μεθ' ὅλην του τὴν ἐπιθυμίαν. Διῆλθε δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν Τεργέστη. Ἐκεῖ κατῴκει ἡ θυγά-

τηρ του, ἡ ὁποία ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ πλησίον τῆς τὸν πατέρα τῆς, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπεβίωσεν ὁ Κούμας τῇ 1 Μαΐου 1836 προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιδημοῦσης τότε ἐν Τεργέστη χολέρας. Ὁ Ὑπάτιος Αὐγερινὸς ἐξύμνησε κατὰ τὴν κηδεῖαν τὰς ἀρετὰς του.

Τοιοῦτος μὲ ὀλίγας λέξεις ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα. Λέγομεν μὲ ὀλίγας λέξεις, διότι προτιθέμενοι νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Μελέτης» ἀπλήν μόνον σκιαγράφον τοῦ σοφοῦ τούτου διδασκάλου τοῦ Γένους, παρελείψαμεν καὶ πολλὰς λεπτομερείας καὶ δὲν ἀνεγράψαμεν ἀκριβῶς καὶ ὅλα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν εἶπομεν, καταφαίνεται, νομίζομεν, πόσον γόνιμος, πόσον πρακτικὴ, πόσον ἐπωφελὴς καὶ σκόπιμος ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ ἐργασία καθόλου τοῦ φιλοτίμου Λαρισαίου.

Διότι τίνων εἶχε τότε ἀνάγκην τὸ ἔθνος; Ἐχρειάζετο μέθόδον διδασκαλίας πρακτικῆν, ἐγχειρίδια διδακτικὰ μεθοδικά, διδασκαλίαν μαθημάτων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μεταφύτευσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος συστήματος διδακτικοῦ καὶ μεθόδου τοιαύτης, ὁποία ἦτο καθιερωμένη ἐν Εὐρώπῃ. Ταῦτα πάντα ἐπεδίωξε καὶ κατώρθωσεν ὁ Κούμας μὲ τὸν πρακτικὸν του νοῦν, μὲ τὴν ἀνένδοτον φιλοπονίαν του, μὲ τὸν ζῆλον τὸν φλογερὸν, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξεν, ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι, ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Γένους.

Ἀλλὰ τοῦ Κούμα ἡ δράσις ἀξίζει νὰ ἐπιδοκιμασθῇ καθόλου καὶ διότι τὰ ἐκ Παρισίων κηρύγματα τοῦ σοφοῦ Κοραΐ περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ἠσπάσθη ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐφήρμωσε καὶ ἐκαλλιέργησε τὴν γλῶσσαν καὶ κατώρθωσε νὰ τὴν χειρίζεται μετὰ ἰκανῆς χάριτος.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους ὁ Κούμας κατέχει ἐξαιρετὸν θέσιν, ἡμεῖς δὲ σήμερον οἱ γευόμενοι τοὺς καρποὺς τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ἐκείνης, εὐλόγως ἀποβλέπομεν μετὰ συγκινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν σεμνὴν φυσιογνωμίαν του.

ΝΕΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Υπό τόν τίτλον : «Νέος θησαυρός τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης» ἐδημοσίευσεν ὁ τακτικός καθηγητής τῆς μέσης καί νέας ἐλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου κ. Κάρολος Κρουμβάχερ ἐν τῇ γερμανικῇ περιοδικῇ Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik τῆς 19 Δεκεμβρίου 1908 πολλοῦ λόγου ἀξίον ἄρθρον, τὸ ὁποῖον μετὰ τινων ὑπὸ τῆς στενότητος τοῦ χώρου ἐπιβαλλομένων παραλείψεων παρέχομεν κατωτέρω ἐν μεταφράσει εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Μελέτης». Εἶναι ἡ πρώτη ὑπὸ λογίου τῆς Δύσεως ἐκφερομένη γνώμη περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ὄντως ἐθνικῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν ἐξήγγειλεν εἰς σύμπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὰ Β. Διάταγμα τῆς 8ης Νοεμβρίου 1908 περὶ τῆς συντάξεως λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης κατὰ πάσας τὰς φάσεις τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἄλλ' εἶναι συνάμα καὶ ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ δυνατοῦ τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου καὶ τῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας ὁ νοῦς καὶ ἡ πείρα ἐπιβάλλουν εἰς τὰς τοιοῦτου εἴδους κολοσσιαίας ἐργασίας. Ἡ πρακτικὴ τοῦ ἀρθροῦ τοῦ κ. Κρουμβάχερ σημασία ἀξάνει ἐκ τούτου μεγάλως, καὶ δὲν ἀμφισβάλλομεν ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ ἀνακινούμενα ζητήματα θὰ προκαλέσωσι τάχιστα γονίμους μεταξὺ τῶν ἀρμοδίων συζητήσεις πρὸς εὐδωσίαν τοῦ ἐξόχως μεγάλης ἐπιβολῆς ἔργου. Σ. τ. Σ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ γενικῇ συνόδῳ τῆς Διεθνούς Ἰννώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν κατὰ Μάϊον τοῦ 1904 ἡ Βρεταννικὴ Ἀκαδημία, γνώμη τοῦ μακαρίτου Sir Richard Jebb, ὑπέβαλε σχέδιον περὶ συντάξεως ἐλληνικοῦ λεξικοῦ, μέλλοντος ν' ἀντικαταστήσῃ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου τὸν θησαυρὸν καὶ ἀνταξίου τοῦ γιγαντιαίου ὑπὸ τῶν τεσσάρων γερμανικῶν Ἀκαδημιῶν ἐπιχειρηθέντος θησαυροῦ τῆς λατινικῆς γλώσσης. Καὶ ἔγινε μὲν ἀποδεκτὴ κατ' ἀρχὴν ἡ πρότασις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν ἀλλὰ δυστυχῶς μετὰ μακρὰς συζητήσεις, πρὸς στιγμὴν τοῦλάχιστον, ἔπαυσε πάλιν πᾶς λόγος περὶ αὐτῆς. Πρὸ τινων δὲ μηνῶν ἤλθε τὸ λυπηρὸν ἐκ Λονδίνου ἄγγελμα ὅτι ἡ Βρεταννικὴ Ἀκαδημία ἀπέσυρεν ὅλως τὸ σχέδιον, διαγράψασα αὐτὸ ἐκ τοῦ κατα-

λόγου τῶν ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου ἀπὸ κοινοῦ ἀναληφθέντων ἔργων.¹ Ἄλλ' ἰδοῦ κληρονόμος αὐτοῦ παρουσιάζεται νῦν ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης, ἣτις βεβαίως πρώτη ἐκ πασῶν εἶναι κεκλημένη νὰ μεριμνήσῃ διὰ παντὸς πνευματικοῦ καὶ ὕλικου μέσου ὑπὲρ ἐλληνικοῦ λεξικοῦ, πληροῦντος πᾶσαν περὶ τελειότητος τοῦ ἔργου ἀπαίτησιν.²

Ἡ συναγωγὴ ἀπαξάπαντος τοῦ θησαυροῦ τῶν λέξεων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον, εἰς ἓν γιγάντειον σύνταγμα εἶναι ἔργον μέγα καὶ ἐπιβλητικόν. Τὸ σχέδιον τοῦτο εἶναι πολὺ μεγαλεπήβολώτερον τοῦ ὑπ' ἔμοῦ διατυπωθέντος ἐν ἔτει 1904 κατὰ τὴν πρώτην ἐν Λονδίῳ σύσκεψιν περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Βρεταννικῆς Ἀκαδημίας ὑποβληθείσης προτάσεως πρὸς σύνταξιν ἐλληνικοῦ θησαυροῦ, τὸ ὁποῖον καὶ κατόπιν ἐν ἔτει 1906 ἐπανελάβα εἰς τὰς ἐν Βιέννῃ διασκέψεις τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν διότι, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν ἔσχατον χρονικὸν ὄριον τοῦ θησαυροῦ ἐτίθετο τὸ 600ὸν περίπου ἔτος μετὰ Χριστόν, ὁ ὑπογεγραμμένος ἐζήτησα νὰ συμπεριληφθῇ εἰς αὐτὸν ὅλος ὁ βυζαντηνὸς αἰὼν. Εἶναι πρόδηλον ὅτι διὰ τῆς χρονολογικῆς προεκτάσεως αὐξάνουσιν αἱ δυσχέρειαι κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον διότι ὅση περισσότερον ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων ἀπομακρύνονται οἱ πρόδρομοι τῆς στρατιᾶς τῶν ἔργων, τόσοι μᾶλλον ἄβατοι γίνονται αἱ ἀτραποὶ καὶ αἱ παρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἀραιότεραι.

¹ Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ ἀγγλικὴ πρότασις δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἄμεσον τοῦ θησαυροῦ σύνταξιν, θεωρουμένην προφανῶς δυσκολωτάτην καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀδύνατον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν προπαρασκευὴν αὐτῆς· οἱ Ἄγγλοι σοφοὶ ῥητῶς εἶπον, ὅτι πρὸ πάσης ἀρχῆς ἀνάγκη νὰ ἐπιχειρηθῶσι πρὸς καθορισμὸν τοῦ σχεδίου τῆς ἐργασίας καὶ πρὸς ὀργάνωσιν αὐτῆς προκαταρκτικαὶ μελέται, διὰ τὰς ὁποίας προέβλεπον ὅτι πολὺ μακρὸς χρόνος ἀπαιτεῖται (some considerable time). Ὁ δὲ ἐκ Βιέννης σοφὸς Goupretz εἰδικώτερον ὠμίλησε περὶ ἰδρύσεως πρῶτον Ἀρχείου ἐλληνικῆς λεξικογραφίας, εἰς τὸ ὁποῖον τὰς συμβουλάς των θὰ παρεῖχον πάντων τῶν ἐθνῶν οἱ λόγιοι.

² Ὁ συγγραφεὺς λαλεῖ ἐνταῦθα περὶ τοῦ γνωστοῦ Β. Α. τῆς 8 Νοεμβρίου 1908 καὶ ἀναφέρει τοὺς λόγους τῆς δικαιολογητικῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ἰπουργοῦ.

Ἄλλὰ καὶ πόσοι δὲν θὰ κινήσωσι διστακτικῶς τὴν κεφαλὴν, ὅταν ἀκούσωσιν ὅτι πρόκειται λεξιλογικῶς νὰ συμπεριληφθῇ εἰς ἓν βλον ἐνιαῖον καὶ ἐν μιᾷ συνεχείᾳ νὰ ἐξετασθῇ σύμπασα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἀρχαίαν, μέσην καὶ νέαν τοῦ βίου τῆς περιόδου! Πόσοι δὲν θὰ ἐξεγερθῶσι διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ἀξιώσεως τῶν σκεπτομένων νὰ εἰσαγάγωσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν φιλόξενον στέγην τοῦτο μὲν τὰς διὰ τῆς ὑψηλῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου ἢ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς βαθυνοίας τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς ὑπέροχον βαθμίδα εὐγενείας ἀρθείσας λέξεις, τοῦτο δὲ τὰς παραμόρφους τῆς κακοτέχνου δημῶδους ποιήσεως τῶν μέσων χρόνων ἢ τὰς τῶν κλεφτικῶν ἄσμάτων! Καὶ τεχνικαὶ δὲ τινες δυσκολίαι θὰ παρεμβληθῶσιν εἰς τὸ ἔργον ἕνεκα τῶν τυπολογικῶν καὶ φθογγολογικῶν ἀλλοιώσεων τῶν λέξεων, διότι ἡ αὐτὴ λέξις θὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ εἰς δύο ἢ καὶ τρεῖς θέσεις· τοῦτο ὅμως τὸ κακὸν δύναται νὰ διορθωθῇ διὰ παραπομπῶν, ὡς π. χ. ἐκ τοῦ «νὰ» εἰς τὸ «ἴνα» ἢ ἐκ τοῦ «μάτι» εἰς τὸ «ὀμμάτιον». Πιθανῶς θὰ ζητήσωσι τινες νὰ καταπολεμήσωσι τὴν νέαν ἀρχὴν, γνωματεύοντες ὅτι κατὰ βάθος ἡ νεκρὰ ἀρχαία καὶ ἡ ζωντανὴ νέα ἑλληνικὴ εἶναι δύο διάφοροι γλωσσικαὶ φάσεις, ὅσον καὶ ἂν ἀμφότεραι μίαν ἀτομικότητα ἀποτελοῦσι, καὶ θὰ παρατηρήσωσιν ἴσως, ὅτι εἰς οὐδενὸς τῶν νοῦν ἐπήλθε ποτε νὰ συσκευάσῃ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ λεξικοῦ τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν, μολονότι καὶ αἱ δύο αὐταὶ γλῶσσαι παρὰ πάσας τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ ἕνεκα νέων προσθηκῶν ἐπελθούσας μεταβολὰς ἐνότητά κατὰ γένεσιν ἀποτελοῦσι. Εἰς ταύτην ὅμως τὴν παρατήρησιν δύναται ν' ἀντιτάξῃ τις, ὅτι ἡ ἰταλικὴ φθογγολογικῶς καὶ δὴ καὶ ὀρθογραφικῶς ἐν πολλοῖς πολὺ μᾶλλον ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς λατινικῆς παρὰ ἡ νέα ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας. . . .

Ὅπως δὲ ποτε τὸ ζήτημα, καθὸ οὐσιωδῶς πρακτικῆς φύσεως, δὲν δύναται νὰ κριθῇ θεωρητικῶς. Οὐδεὶς θ' ἀρνηθῇ ὅτι μεγάλα εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγωγῆς καὶ ἐξετάσεως ἀπαξάπαντος τοῦ θησαυροῦ τῶν λέξεων τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λαληθείσης γλώσσης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων εἰς ἡμᾶς ἐφικτῶν καὶ προσιτῶν ἀρχῶν μέχρι τοῦ εἰς τὴν ἄμεσον αἴσθησιν ὑποπίπτοντος παρόντος. Φανερωτάτη π. χ. εἶναι ἡ ὠφέλεια

τῆς τοιαύτης πάντα χρονικὸν περιορισμὸν ἀναιρούσης ἐξετάσεως εἰς ἐκείνας τὰς λέξεις, αἵτινες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ζωῇ διεσώθησαν, εἴτε αὐτούσαι εἴτε εἰς σύνθετα καὶ παράγωγα. Αἰ κατὰ μορφήν καὶ σημασίαν μεταβολαί, περὶ τῶν ὁποίων λαλεῖ τὸ ἱστορικὸν λεξικόν, παρέχουσι πολλάκις τὴν εἰκόνα τῶν ἐν τῇ πνευματικῇ βίῳ τοῦ ἔθνους καὶ ταῖς τύχαις αὐτοῦ μεταβολῶν. Συχνότατα δὲ ἀφορμὰς παρέχουσιν αἱ ἀρχαῖαι λέξεις πρὸς διαφώτισιν τῶν νέων καὶ τὰνάπαλιν ἡ νέα χρῆσις ἀνέλπιστον φῶς βρίπτει εἰς τὴν ἀληθῆ ἀρχαίαν σημασίαν. Ἐν γένει πάντες οἱ μελετήσαντες βυζαντινὰ ἢ καὶ νεοελληνικὰ κείμενα, βοηθεῖα ἀρχαίου λεξικοῦ, γνωρίζουσι πόσον ἐκπληκτικῶς πολλάκις διαφωτίζει τὴν σημασιολογίαν ἀρχαίων ἑλληνικῶν λέξεων ἢ μεσαιωνικῆ καὶ νεοελληνικῆ αὐτῶν χρῆσις. . . .

Ὁ Ἑρμάννος Diels διὰ τῆς μελέτης του περὶ τῆς λέξεως *elementum* καὶ τῆς ἀντιστοίχου ἑλληνικῆς «στοιχεῖον» κάλλιστα ἔδειξε πόσον ἔχει νὰ ὠφελῆθῃ ἡ ἱστορικὴ τῶν λέξεων ἐξέτασις ἐκ τῆς ἀπὸ μετεώρου χρονολογικῆς αὐτῶν ἐπισκοπήσεως. Ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεοελληνικὴ χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης εἶναι πρόχειρον παράδειγμα, ἀσφαλῶς διδάσκον πόσον περιπλόκουσ καὶ πρὸς πᾶσαν θεωρητικὴν προκατασκευὴν ἐναντίας ὁδοῦ διατρέχει ἡ ἀνάπτυξις τῆς σημασίας πολλῶν λέξεων. Πραγματικῶς δὲ πρέπει νὰ εἶναι τις τυφλωμένος ὑπὸ στενοκεφάλου ὄλως διόλου κλασικισμοῦ, διὰ νὰ ἐπιμένῃ ἀρνούμενος τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους πολιτιστικὴν καὶ ψυχολογικὴν σημασίαν τοιούτων φαινομένων. . . .

Φιλονεικία λοιπὸν δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ περὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὠφελίμου τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως τῶν λέξεων τούτων.

Ἄλλὰ δυσκολώτερον ἀποβαίνει τὸ πρᾶγμα, προκειμένου περὶ τῶν ξένων λέξεων καὶ μερῶν τῶν λέξεων ἢ συνδυασμῶν φθόγγων, ἐφόσον ταῦτα εἰσῆχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς, βυζαντινοὺς ἢ τουρκικοὺς χρόνους. Ἡ γειτονεία τούτων πρὸς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς λέξεις θὰ εἶναι ἀσυνήθης καὶ ὀχληρὰ μάλιστα. Ὄρθον λοιπὸν ἦθελε φανῆ, ἂν οἱ ἐπήλυδες οὔτοι ἐλάμβανον τὴν θέσιν των ἀνευ παρενοχλήσεως τῶν ἄλλων εἰς ἰδιαιτέρον τόμον· ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος ἔχει τὰ θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ του μειονεκτήματα. Διότι ἀναιρεῖται τριου-

τοτρόπως τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐπισκοπῆσεως τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ δημιουργεῖται δυασμός, ὅστις δὲν εἶχεν ὑπόστασιν εἰς τὸ βάθος τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ αὕτη μετὰ τὴν σύγκρασιν τῶν ξένων στοιχείων πρὸς τὰ ἐπιχώρια δὲν εἶχε πλεόν συνειδησιν αὐτῶν ὡς τοιούτων. Πρακτικῶς δὲ δύσκολον θὰ ἦτο νὰ χαραχθῇ μεθοριακὴ γραμμὴ μετὰ τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς ξένης ιδιοκτησίας ποῦ π. χ. ἠθέλαμεν τότε κατατάξει τὰς πρὸ τῶν χριστιανικῶν ἤδη χρόνων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλωσσικὴν πολιτείαν πολιτογραφηθείσας λατινικὰς λέξεις; Ὁ χωρισμός τοῦ ὅλου θησαυροῦ εἰς εὐγενῆ ἐπιχωρίαν ὁμάδα καὶ εἰς ἀγενῆ ξένην θὰ ἦτο πολὺ ἀπρεπῆς, προκειμένου περὶ ἐπιστημονικοῦ λεξικοῦ, τὸ ὅποιον ἀντικειμενικῶς ὅλως διόλου ἀποβλέπει εἰς τὴν κατάταξιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ὅλου καὶ ὄχι εἰς τὸν ἔπαινον ἢ φόγον αὐτοῦ. . . .

Ἄλλ' ἐὰν πάλιν πρακτικοὶ λόγοι ἐπέβαλλον ἐξάπαντος τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν ξένων συστατικῶν, τότε ἢ ἀρχῇ δι' αὐτοῦ θὰ ἐγένετο πρὸς ἀποσύνθεσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ διαίρεσιν εἰς εἰδικὰ λεξικά. Ἵπὲρ τῆς γνώμης ταύτης ζωηρῶς συνηγόρησεν ὁ Ἑρμάννος Diez ἐν τῷ συγγράμματι περὶ τοῦ λατινικοῦ, ἑλληνικοῦ καὶ γερμανικοῦ θησαυροῦ¹.

Καὶ πολλὰ μὲν εἶναι τὰ κατὰ τῆς τοιαύτης διαλύσεως τοῦ ἐνιαίου ἔργου εἰς πλεονα εἰδικὰ λεξικά θεωρητικῶς ἀντιστρατευόμενα.

. . . Πολλὰ δὲ δυσκολίαι παρουσιάζονται εἰς αὐτὴν καὶ διὰ πρακτικοὺς ὅλως διόλου λόγους. Δύσκολον θὰ ἦτο π. χ. νὰ ἐπιτευχθῇ ἢ ἀπαιτουμένη ἐσωτερικὴ συνάφεια μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ἄρθρων τῶν εἰδικῶν λεξικῶν καὶ δὲν θὰ ἀπεφεύγετο εὐκόλως ἢ ὀχληρὰ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν πραγμάτων. . . . Καμμία δὲ ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι πολὺ ὀλίγην τέρψιν θὰ ἠσθάνοντο καὶ οἱ μεταχειριζόμενοι τὸ βιβλίον, ἀναγκαζόμενοι περὶ ἐκάστου ζητήματος νὰ προστρέχωσιν εἰς διάφορα εἰδικὰ λεξικά, ἐκ πάντων δὲ τούτων ἔπειτα νὰ ζητῶσι νὰ ἀποκαταστήσωσι μόνον τὴν ἀρμόζουσαν συνάφειαν μετὰ τῶν διαφόρων ἄρθρων. . .

Διὰ τούτους λοιπὸν καὶ ἄλλους ἔτι λόγους περιερχόμεθα εἰς

τὴν ἀνάγκην παρὰ πάσας τὰς δυσκολίας νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὴν ἰδέαν περὶ ἐνιαίου καὶ καθολικοῦ λεξικοῦ. Ὁ θησαυρὸς οὗτος, περιλαμβάνων πάντας μὲν τοὺς χρόνους καὶ πάσας τὰς διαλέκτους, πάντας δὲ τοὺς τύπους τῆς γραπτῆς γλώσσης ὡς καὶ τῆς κοινῆς συνηθείας, θὰ ἦτο τὸ κάτοπτρον συμπάσης τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, αὕτη ἢ ἱστορία τῶν μακροχρονίων ἀγώνων του, ἢ διὰ μέσου περιλάμπρων νικῶν καὶ ὀλεθρίων καταστροφῶν δεικνύουσα τὴν ἀλληλουχίαν βαθυτάτων μεταβολῶν εἰς τὸν πολιτικὸν συνάμα, θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον καθὼς καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ὕλικόν. Ἄλλ' ὅτι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνατροπὰς, τῶν ὁποίων αἱ σοβαρώταται κατὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀρχαίου βίου ἦσαν ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ὁ ἐκρωμαϊσμὸς τῆς πολιτείας καὶ ὁ μετὰ τῆς Ἀσίας ἀμφοτέρων συγχρωτισμὸς, παρὰ πᾶσαν δὲ καὶ τὴν πρὸς ξένον αἷμα ἀνάμιξιν, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐθνολογικὴν καὶ γλωσσικὴν του ἐνότητα ἀκεραίαν διεφύλαξε, καὶ τοῦτο ἀκόμη διὰ μυρίων παραδειγμάτων θὰ κατεδεικνυεν ὁ τοιοῦτος θησαυρὸς.

* *

Καὶ παρὰ τοῖς λεξικογράφοις καὶ παρ' ἐκείνοις, οἵτινες ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ παρακολουθήσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς λεξικογραφικὰς ἐργασίας, ζωηρότατον διαφέρον ἐγείρει τὸ ζήτημα, ποία μέθοδος μέλλει νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς κολοσσιαίας ἐργασίας. Ἡ πεῖρα διδάσκει δύο κυρίας μεθόδους. Τὰ μὲν πλεῖστα τῶν παλαιότερων μεγάλων λεξικῶν συνετάχθησαν ὑπ' ἀνδρῶν φιλοπονωτάτων καὶ τῆς γλώσσης εἰδημονεστάτων, οἵτινες πάντα τὸν βίον περὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην κατέτριψαν. Οὕτως ἐγεννήθησαν τὰ δύο λεξικά τοῦ μεσαιωνικοῦ λατινισμοῦ ὑπὸ Du Cange κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα, τὸ μέγα γαλλικὸν λεξικὸν τοῦ Littré, τὸ ἐπτάτομον τῆς Πετροπόλεως σαρσκριτικὸν ὑπὸ Boethling καὶ Roth. Ἄλλὰ διὰ τὸ νεώτατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον, ἐν πολλοῖς δὲ μοναδικὸν κατὰ τὸ εἶδος, ἦτοι τὸν θησαυρὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης προετιμήθη ἄλλος τρόπος, μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὴν σήμερον πολλαχῶς ἐφαρμοζομένην ἀρχὴν τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς συνεργα-

¹ 'En Neue Jahrbücher für das classische Altertum, τόμ. 15 σ. 689 ε.

σίας πολλῶν ὁμοῦ. Ἐὰ πνευματικὰ καὶ ὕλικὰ μέσα πρὸς τοῦτο παρέσχεν ὁ Σύνδεσμος τῶν τεσσάρων γερμανικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐμελετήθησαν τὰ κατὰ μέρος ζητήματα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα προβλήματα εἰς τὸ ὑπὸ E. Wölflin ἰδρυθέν Ἀρχεῖον λατινικῆς λεξικογραφίας κατόπιν δὲ (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893) κατεμερίσθησαν πάντα τὰ μέχρι τοῦ 1ου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος (συμπεριλαμβανομένου) λατινικὰ κείμενα εἰς δελτία, ἐνῆ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσταχυολογήθησαν ἀπλῶς. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ὁ μόνος τελεσιουργὸς ἀναγνωρισθεὶς εἰς ἀντικειμενικὴν συναγωγὴν ὕλης πρὸς λεξικογραφικὸν σκοπὸν. Πᾶν δηλονότι κείμενον καταμερίζεται εἰς μικρὰς περικοπὰς. Πᾶσα περικοπὴ κατόπιν διορθώνεται συμφώνως πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τῆς νεωτάτης κριτικῆς ἐρεύνης, συμπληρουμένη ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη διὰ τῶν λεξικογραφικῶν σπουδαίων διαφόρων γραφῶν τῶν κωδίκων μετὰ ταῦτα αὐτογραφικῶς παρασκευάζονται ἑκατὸν περίπου ἀντίτυπα ἑκάστης οὕτω τελείως καταρτισθείσης περικοπῆς καὶ ἐπὶ ἑκάστου πάλιν αὐτῶν διάφορος λέξις ἐξάιρεται, ὑπογραμμιζομένη· τέλος ἐν ἑκάστοτε δελτίῳ πάσης λέξεως κατατάσσεται ὡς μαρτύριον αὐτῆς εἰς τὰ ἀλφαθητικὰ κοινὰ ἑρμάρια. Διὰ δὲ τοὺς μετὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα συγγραφεῖς ἤρκεσθησαν εἰς σταχυολογίαν τῶν ἀξιοπαρατηρήτων λέξεων, καὶ τὰ χειρόγραφα ταῦτα σημειώματα κατατάσσονται ὡσαύτως εἰς τὰ ἑρμάρια. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθη ὕλικὸν ἀκατέργαστον, περιλαμβάνον τέσσαρα ἑκατομμύρια δελτίων καὶ διατηρούμενον εἰς πολλὰς χιλιάδας ἑρμαρίων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ λεξικὸν εἰσέρχονται ὅχι ἀπλῶς αἱ λέξεις μετὰ τῆς εἰς τὸν συγγραφέα καὶ τὸ οἰκεῖον χωρίον παραπομπῆς, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸ χωρίον καταχωρίζεται, ὃ ἐπεξεργαζόμενος ἄρθρον τι δύναται νὰ μελετήσῃ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως εὐθὺς ἐπὶ τοῦ δελτίου, χωρὶς νὰ προστρέξῃ εἰς τὸν συγγραφέα.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τούτου τοῦ κολοσσίου πλήθους τῶν δελτίων ἐπεξεργάζονται ἀπὸ τοῦ 1899 κατ' ἀλφαθητικὴν τάξιν τὰ ἄρθρα φιλόλογοι ἄνδρες. Ἐὖ εἰς τὸν Ἑθναυρὸν ἀσχολούμενον προσωπικὸν σύγκειται ἐξ ἑνὸς Γενικοῦ διευθυντοῦ, ἑνὸς συντάκτου, ἑνὸς γραμματέως καὶ δώδεκα βοηθῶν. Ἐδρα τῆς ἐργασίας—ἢ ὅποια πλέον ὁμοιάζει πρὸς ἀληθινὸν ἐργαστάσιον—

εἶναι τὸ Μόναχον καὶ πρὸς διεξαγωγὴν τῆς τὸ βαυαρικὸν ὑπευργεῖον ὤρισεν ἐν ὁλόκληρον διαμέρισμα τῆς παλαιᾶς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς. Μολονότι δὲ τὸ ἔργον δὲν ἐπροχώρησε τόσον ταχέως, ὅσον κατ' ἀρχὰς ἐσχεδιάσθη, ἐξετυπώθησαν ὁμῶς ἤδη τέσσαρες αὐτοῦ παμμεγέθους τόμοι, διήκοντες μέχρι τῆς λέξεως *crininosus*. Μελετᾶται δὲ νῦν αὖξῆσις τοῦ προσωπικοῦ καὶ αὖξῆσις τῶν χρηματικῶν εἰσφορῶν τῶν τεσσάρων μετεχουσῶν κυβερνήσεων πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐργασίας¹.

Περὶ τῆς ἀρμοζούσης καὶ διὰ τὸν Ἑθναυρὸν μεθόδου ἔγινεν ἤδη λόγος τις κατὰ τὴν σύσκεψιν περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ σχεδίου. Ὑπὸ τῶν Ἀγγλων προσοχῆς ἰδιαιτέρας ἀξίως ἐθεωρήθη καὶ ὁ ἄλλος, μᾶλλον προσωπικὸς τρόπος, ὅστις ἐφηρμόσθη εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Murray διευθυνόμενον Ὁξφόρδιον λεξικὸν τῆς ἀγγλικῆς. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον, ὡς προανεφέραμεν, ἐγκατελείφθη, πρὶν ἐπέλθῃ συμφωνία περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐργασίας. Ἐὰν δὲν ἀπατιῶμαι, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχείρησις δὲν δύναται ἄλλως νὰ πληρώσῃ τὰς σημερινὰς περὶ ἀντικειμενικότητος καὶ τελείου καταρτισμοῦ ἀπαιτήσεις, οὐδὲ ν' ανταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιστήμης, ἐὰν μὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὀργανωθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὁ λατινικὸς Ἑθναυρὸς τρόπον. Τὸ ἔργον θὰ προαχθῇ τόσῳ ἀσφαλέστερα καὶ ταχύτερα, ὅσῳ ἐνωρίτερα οἱ διευθύνοντες αὐτὸ ἀποφασίσωσι νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης συστηματικώτατα καὶ εὐρύτατα. Διορθώσεις καὶ ἐπεκτάσεις ἐπιχειρούμεναι κατόπιν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἄρθρων ἐμποδίζουσι τὴν πρόδον καὶ βλάπτουσι τὸ ὁμοιόμορφον τῆς ἐργασίας.

Θεμελιῶδες εἶναι τὸ εἰδικὸν ζήτημα, κατὰ πόσον εἰς πάντα τὰ κείμενα θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ εἰς δελτία καταμερισμὸς ἢ ἐὰν μέρος αὐτῶν ἀπλῶς σταχυολογηθῇ. Τὰ μειονεκτήματα τῆς μὴ αὐστηρᾶς περὶ ταῦτα ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου τῶν δελτίων, ὅπερ συνέδη εἰς τὸν Ἑθναυρὸν τῆς λατινικῆς, ἐπιτάσσουσιν ἐνταῦθα προσοχήν. Ἡ σταχυολόγησις ἐξαρτᾶται φυσικὰ ἐκ τῆς γνώμης καὶ γνώσεως τοῦ σταχυολογοῦντος καὶ ἐξ ἄλλων

¹ Πρὸς τὰς περὶ αὐτῆς ἐν *Neue Jahrbücher für das classische Altertum*, τόμ. 13 σελ. 46 ε.

συνάμα τυχαίων περιστατικών· εὐκολώτατα δὲ δύναται νὰ συμβῆ ὥστε ἀξιόλογοι μαρτυρίαι νέας σημασίας ἢ νέας ἀρχομένης μεταβολῆς σημασίας νὰ μὴ σημειωθῶσιν, ἐπειδὴ ὁ σταχυολόγος δὲν ἐγνώριζε τὴν κατόπιν χρῆσιν τῆς λέξεως ἢ δὲν ἐνόησε καλῶς τὰ συμφραζόμενα εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον Τὸ κακὸν μάλιστα δύναται ν' ἀποβῆ εἰς τὸν ἑλληνικὸν Θησαυρὸν χειρότερον, διότι ἐνῆ ἢ λατινικὴ γλῶσσα ἐνωρὶς ἤδη διεχωρίσθη εἰς ἔθνικὰ ἰδιώματα, παρέχοντα ἀσφαλῆ ἀφετηρίαν εἰς τὴν μεταγενεστέραν λεξιλογικὴν ἔρευναν, ἐν Ἑλλάδι ἀδιάσπαστος παρέμεινε καὶ ἡ γλωσσικὴ παράδοσις καὶ τοῦ ἔθνους ἢ ἐνότης· διὸ καὶ σπουδαιότερα ἐνταῦθα καθίσταται ἡ παρακολούθησις καὶ τῆς μεταγενεστέρας σημασιολογίας καὶ τῶν νεωτέρων σχηματισμῶν. Μάλιστα δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι χρόνοι τὸν εἰς δελτία καταμερισμὸν ἀπαιτοῦσι περισσότερον τῶν κλασσικῶν, διότι περὶ αὐτῶν ὑπάρχουσι πολὺ περισσότεραι προμελέται καὶ εἰδικὰ λεξικά.

Ἡ μόνη κατὰ τῆς καθολικῆς χρήσεως τῆς ἐν λόγῳ μεθόδου ἀντίρρησις θὰ ἦτο τὸ ὑπέρογκον ὕλικόν, πρὸ τοῦ ὁποίου νομίζει τις ὅτι θὰ συνετρίβετο καὶ ἡ ἐπιμονωτάτη προσπάθεια. Ἄλλ' εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι δι' ἀπλοποιήσεως καὶ βελτιώσεως τῆς μεθόδου καὶ ἡ δυσκολία αὕτη δύναται νὰ κατανικηθῆ. Καὶ ἰδοὺ π.χ. μία τοιαύτη διευκόλυνσις τῆς ἐργασίας θὰ ἐπετυγχάνετο, ἐὰν ἐξηροῦντο ἀπὸ τῆς δελτιογραφίσεως πᾶσαι αἱ συχνότατα ἀπαντῶσαι στερεότυποι λέξεις, ὡς τὰ ἄρθρα, ἀντωνυμίαι τινές, οἱ συνήθεις τύποι τοῦ εἶμι, αἱ προθέσεις, οἱ σύνδεσμοι καὶ ἄλλα μόρια. Τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον ἀφόδως δύναται νὰ γίνῃ, καθόσον ἡ δελτιογράφησις τῶν τοιούτων λέξεων δὲν παρέχει σχεδὸν καμμίαν ἐπιστημονικὴν ὠφέλειαν· τί θὰ ἔκαμνε πραγματικῶς ὁ ἐπεξεργαστῆς π.χ. τοῦ ἄρθρου «κατὰ» μὲ τὰς ἑκατὸν ἢ διακοσίας χιλιάδας τῶν δελτίων τῆς λέξεως; . . . Περὶ τῶν μερῶν τούτων τοῦ λόγου δύναται νὰ ληφθῆ ἄλλη πρόνοια καὶ τὴν ὁδὸν δεικνύουσιν ἤδη ὑπάρχουσαι μονογραφαὶ περὶ προθέσεων, ἐπιρρημάτων καὶ τῶν τοιούτων, αἵτινες πληθυνόμεναι θὰ παράσχουσιν ὠρισμένα ἐξαγόμενα πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ λεξικοῦ.

Ἄλλὰ καὶ περαιτέρω ἔτι δυνάμεθα νὰ προβῶμεν. Καὶ πλη-

θος οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων καὶ ῥημάτων δύναται νὰ ἐξαιρεθῶσιν ἐκ τῆς μηχανικῆς διὰ δελτίων συναγωγῆς· διότι καὶ μὲ ἑκατοντακισχίλια δελτία τῶν λέξεων «ἄνθρωπος», «ποιῶ», «γίγνομαι» κ.τ.λ. ὁ ἐπεξεργαζόμενος τὰ ἄρθρα δὲν θὰ κατορθώσῃ τίποτε . . . Εἰδῆμονες δὲ τῆς μέσης καὶ νέας ἑλληνικῆς θὰ εὕρωσι καὶ ἄλλας τοιαύτας τῆς δελτιογραφίσεως ἐξαιρετέας λέξεις, διότι ὅπου τις ἀπαντᾷ λέξιν οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζουσιν κατὰ σημασίαν καὶ χρῆσιν εἰς τοὺς μέσους καὶ νέους χρόνους, δύναται νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἱστορίαν. Ἄλλαι πάλιν λέξεις, οἷον «λόγος», θὰ ἐξετασθῶσι κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ θρησκευτικὴν αὐτῶν χρῆσιν, καὶ περὶ αὐτῶν ὑπάρχουσι ἤδη διδακτικώταται εἰδικὰ μονογραφαὶ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἐπαρκεῖ ἡ σταχυολογία¹.

Ἄλλοι περιορισμοὶ καὶ οἰκονομίαι—ἄλλα «παζαρέματα» θὰ ἐλέγομεν—εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν δὲν ἐπιτρέπονται. Ἡ ἀλήθεια εἶναι σκληρά, ἀλλ' εἶναι αὕτη: Κἄτι τι ὡς «χρυσῆ μέση ὁδός» εἰς τοιαύτην ἐργασίαν δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχουσι μόνον δύο ὁδοί: ἡ πλήρης καὶ αὐστηρὰ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμογὴ τῆς διὰ τῶν δελτίων μεθόδου (μὲ τὸν ἀνωτέρω μόνον περιορισμὸν) ἢ καθαρῶς ὑποκειμενικὴ σταχυολογία τοῦ ὕλικου, ἡ ὁποία χρησιμὸς μὲν εἶναι εἰς μικρὰ ἔργα (π.χ. εἰς τὸ διὰ τοὺς Ἑλληνας ἐπεξεργασμένον λεξικὸν τοῦ Liddell καὶ Scott τὸ ὑπὸ Ἀνέστη Κωσταντινίδου ἐκδοθὲν ἢ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ W. Crönert σχεδιαζομένην νέαν ἐκδοσιν τοῦ λεξικοῦ τοῦ Passow), ἀλλὰ δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ παρουσιασθῆ μὲ ἀξιώσεις ὡς ἔργον μνημειακόν, τοῦ ὁποίου ἐπιλαμβάνονται ἐπιστημονικὰ σωματεῖα καὶ κυβερνήσεις Κρατῶν . . .

Τὴν διὰ δελτίων ἐργασίαν πρέπει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὡσαύτως νὰ παρακολουθήσῃ συστηματικὴ σταχυολογία τῶν λεξικογραφικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες εἶναι ἀποθηκευμένοι εἰς παντοῖα ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν δημοσιεύματα, περιοδικά, μονογραφίας, σχόλια, εἰδικὰ λεξικά κ.τ.λ. . . . Καὶ μόνον ἀφοῦ ταῦτα πάντα προηγηθῶσι πρὸς συναγωγὴν τοῦ ἀκατεργάστου ὕλικου, δύνα-

¹ Ἀκολουθεῖ ὑπολογισμὸς δι' ἀριθμῶν τῆς διὰ τῆς τοιαύτης ἀπλοποιήσεως ἐλαττώσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δαπάνης.

ται κατόπιν να γίνει σκέψις προς έναρξιν του καταρτισμού των άρθρων, τη βοήθεια ίκανώς μεγάλου πλήθους δεδοκιμασμένων συνεργατών. Ματαίως θα έσπαταλώντο εργασία, χρόνος και πόροι, αν η τελευταία αυτή έπεξεργασία ήθελεν αρχίσει πρωϊμώτερον.

Η πλήρης δελτιογράφησης σύμπαντος του ύλικου, ήτοι των κειμένων των συγγραφέων, των επιγράφων κτλ. ως και των επιστημονικών βοηθητικών συγγραμμάτων, κατά τα άνωτέρω δηλωθέντα, πρέπει εκ παντός τρόπου να επιδιωχθῆ, διότι εξ αυτής θα προέκυπτε κολοσσιαϊόν της ελληνικής γλώσσης "Αρχεϊόν" διαρκούς ωφελείας, έστω και αν δεν ήθελε καταρτισθῆ ποτέ ο Θησαυρός. Το "Αρχεϊόν" τουτο των δελτίων, εάν μάλιστα συστηματικώς ήθελεν εξακολουθήσει υπό την πρέπουσαν διοικήσιν, θα παρέμενε διά παντός ανεκτιμήτου αξίας βοήθημα. Διότι είναι φανερόν, ότι ο Θησαυρός οποτεδήποτε και αν κατηρτίζετο, πραγματικώς θα έδέχετο μέρος μόνον της έν τούτοις δελτίοις ύλης. Οσονδήποτε μεγάλη και αν είναι ή προσοχή και δξυδέρκεια των έπεξεργαστών της ύλης, ο Θησαυρός δεν θα κατορθώση ποτέ να επιχύση φώς εις όλας τάς λεπτάς διακλαδώσεις των σημασιών και εις τά αινίγματα των συνωνυμιών. Απειρα μερικώτερα και γενικώτερα ζητήματα θα μένωσι προς εξέτασιν διά τους κατόπιν έρευνητάς, ούτοι δε θ' ανατρέχωσιν εις τό "Αρχεϊόν" ως εις καθολικήν πηγήν. Αλλά τοιούτον "Αρχεϊόν" τότε μόνον δύναται να έχη διαρκή αξίαν, όταν δεν βασιζεται επί υποκειμενικών σταχυολογημάτων, άλλ' επί της μηχανικής δελτιογραφίας. Ποιότης του χάρτου, σχήμα των δελτίων, γραμμογράφησης αυτών απαιτούσιν επίσης την πρέπουσαν πρόνοιαν...

Μέχρι τουδε εις την "Ελλάδα" ουδεις έθιξε τό ζήτημα της εις την εργασία εφαρμοστέας μεθόδου... Καί όμως αναμφίβολον είναι, ότι ή επιτυχία της επιχειρήσεως πρώτιστα εξαρτάται εκ της όρθης του προβλήματος τουτου λύσεως, και αν ακόμη ήθελον πληρωθῆ πάντες οι οικονομικοί και προσωπικοί όροι. Πρὸ της έγκαίρου εξευρέσεως των απαιτουμένων υπέρ του υπερμεγέθους έργου χρηματικών πόρων δεν πρέπει ουδέ της προκαταρκτικής εργασίας ή αρχή να γίνει. Αί δεκακισχίλια εκ του Δωριδείου κληροδοτήματος όρισθείσαι δραχμαί είναι ανεπαρκεστάτη είσφορά· απαιτούνται τουλάχιστον εκατοντακισχίλια

δραχμαί έτησίως. Ο λατινικός Θησαυρός, όστις πάντοτε κλείει τον έτήσιον απολογισμόν με έλλειμμα, απορροφεί 58 χιλιάδας μάρκων κατ' έτος· άλλ' ο ελληνικός θα έχη τό τετραπλάσιον του λατινικού μεγέθους. Εάν λοιπόν δεν είναι δυνατόν να εξευρεθώσιν οι απαιτούμενοι πόροι, τότε τό φρονιμώτερον θα ήτο να ταφῆ πρὸς στιγμήν τό σχέδιον. Έδώ τελείως εφαρμόζεται τό ρητόν: ή δλον ή διόλου... Περί τουτου καλόν είναι να μη πλανώνται οι αρμόδιοι. Αλλ' ύπάρχει πάντοτε έλπίς, ότι και ή "Ελληνική Κυβέρνησις" τό καθήκόν της θα πράξη και ή περιλάλητος έλευθεριότης των "Ελλήνων πατριωτών" θα έλθῆ εις επικουρίαν, διά να μη ναυαγήση επιχειρήσις, ή όποια και διά την πνευματικήν της "Ελλάδος" ευημερίαν και διά την παγκοσμίαν αυτής υπόληψιν έν τη χορεία των έθνών ασυγκρίτως μεγαλυτέραν την ωφέλειαν ύπόσχεται παρά έν παραδείγματι οι δαπανηρότατοι "Ολυμπιακοί άγώνες".

Ο δεύτερος ύλικός όρος είναι ή εξεύρεσις έπαρκους αριθμού έν "Ελλάδι" συνεργατών, έχόντων την απαιτουμένην φιλολογικήν και γλωσσολογικήν ειδικότητα και εργατικότητα και πρὸ πάντων τά σπάνια προσόντα της εις τό καθήκον πιστής άφοσιώσεως, της έπιμονής και της ακριβείας. Εκ ταύτης της άπόψεως ή επιχειρήσις προφανώς έγγίζει τό ζήτημα της ψυχολογικής ιδιοσυγκρασίας του έθνους και καθίσταται ή λυδία λίθος της ίκανότητος αυτού. Οντως δε εις την "Ελλάδα" άντελήφθησαν τό πρᾶγμα ως καθαρώς ελληνικήν επιχειρήσιν. Ο αντιπρόεδρος της έπιτροπής και προδήλως πατήρ του σχεδίου Γεώργιος Χατζιδάκις εκφράζεται κατά ταύτην την έννοιαν¹. Καί όρθά μὲν είναι τά λεγόμενα υπ' αυτού, προκειμένου περι της νέας ελληνικής, πολλοί όμως πιστεύουσιν ότι ο ίσχυρισμός εκείνος όλιγώτερον αληθεύει, προκειμένου περι της μέσης ελληνικής, και ακόμη όλιγώτερον προκειμένου περι της αρχαίας γλώσσης. Αλλά τουτο θα κριθῆ εκ της εκβάσεως των πραγμάτων. Εάν οι "Ελληνες" θελήσωσι να μάς προσφέρωσιν ένα πανέλληνικόν Θησαυρόν ως δώρον, τότε βεβαίως όλος ο κόσμος των γραμ-

¹ Ο συγγραφεύς μεταφράζει περικοπήν εκ του άρθρου του κ. Χατζιδάκι του δημοσιευθέντος εις τάς "Αθήνας" της 8 Νοεμβρίου 1908.

μάτων πρέπει να χρεωσθῆ εἰς αὐτοὺς χάριν διὰ τὸ θάρρος των. Οἰωνὸς ἀγαθὸς ἄλλως διὰ τὸ μέλλον εἶναι ὅτι ἐκ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦδε προήλθον δύο σπουδαῖα συμπληρώματα τῶν ἡμετέρων ἑλληνικῶν λεξικῶν, ἤτοι ἡ Συναγωγή λέξεων ἁθησαυρίστων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς (ἐν Ἀθήναις 1883) καὶ ἡ Συναγωγή νέων λέξεων ὑπὸ τῶν λογίων πλασθεισῶν (ἐν Ἀθήναις 1899), ἀμφοτέρωθεν ἔργα τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη, τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ δυστυχῶς ἡ ἐπιστήμη ἐστερήθη. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα γενεὰ διόλου δὲν ἀδρανεῖ. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ νῦν ἐν Γερμανίᾳ σπουδάζων Ἕλληνας Δ^{ος} Ε. Πεζόπουλος ἐργάζεται εἰς πόνημα συμπληρωτικὸν τῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λεξικῶν, ὅπερ ἤδη περιλαμβάνει περὶ τὰς ἐξακισχιλίας λέξεις. Ἄλλος νεαρὸς Ἕλληνας ὁ Δ^{ος} Ἐμμανουὴλ Τριανταφυλλίδης συνέγραψεν εἰδικὸν λεξικὸν τῶν εἰς τὰ δημῶδη μεσαιωνικὰ κείμενα ἀπαντωσῶν ξένων λέξεων, περὶ ὧν ἐκδίδει νῦν παρασκευαστικὴν πραγματείαν (ὡς ἐναλισμὸν διατριβῆς). Τρίτος ὁ συγγραφεὺς πλουσίας μονογραφίας περὶ Θρακικῆς τινος νεοελληνικῆς διαλέκτου Σταμ. Ψάλτης ἀσχολεῖται νῦν περὶ τὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων, ἧτις ὡς εἶδος εἶναι καὶ λεξικογραφικὴ συμβολή.

Ἄλλοι πάλιν Ἕλληνας ἀφιερῶθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀνεκτιμήτου γλωσσικῆς ὕλης τῶν νεοελληνικῶν ιδιωμάτων καὶ εἰς ἄλλα εἰδικὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον, ὅτι χρήσιμοι συνεργάται πολλοὶ θὰ παρουσιασθῶσιν, εὐθὺς ὡς εὐρεθῶσιν οἱ ἀναγκαιοῦντες πόροι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας καθορισθῆ εὐκρινῶς. Καὶ ἄλλο δὲ ἰδιαίτερον πλεονέκτημα θὰ ἔχῃ ὁ καταρτισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἁθησαυροῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν πατρίδα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· ὅτι διὰ τὴν ἄμεσον αὐτόθι πρὸς τὸ ἔθνος συνάφειαν τὸ ὑπὲρ τοῦ ἔργου διαφέρον δὲν θὰ λείψῃ ποτέ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ ἐλαττωθῆ ὁ περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ζῆλος εἰς ἄλλας πολιτισμένας χώρας — ὅπερ καὶ παρατηρεῖται ἤδη ἐνιαχοῦ — καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἁθησαυρὸς ἐπομένως εἰς αὐτὰς παύσῃ θεωρούμενος ἀναγκαῖος καὶ χρήσιμος.

Ἡ Νέα Ἑλλάς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καλλιτέραν εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἀποδείξῃ ἐνώπιον παντὸς τοῦ κόσμου ποῖαν πνευματικὴν ὀριμότητα, ποῖαν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν ἐπὶ τοῦ

οἰκειοτάτου αὐτῆ τῶν σπουδῶν πεδίου καὶ ποῖαν ὀργανωτικὴν ἐκάνοτητα ἀπέκτησε κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πολιτιστικὸν της βίον. Ἀκριβῶς δὲ ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης ιδιότητος ὄχι ὀλιγώτερον ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν προεκτεθέντων ὄρων τὸ πολὺ τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται. Ὀργάνωσις στερεὰ καὶ ὀρισμένη ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιχειρήσιν κατὰ τῶν κινδύνων πολιτικοῦ φασματισμοῦ, προσωπικῆς διχογνωμίας καὶ τῆς ἀσταθείας τῶν ἀνθρωπίνων.

Τοῦτο δὲ φέρει ἡμᾶς καὶ πρὸς ἄλλο, ζωτικώτατον γὰρ ἀποδαῖνον ζήτημα διὰ τὴν Νέαν Ἑλλάδα, τὸ ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας. Πολλάκις ἀπὸ πολλοῦ ἐπαναλαμβάνω, εἶπα δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ πρὸς ἐπίσημα πρόσωπα, πόσον ἀναγκαῖον εἶναι τοιοῦτον ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον μάλιστα μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1899 συγκρότησιν τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπαραίτητος πλέον ἀνάγκη. Ὑπάρχουσι πολλὰ θέματα ἐργασίας, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς συνδρομῆς πολλῶν ἐθνῶν, εἰς τούτων δὲ τὴν διεξαγωγὴν ἡ Ἑλλάς ἀκριβῶς πρώτη καλεῖται νὰ σύμμετάσχῃ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ μεγάλοι ἐπιστημονικαὶ ἰδέαι κατὰ τὸ πλεῖστον γεννῶνται ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν σωματείων, ἀλλ' ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ σπουδαιότης τούτων πρὸς διεξαγωγὴν ἐργασιῶν, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐπαρκοῦσιν αἱ δυνάμεις, ὁ βίος καὶ τὰ μέσα τῶν ἀτόμων. Ἄς ἀναλογισθῆ τις μόνον πόσαι γενεαὶ ἐργάζονται εἰς τὴν ὑπερμεγέθη συναγωγὴν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων πηγῶν, τὴν ὁποῖαν ἐκδίδει ἡ Πρωσικὴ Ἀκαδημία. Ἀφοῦ δὲ τὰ πλεῖστα τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης κράτη, ἤτοι Ρωσία, Ρωμουνία καὶ Σερβία, ἀπέκτησαν ἤδη τὰς Ἀκαδημίας των, τελεσφόρως δὲ δι' αὐτῶν ἐργάζονται, πρέπει εἶναι καὶ ἡ Ἑλλάς πλέον νὰ κάμῃ τὸ ἀποφασιστικὸν βῆμα. Ἄλλως καὶ οἱ λόγοι τῆς ἐπιβραδύνσεως ταύτης δὲν εἶναι οὐσιαστικοί. Διότι ἡ Ἑλλάς κέκτηται ἤδη ἀρκετοὺς λογίους, οἵτινες θὰ ἦσαν ἀξιοὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀκαδημιακοῦ, θὰ ἤξιζον δὲ καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν νὰ τύχωσι προαγωγῆς διὰ τῆς συνηνωμένης δυνάμεως τοιοῦτου σωματείου. Τὸ κύριον κώλυμα προέρχεται, καθὼς γνωρίζω, ἐκ προσωπικῶν λόγων. Ἀλλὰ τοιαῦτα κωλύματα ἔπρεπε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ παρακάμπτωνται, κατόπιν δὲ νὰ ὑπερνικῶνται διὰ τῆς μεγαλόφρονος ἀνεκτικότητος πρὸς διῆσταμένους γνώμας, διὰ

τῆς ὑπὸ προλήψεων ἀδεσμεύτου ἀναγνωρίσεως νέων ἐπιστημονικῶν τάσεων καὶ διὰ τῆς συναισθήσεως τῶν ἐπιδιωκομένων μεγάλων σκοπῶν. Ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως θὰ ἦτο θλιβερώτατον, ἐὰν ἡ ἀναγεννωμένη Ἑλλάς τὴν ἑκατοστὴν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπετηρίδα ἤθελεν ἐορτάσει ἀνευ ἀνωτάτου, ἐπισήμως ὀργανωμένου ἐπιστημονικοῦ σωματείου, τὸ ὅποσον θὰ κατείχεν ἤδη τὴν θέσιν του εἰς τὴν διεθνή ἀμφικτυονίαν δυνάμει τῶν ἀπὸ κοινῆς συμβολῆς ἐργασιῶν του. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία εἰκονίζουσα τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ ἔθνους θέλησιν ἄμα καὶ δύνάμιν καὶ ταύτης τὴν φωτοβολίαν ὡς εἰς ἀνακλαστικὸν κάτοπτρον συνάγουσα, θὰ ἦτο πλέον καὶ ἀρμοδιωτάτη διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐξωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Θησαυροῦ, καθὼ παρέχουσα συνάμα καὶ τὰ ἐχέγγυα τῆς κανονικῆς διεξαγωγῆς αὐτῆς. Ἀκαδημία ἔχουσα τελείαν τοῦ σκοποῦ τῆς συνείδησιν καὶ τὸ κύρος τῆς ἰδίας γνώμης ἐπιβάλλουσα, θὰ εἶχε τότε τὴν δύνάμιν νὰ ἐργασθῇ καὶ πρὸς πλήρωσιν ἄλλων πόθων τῆς ἐπιστήμης¹.

Εἶναι τοῦτο καθήκον τιμῆς διὰ τὴν Νέαν Ἑλλάδα. Τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου τὴν πρᾶγματῶσιν ἀνέλαβε πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεώς της, εἶναι τὸ ὠραιότατον καὶ ἐθνικώτατον πάντων· ἀλλ' εἶναι καὶ ὑπερμέγεθες, ἀπέραντον μάλιστα, σχεδὸν ἰλιγγιώδες, ἀπαιτοῦν πλῆθος πολὺ ὑλικῶν μέσων καὶ ὄχι μικρότερον ποσὸν πνευματικῆς δυνάμεως. Μετ' ἀνησυχίας διὰ τοῦτο ἐρωτῶσιν οἱ φιλέλληνες: θὰ φανῇ ἄρά γε τὸ νεαρὸν καὶ μικρὸν ἔθνος ἀντάξιον τῆς γιγαντιαίας ἐπιχειρήσεως; Ἀλλὰ δὲν εἶναι φρόνιμον οὔτε φιλοφρονητικὸν νὰ μεμψιμοιρῇ τις καὶ ἀπαισιοδοξῇ περὶ ἀρτιγεννήτου ὠραίας ιδέας καὶ ὑπεροπτικῶς νὰ προσιωνίζηται τὴν ἀποτυχίαν της. Δίκαιον εἶναι μᾶλλον νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας διὰ τὴν γένεσιν αὐτῆς καὶ νὰ εὐχηθῶμεν ἀγαθὴν τὴν ἔκδασιν. Διὰ τῆς τολμηρᾶς ἀποφάσεως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἰδίως ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργὸς Σπ. Στάης ἔδωκαν περιφανῆς μαρτύριον ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ ἐπιστημονικῆς διορατικότητος.

Μετάφρασις * * *

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΕΧΝΗΤΗ ΜΥΡΜΗΚΙΑ

Ἡ μελέτη τῶν ἡθῶν τῶν ζώων συντελεῖ τὰ μέγιστα ὅπως κατορθώσωσιν οἱ παῖδες ν' ἀναπτύξωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ζώων ἰδίᾳ οἱ μύρμηκες ἔνεκα τοῦ κατὰ κοινωνίας βίου αὐτῶν ἐνδείκνυνται πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ διὰ νὰ δύναται τις νὰ παρατηρῇ ἀνέτως τὰ κοινωνικά ταῦτα ὁμνόπτερα ἔντομα πρέπει νὰ κατασκευάσῃ μυρμηκίαν τεχνητήν, ὡς ὑπέδειξε ταύτην ὁ πεφημισμένος ἐντομολόγος καὶ καθ' ἕλκον του τὸν βίον ἐνασχολούμενος περὶ τῶν μυρμηκῶν Γάλλος Janet.

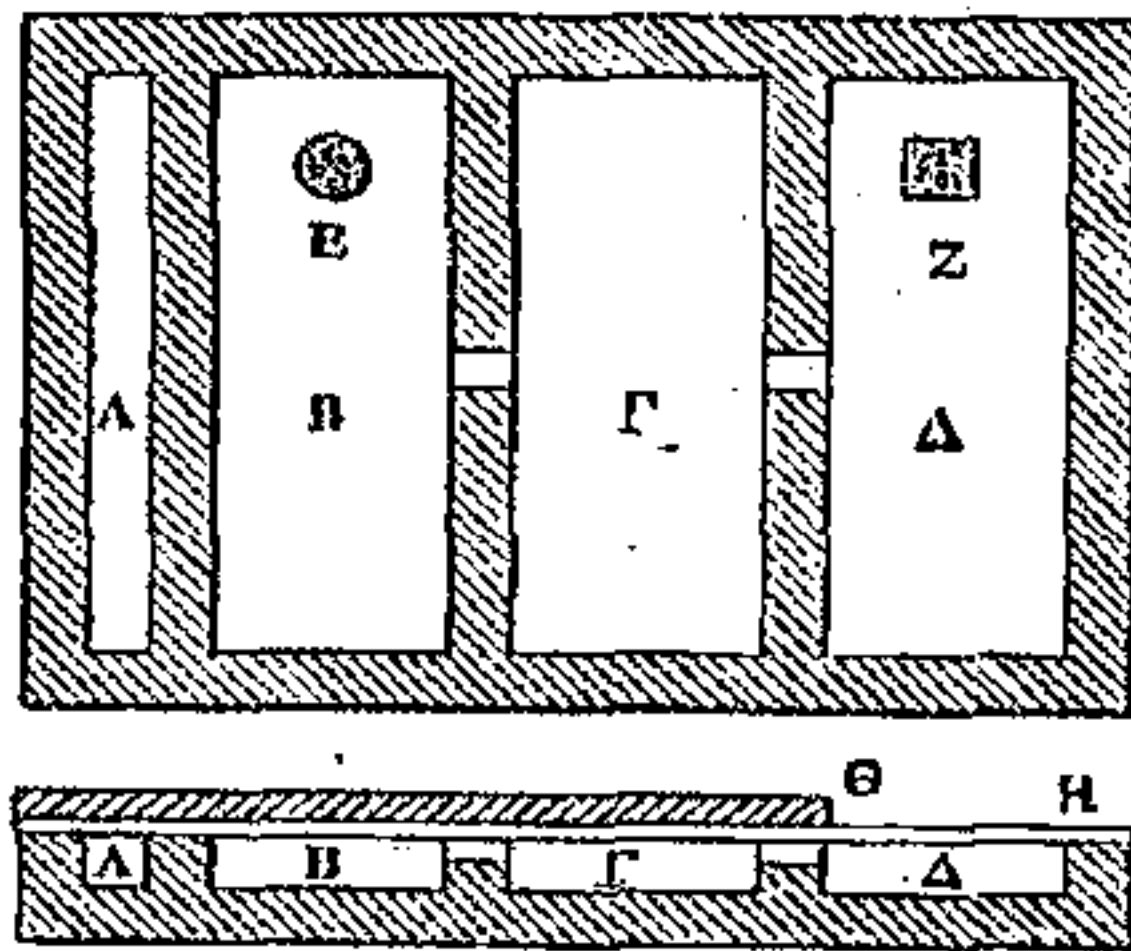
Ἡ τεχνητὴ μυρμηκία κατασκευάζεται ἐξ ὄγκου γύψου σχήματος παραλληλεπίπεδου διαστάσεων 18×13×2 ὑφεκατομέτρων, ἐν τῇ προσθίᾳ ὀψει τοῦ ὁποίου ὀρύσσονται θάλαμοι συγκοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους. Ἡ θήκη αὕτη ἢ μετὰ διαμερισμάτων κλειεταὶ διὰ κοινοῦ ὑαλοπίνακος 13×13 ὑφεκατομ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ βάθος τῶν θαλάμων εἶναι 1 ὑφεκατομέτρου, δύναται τις νὰ παρατηρῇ καλῶς διὰ φακοῦ (σχ. 1).

Ἡ ἀρμόζουσα ὑγρασία ἐντὸς τῶν θαλάμων διατηρεῖται δι' ὀλίγων σταγόνων ὕδατος ριπτομένων καθ' ἑκάστην εἰς κοιλότητα πρὸς τοῦτο κατασκευασθεῖσαν εἰς τὸ ἄκρον τῆς μυρμηκίας. Εἰς τὸν ὑγρότερον τῶν θαλάμων τίθεται μικρὸν κύπελλον μεθ' ὕδατος (βάσις καλύμματος φιάλης μεταλλικῶν ὑδάτων) καὶ τὸ ὅποσον ἐσωτερικῶς πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πνιγμοῦ τῶν μυρμηκῶν περιενδύεται μὲ χάρτην διηθητικὴν. Εἰς τὸν θάλαμον τὸν ὀλιγώτερον πάντων ὑγρὸν, τίθεται πινάκιον μετὰ μέλιτος ἢ ἄλλου γλυκίσματος (τετραγωνίδιον ἐκ χονδροῦ χάρτου ἐπισκεπτηρίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐν ἄκρον ἐξέχει ὅπως συλλαμβάνεται διὰ λαβίδος). Μόνος ὁ θάλαμος οὗτος φωτιζόμενος (οἱ λοιποὶ καλύπτονται

¹ Ὁ συγγραφεὺς προτείνει τὴν συναγωγὴν παπύρων, οἵτινες τείνουσιν εἰς ἐξάντλησιν, διὰ τῆς φροντίδος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ φιλοπατριδῶν Ἑλλήνων.

ὕπὸ χαρτονίου) παριστᾶ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐξωτερικὸν περιβάλλον εἰς ὃ οἱ μύρμηκες μεταβαίνουν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς τροφῆς αὐτῶν. Οἱ δύο ἄλλοι ἀναλογοῦσι πρὸς τὸ ὑπόγειον μέρος τῆς φυσικῆς μυρμηκίας ἐν τῇ φωλεᾷ.

Εὐκολώτατα δύναται τις νὰ μετακομίσῃ ἐντὸς τῆς γυψίνης καὶ ὑαλίνης ταύτης κατοικίας τοὺς κατοίκους μυρμηκίας κορμοῦ τινος δένδρου ἢ ἀγροῦ μετὰ τῶν ῥιζῶν αὐτῶν, τῶν προνυμφῶν, τῶν χρυσαλλίδων κλ. Δι' ἐνὸς μυστηρίου, ἢ ἀπλῶς διὰ τῆς χειρὸς

Σχ. 1. Μυρμηκιά ὑαλοσκεπῆς.

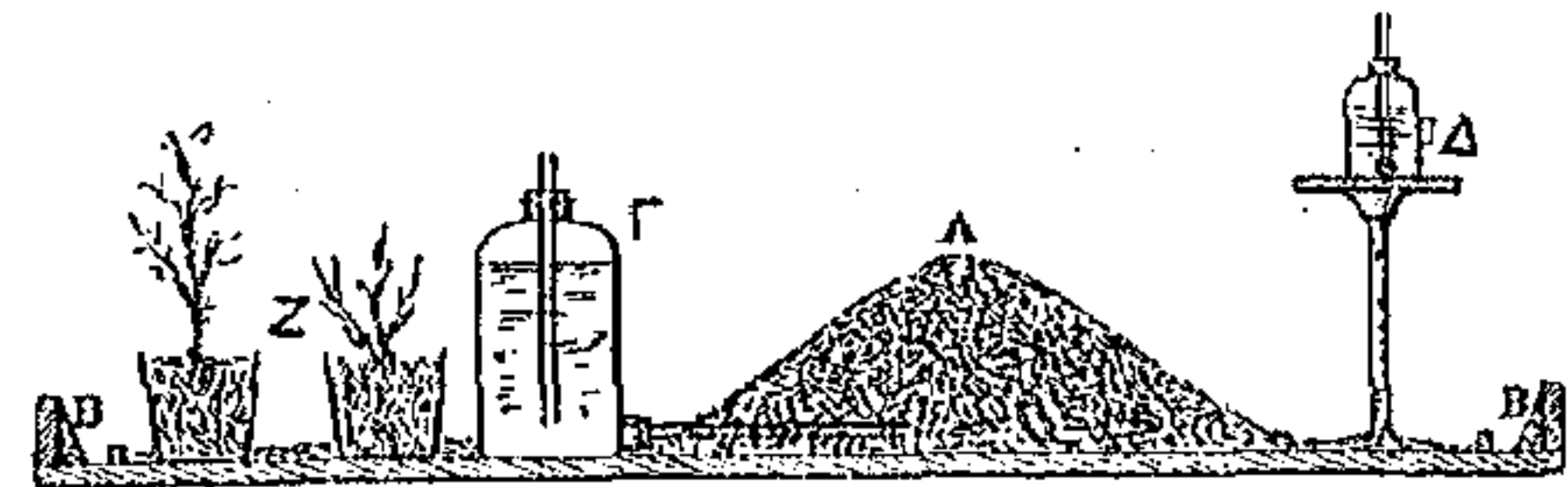
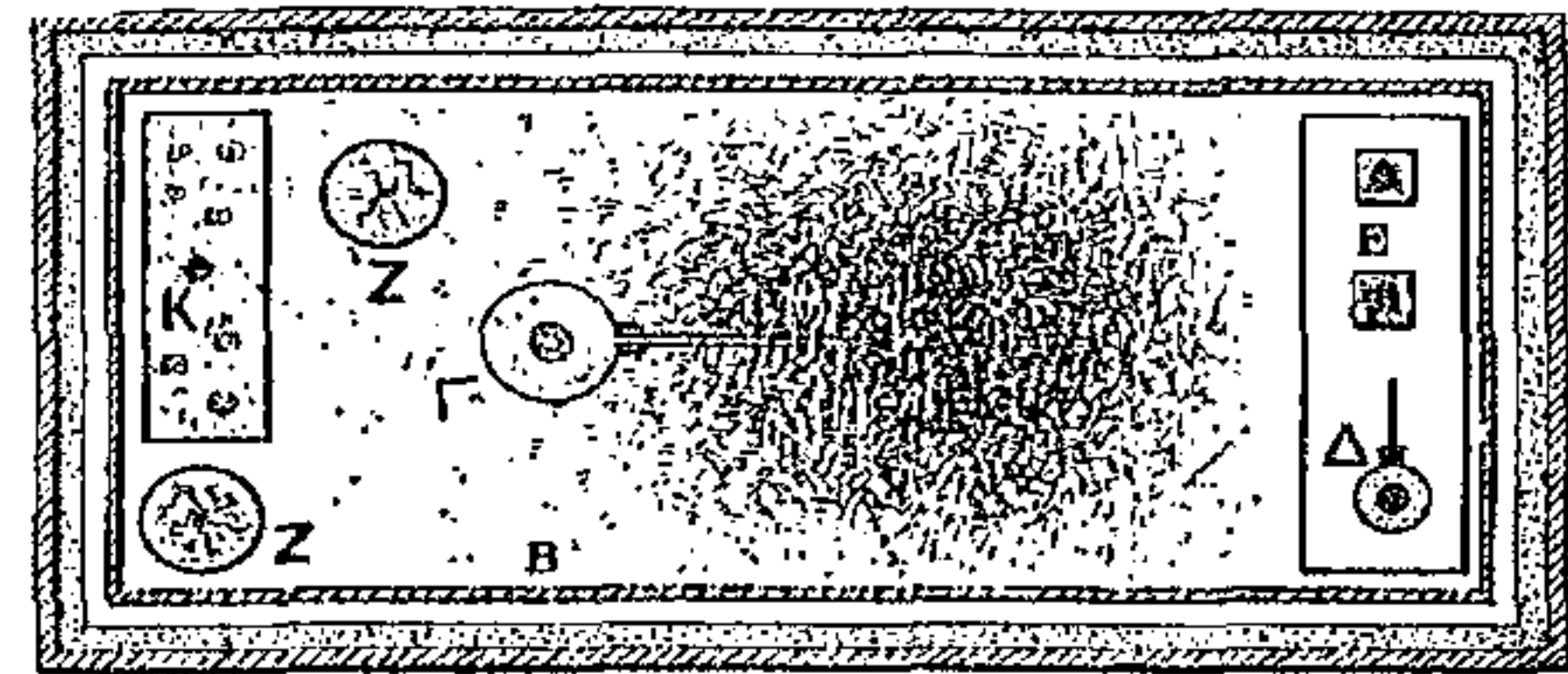
Α, σχισμὴ πρὸς ὑγρασίαν τῆς γύψου. Β, θάλαμος. Γ, λεκάνη ποτίσματος. Δ, θέσις τροφῆς. Ε, χαρτόνιον. Ζ, ὑαλοπίναξ.

φερούσης χειρόκτιον δεδεμένον εἰς τὸν καρπὸν, λαμβάνει τις ταχέως ἐκ τῆς μυρμηκίας καὶ θέτει ἐν σάκκῳ χῶμα, ξυλάρια, ζῆα κλ.

Ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς ἐκδρομῆς χύνει τὸ περιεχόμενον τοῦ σάκκου ἐντὸς κιβωτίου ἔχοντος διαστάσεις 60 X 45 X 5 ὑφεκατομ. καὶ τοῦ ὁποίου τὰ πλευρὰ ἐσωτερικῶς ἔχουσι καλυφθῆ διὰ στρώματος γύψου ἐν κόνει σχηματίζοντος πρόχωμα λίαν κεκλιμένον, τὸ ὁποῖον οἱ μύρμηκες δὲν δύνανται νὰ διαδῶσιν. Ἐν τῇ μέσῃ τοῦ κιβωτίου ἐπὶ τρίποδος τοποθετεῖται ἡ ὑαλοσκεπῆς μυρμηκιά, προηγουμένως ὑγραθεῖσα καλῶς δι' ὕδατος καὶ τῆς ὁποίας ἔχει ἀνοιχθῆ εἰς τῶν θαλάμων διὰ μικρᾶς παρεκκλίσεως τοῦ ὑαλοπίνακος. Ἐπειδὴ οἱ μύρμηκες δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν εἰς περιβάλλον ξηρὸν — καὶ ἰδίως αἱ προνύμφαι αὐτῶν —, σχεδὸν

πάραυτα ἐγκαταλείπουσι τὸ χῶμα καὶ τὰ ξυλάρια καὶ μετακομίζονται εἰς τὴν νέαν κατοικίαν μεταφέροντες τὰ ῥιζά, τὰς προνύμφας κλ. Τότε κλειόμεν τὴν κατοικίαν καὶ παρατηροῦμεν τὰ γενόμενα μετ' εὐκολίας.

Δύναται τις καὶ ἄλλως νὰ κατασκευάσῃ μυρμηκίαν τεχνητὴν ἐπὶ τραπέζης ἰδίας, ἣν δεικνύει τὸ σχῆμα 2 μετὰ τῶν ἐξαρ-

Σχ. 2.

Α, μυρμηκιά. Β, πρόχωμα ἐμποδίζον τοὺς μύρμηκας νὰ φύγωσι. Γ, φιάλη μεθ' ὕδατος πρὸς συντήρησιν τῆς ὑγρασίας. Δ, σακχαροῦχος ὕδωρ. Ζ, φυτά.

τημάτων αὐτῆς. Ἡ μυρμηκιά αὕτη ἀποτελεῖ μίαν ἀληθῆ ἀκρὰν τοῦ δάσους.

Αἱ μυρμηκίαι αὗται καθιστῶσι δυνατὴν πληθὺν παρατηρήσεων καὶ εἶναι θαυμάσια διδακτικὰ ὄργανα διὰ σχολεῖα ἢ οἰκογενείας, διότι δι' αὐτῶν κατορθοῦται ἐπὶ μέγα μέρος τοῦ ἔτους ν' ἀναπτυχθῆ εὐαρέστως ἄμα καὶ ἐπωφελῶς ἡ παρατηρητικότης τῶν παιδῶν.

ΕΝ ΘΑΥΜΑΣΙΟΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

ΤΟ ΛΑΪΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΣΧΑΥΤΑΥΚΙΑ

Πολλοὶ ἀγνοοῦσιν ἴσως ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ εἴκοσι πέντε καὶ πλέον ἐτῶν ἐν πανεπιστήμιον προηγούμενον τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων τῶν πρὸ ὀλίγου ἰδρυθέντων ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ πανεπιστήμιον Chauteauqua εἶναι βεβαίως ἐν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ἰδρυμάτων καὶ τῶν μάλιστα ἐπιτηδείων νὰ δώσωσιν ἰδέαν τινὰ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὀλίγον ἄγριον, Chauteauqua, εἶναι περίπυστον καθ' ὅλην τὴν Ἀμερικὴν. Ἐκπροσωπεῖ ἐν μέρος, ἐν ἐκπαιδευτήριον, καὶ ἔτι μᾶλλον μίαν ἰδέαν, πάντα πολύτιμα εἰς τοὺς Ἀμερικανούς.

Τὸ Chauteauqua εἶναι θερινὴ διαμονὴ κειμένη ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς ὁμωνύμου λίμνης πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐρημὸς ἐπὶ ἐννέα μῆνας τοῦ ἔτους, πληροῦται ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σχολικῶν διακοπῶν. Πληθὺς ἀνερχομένη εἰς δέκα πέντε καὶ πλέον χιλιάδας συρρέει ἐκεῖ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου διὰ νὰ παραστῇ εἰς διαλέξεις, συναυλίας καὶ θεατρικὰς παραστάσεις, νὰ ἀκολουθήσῃ σειράν μαθημάτων, νὰ ἀπολαύσῃ τέρψεις σχολικῆς ζωῆς καὶ συγχρόνως νὰ ζῆσῃ ἐν ὑπαίθρῳ. Οὐδὲν πρωτοτυπώτερον τῆς ἀπεράντου ταύτης σχολικῆς κυψέλης, τοῦ ἄστεως τούτου, ὅπερ περιέχει μόνον μαθητὰς, πάσης ἡλικίας, πάσης χώρας, πάσης κοινωνικῆς τάξεως. Εἶναι ἐν ἀπαραμίλλῳ κέντρον μορφώσεως τοῦ λαοῦ. Πᾶν τὸ διδακτὸν διδάσκεται ἐκεῖ, ἀπὸ τῆς θεολογίας καὶ τῆς θεραπευτικῆς, μέχρι τοῦ χοροῦ, τῆς πυγμαῆς καὶ τῆς γυμναστικῆς.

Καταλληλότερον μέρος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλεχθῇ. Κατέχει ἑκτασιν 165 ἀγγλικῶν πλέθρων καὶ ἰδρύται ἀμφιθεατρικῶς, ὑπερκείμενον τῶν ὄχθων μιᾶς λαμπρᾶς λίμνης μήκους 18 μιλίων καὶ πλάτους 3. Chauteauqua ἦτο τὸ Ἰνδικὸν ὄνομα

τῆς λίμνης, ὅπερ διεσώθη. Ἡ τοποθεσία εἶναι μεγαλοπρεπῆς. Τὸ καθίδρυμα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον. Καὶ δικαίως Γερμανὸς ἱστορικός, ἐρωτηθεὶς τί εἶχε νὰ ἴδῃ τις περιεργότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον ἐν Ἀμερικῇ ἀπεκρίνατο: «Πηγαίνετε εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ Νιαγάρα καὶ εἰς τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον τοῦ Chauteauqua». Καὶ βεβαίως τὸ ἴδρυμα τοῦτο θὰ δώσῃ εἰς τὸν ξένον ἰδέαν ὑψηλοτέραν καὶ ἐπὶ τέλους ἀσφαλεστέραν τῆς Ἀμερικῆς παντὸς ἄλλου πράγματος ὑπάρχοντος ἐκεῖ. Ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἐποψίν οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, ἄλλως τε καὶ οὐδεμίαν προβάλλει ἀξίωσιν. Εἶναι μία συσσώρευσις σχολῶν καὶ σχολικῶν μερῶν κατεσκευασμένων οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται νὰ περιλαμβάνωσι πολυάριθμον πλῆθος. Ἐκεῖ εὐρίσκει τις μόνον ὠφέλιμα οἰκοδομήματα. Ἐκατὸν ἕως ἑκατὸν πεντήκοντα ἐξοχικοὶ οἰκίσκοι εὐπρεπεῖς, ἐν ἰσραῖον ξενοδοχεῖον, «τὸ Ἀθήναιον», παρέχον πᾶσαν τὴν ἀνεσίαν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν ᾧ διαμένουσιν οἱ πλουσιώτεροι μεταξὺ τοῦ πλῆθους τῶν σπουδαστῶν. Καταστήματά τινα τροφίμων. Μία εὐρετὰ σχολὴ ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου μετὰ τῆς ἐξαισίας θέας τῆς ἀπαραμίλλου λίμνης. Ἐν κτίριον καλούμενον «αἶθουσα φιλοσοφίας», ὅπερ εἶναι εἶδος ναοῦ ξυλίνου, ἀνεχόμενον ὑπὸ κιόνων, ἀνοικτὸν εἰς τὰς θερινὰς αὔρας καὶ δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 500 ἢ 600 πρόσωπα, ὅπου, διὰ νὰ ἀναπαυθῶσι κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν μαθημάτων, ἔρχονται νὰ συζητήσωσι μεταφυσικὴν, ἢ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὰς μᾶλλον ὑψηλὰς θεωρίας, ὡς εἰς τοὺς χρόνους τῶν Περιπατητικῶν. Τέλος ἐν ἀπέραντον ἀμφιθέατρον, παρόμοιον πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ θέατρα, ὑψούμενον ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ λόφου τοῦ δεσπόζοντος τῆς λίμνης, θαυμασίως φωτιζόμενον δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός. Ἐξ ἕως ἑπτὰ χιλιάδες θεατῶν δύνανται νὰ λάβωσιν ἐκεῖ θέσιν. Εἰς οὐδένα ἄλλον τόπον, νομίζω, δύναται τις νὰ εὕρῃ θέαμα συγκινητικώτερον ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς αὐτῆς συναθροίσεως.

Τὰ μαθήματα καὶ αἱ διαλέξεις πρὸς μὲν τῶν τοῦ λαοῦ εἶναι ἐμπεπιστευμένα εἰς καθηγητὰς ἐκλελεγμένους μεταξὺ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ διδακτικοῦ σώματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Διάσημοι ἄνδρες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς προσκαλοῦνται νὰ ἔλθωσιν ἐκεῖ διὰ νὰ κάμωσι διαλέξεις. Ἐπάρχει δὲ

συνήθεια αξία να μνημονευθῆ. Ὅταν ὁ πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιθυμῆ να ἀποδώσῃ τιμὴν εἰς ἐπισκέπτῃν ἐπίσημον ἢ εἰς τινα διακεκριμένον ὁμιλητὴν, καλεῖ τὴν συνέλευσιν να δώσῃ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τὸν καλούμενον «χαιρετισμὸν τοῦ *Chauteauqua*». Πάραυτα χιλιάδες καὶ χιλιάδες μανδήλια ταράσσονται ἐρρυθμῶς εἰς τὸν ἀέρα ὡς λευκαὶ πτέρυγες. Καὶ τοῦτο ἄνευ κραυγῆς, ἄνευ θορύβου. Ἡ ἐντύπωσις εἶναι λίαν συγκινητικὴ, καὶ διότι ἀπευθύνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὑπερβάλλει ἐν σφοδρότητι τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην τοῦ θορυβωδεστάτου χειροκροτήματος. Ἀποδίδουσι τὴν συνήθειαν ταύτην εἰς ἀρχὴν παράδοξον. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πανεπιστημίου, εἰς καθηγητῆς ἐκ Καναδά, κωφάλαλος, ἤλθε να δώσῃ παντομιμικῶς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν κυριωτάτων συμβάντων τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μιμικὴ τέχνη καὶ αἱ μετὰβολαὶ τῆς φυσιογνωμίας ὑπῆρξαν, φαίνεται, τόσον ἐκφραστικαί, ὥστε προεκάλεσαν γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Βροντὴ χειροκροτημάτων ἐξερράγη εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἄλλ' ὁ γραμματεὺς, ὅστις προΐστατο τῆς συνεδριάσεως, παρετήρησεν ὅτι τὰ χειροκροτήματα ταῦτα οὐδόλως ἔφθανον μέχρις ἐκείνου, πρὸς ὃν ἀπηυθύνοντο, καὶ ὑπέβαλεν εἰς τοὺς θεατὰς, διὰ να δυνηθῆ να ἀπολαύσῃ τὴν ἱκανοποίησιν ὁ καθηγητῆς, να κινήσῃ τὰ μανδήλιά των. Ἐκτοτε τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀπέβη συνήθεια.

Μεταξὺ τῶν ἐπισήμων, αἵτινες ἕκαμον διαλέξεις, τὸ Πανεπιστήμιον καυχᾶται ὅτι μετρεῖται καὶ ὁ τέως πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Ἐδίδαξεν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ σειρὰν ἱστορικῶν μαθημάτων, ἅπερ ὑπῆρξαν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιδοκιμασθέντων. Ὡσαύτως εἰς πρόσφατον ἐπίσκεψιν, δι' ἧς ἐτίμησε τὸ προσφιλές του Πανεπιστήμιον, ἐγένετο δεκτὸς διὰ τοῦ χαιρετισμοῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ δέκα πέντε χιλιάδων θεατῶν. Ἡ προσφώνησις, ἣν ἀποκρινόμενος ἕκαμεν, εἶναι ἀληθῶς ἀξιομνημόνευτος. Ἐξύμνησε τὴν ἐργασίαν, τὸν ἀγῶνα, ὡς τὸ ἀγιώτερον, τὸ εὐγενέστερον, τὸ γονιμώτερον εἰς εὐφροσύνας ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ. Ἀπέδωκε τιμὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθοῦς ἀδελφότητος, τῆς ἀληθοῦς ἰσότητος πάντων τῶν καθημένων παραπλεύρως ἐπὶ τῶν θρανίων διὰ να ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς αὐτῆς διδασκαλίας.

Ἄνεμνήσθη μετὰ συγκινήσεως τῶν ἀρχαίων. Εἰργάζοντο τραχέως, εἶπε. Δὲν εἶχον τὴν ζωὴν εὐκόλον, οὐδὲ ἄνετον. Ἄλλ' εἶχον πεποίθησιν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνος. Ὅφειλομεν να τοῖς ὁμοιάζωμεν. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν τὰ μάλιστα εἰργάσθημεν, ἡ ἐποχὴ τῆς νεότητός μας, καθ' ἣν ἡμεῖθα ἀπληστοὶ να μάθωμεν, να πράξωμεν, να ἀγωνισθῶμεν, δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὃν διετηρήσαμεν ὡς τὴν καλλιτέραν ἀνάμνησιν;...

Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο δὲν ἀνέτειλε διὰ μιᾶς. Ὁ ἀγὼν ἐκάστου, καθ' ἕκαστον ἔτος, προσέθετεν ἐνταῦθα ἓνα λίθον.... Σήμερον δὲν ὑπάρχει ἐκπαιδευτικὸν καθίδρυμα μᾶλλον τιμῶμενον ὑπὸ τοῦ ἔθνους, οὐ τὰ ἀποτελέσματα ἤχθησαν ὑψηλότερον, ἐξετάθησαν μακρότερον.

Ἐὰν ἀνέλθῃ τις εἰς τὴν ἀρχὴν, εὕρισκε ὅτι ἡ ἀφετηρία του ὑπῆρξε καθίδρυμα θρησκευτικόν. Τὸ ἀσύγκριτον τοῦτο λαϊκὸν Πανεπιστήμιον ἐγεννήθη ἐκ μιᾶς ἐνώσεως μεθοδιστικῆς ἰδρυμένης ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς λίμνης. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐν ᾧ τὸ πᾶν ἀνεπτύσσεται, τοῦτο ἐφύλαττε τὸν θρησκευτικὸν χαρακτήρα τῶν παλαιῶν μεθοδιστικῶν συνελεύσεων. Ἄλλὰ τὸ Ἀμερικανικὸν πνεῦμα εἶναι πολὺ ἀπληστον εἰς πρόοδον, πολὺ φιλελεύθερον, ὥστε να μὴ ἐγκλεισθῆ εἰς τόσον στενὰ ὄρια.

Οὐχ ἤττον τὸ Πανεπιστήμιον δὲν θὰ ἦτο καθίδρυμα Ἀμερικανικόν, ἐὰν ἡ θρησκεία δὲν εἶχε διατηρήσει ἐν αὐτῷ τὴν θέσιν της. Εὐρυτάτην θέσιν ἔχουσιν ἐκεῖ αἱ θεολογικαὶ διαλέξεις, ἡ σπουδὴ τῆς Βίβλου, τὰ κυριακὰ σχολεῖα. Ἐν μέσῳ τῶν ἀναπτύξεων τῶν τόσον πολλαπλῶν καὶ τόσον ποικίλων τῆς διδασκαλίας, αἵτινες περιλαμβάνουσι σήμερον πάσας τὰς γνώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὁ παρατηρητῆς ἐπανευρίσκει πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας. Εἶναι χαρακτηριστικὸν καὶ ἀξίον σημειώσεως ὅτι, ὅταν ὁ στρατηγὸς Γράντ μετέβη ἐκεῖ, ὁ γραμματεὺς τῆ ἐνεχείρισε δημοσίᾳ καὶ πανηγυρικῶς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἄλλὰ σημειώσεως ἐπίσης ἀξίον εἶναι ὅτι, ἐὰν ὁ Γράντ δὲν ἤρνηθη, οὐχ ἤττον δὲν ἐπρόφερεν οὐδὲ λέξιν εὐχαριστίας. Καὶ ἄς μὴ λησμονῶμεν ἐπὶ πλεόν τοὺς ὠραίους λόγους τοῦ Ρουσβελτ. «Χαιρετίζω ἐνταῦθα τὸ παγκόσμιον Πανεπιστήμιον, τὸ ἐθνικὸν καὶ ὡσαύτως διεθνές. Τὸ ἐπίσης καθολικόν, λουδαϊκὸν καὶ προτεσταντικόν. Ἄς μάθωμεν να

διακρίνωμεν τὰς ἀξίας καὶ νὰ σεβώμεθα τὰς πεποιθήσεις πάντων τῶν ἀνθρώπων. Νότιος ἢ Βόρειος, Ἰουδαῖος ἢ Ἐθνικός, ἀρκεῖ νὰ εἶναι καλοὶ πολῖται. Τοιοῦτον ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ πνεῦμα τῶν ἀληθινῶν λαϊκῶν Πανεπιστημίων.

Ἡ διδασκαλία, ἢ τρόπον τινὰ ἐπίσημος καὶ κεντρικὴ συνίσταται εἰς σειρὰν μαθημάτων τεσσάρων ἐτῶν, ὀνομαζομένων τὸ Ἑλληνικὸν ἔτος, τὸ Ρωμαϊκὸν ἔτος, τὸ Ἀγγλικὸν ἔτος, τὸ Ἀμερικανικὸν ἔτος, κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τὴν διδομένην εἰς ἕκαστον τούτων τῶν ἐτῶν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλολογοίαν ἐνὸς τῶν τεσσάρων τούτων ἐθνῶν. Βιβλία ἐκδιδόμενα πρὸς χρῆσιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν περιοδικῶν ἅπαξ τοῦ μηνὸς ἐκδιδόμενον, βοηθοῦσι τὴν διδασκαλίαν τῶν καθηγητῶν καὶ συντελοῦσι νὰ διαδίδωσι «τὸ πνεῦμα τοῦ Πανεπιστημίου».

Τὸ Πανεπιστήμιον κέκτηται ἴδιον τυπογραφεῖον, ἰδίως ἐκδόσεις, ἰδίως συγγραφεῖς, οἵτινες εὖνοοῦσι κάλλιον τὰς ἰδικὰς του ἀνάγκας καὶ γνωρίζουσι πῶς πρέπει νὰ ἀπευθύνωνται εἰς μίαν κατηγορίαν λαοῦ τόσο ποικίλου καὶ τόσο ἰδιορρυθμοῦ.

Τὸ Πανεπιστήμιον ἐκτείνει τὴν ἐπιρροὴν του πανταχοῦ. Οἱ σπουδάζοντες ἐκεῖ ἀποκομίζουσι παρ' αὐτοῖς, εἰς τὰ μέρη των τὰ τόσο διάφορα, ὅθεν ἦλθον, ἀγροῦς, ἐργαστήρια, ἐργοστάσια, τραπέζας, —διότι στρατολογοῦνται πανταχόθεν καὶ μεταξὺ τῆς μετριωτάτης τάξεως, —τὰ βιβλία καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ Πανεπιστημίου των. Μὲ τὴν σειρὰν των προσηλυτίζουσι, διατρέχουσι τὰ χωρία καὶ τὰς ἀγροικίας τῶν πέριξ, δίδουσι μαθήματα καὶ διαλέξεις λαϊκὰς κατὰ τὰς μεθόδους τῆς μεγάλης πανεπιστημιακῆς μητρὸς των. Κατὰ τὰ εἴκοσι τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῆς στρατολογίας των ὑπερέβη τὸ τέταρτον τοῦ ἑκατομμυρίου.

Εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐπανέρχονται τέσσαρα θέρη συνεχῶς καὶ ἀκολουθοῦσι μέχρι τέλους τὴν προοδευτικὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων, τὸ Πανεπιστήμιον ἀπονέμει δίπλωμα. Τὸ δίπλωμα τοῦτο εἶναι καθαρῶς τιμητικόν. Δὲν ἐπιζητεῖται ἐν τούτοις ὀλιγώτερον. Τοὺς διπλωματούχους τούτους προσκαλοῦσι νὰ ἱδρῶσιν τοπικοὺς ἐκπαιδευτικοὺς κύκλους. Πρὸς τούτοις δὲ τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιχειρουμένης κατὰ τὰς διακοπὰς δύναται νὰ γίνῃ ἐξακολούθησις καὶ συμπλήρωσις δι' ἀνταποκρίσεων μετὰ

τῶν καθηγητῶν. Ἐργάται φιλόπονοι ἐγένοντο κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διπλωματοῦχοι τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν.

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐγνώρισε τέκνον χωρικοῦ λαβὸν δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου χωρὶς νὰ παύσῃ τὰς γεωργικὰς καὶ ποιμενικὰς αὐτοῦ ἐργασίας. Καθίδρυμα κατέχον παρόμοια ἀποτελέσματα ὑπηρετεῖ λαμπρῶς τὴν ἀνθρωπότητα.

ὑπάρχουσι σήμερον διεσπαρμένοι ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις τετρακόσιοι τοπικοὶ ἐκπαιδευτικοὶ κύκλοι ἢ λαϊκὰ πανεπιστήμια καλούμενα Chautauquia, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου πανεπιστημίου, ἐξ οὗ παράγονται! Συνδέονται ἀχωρίστως πρὸς τὸ ἐξ οὗ κατὰγονται κατὰ τρόπον υἱκόν, ὡς αἱ τὸ πάλαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι πρὸς τὰς μητροπόλεις των. Ἀκολουθοῦσι τὰς μεθόδους του, κρατοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν του, ἔχουσι διαρκεῖς σχέσεις μετ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ χαρᾶς ἀναφέρουσιν εἰς τὴν μητέρα των τὰς προόδους των καὶ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματά των. Κατ' ἔτος ὁ ἀρχιγραμματεὺς διατρέχει τὸ βασίλειον τοῦτο τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων, μεταβαίνει μέχρι τοῦ ταπεινοτάτου κύκλου, τοῦ μικροτάτου μέρους, διὰ νὰ διανείμῃ ἐπαίνους καὶ ἐνθαρρύνσεις εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀφιερώνουσι τὰς προσπάθειάς των, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων των, εἰς τὴν διάδοσιν τῆς λαϊκῆς μορφώσεως.

Δὲν δύναμαι νὰ τελειώσω κάλλιον τὴν βραχείαν ταύτην σύνοψιν ἢ διὰ τῶν ἀκολουθῶν λέξεων ἐνὸς μεγάλου συγγραφέως, ὅστις ἐγνώρισεν ἄριστα καὶ ἐνόησεν ἄριστα τὴν δημιουργὸν ἰδέαν, τὴν πρωτοστατήσασαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ λαϊκοῦ Πανεπιστημίου:

«Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ἐξεγείρῃ εἰς πάσας τὰς ψυχὰς ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἀληθῆ ζωὴν, τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ νὰ πλησιάσῃ πλουσίους καὶ πτωχοὺς, πεπαιδευμένους καὶ ἀγγραμμάτους νὰ συμβιώσωσιν ἀδελφικῶς ἐν τῷ πόθῳ τῆς σπουδῆς καὶ ἐν τῇ ἐρεῦνῃ τῆς ἀληθείας... Πάντες ἔχουσι δικαίωμα εἰς τὸν ἄρτον τοῦ πνεύματος, καθὼς εἰς τὴν τροφήν τοῦ σώματος...»

«Τὸ Chautauquia δηλοῖ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀφῆκαν τὴν νεότητά ὀπισθεν αὐτῶν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζωσι περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς των, ὅτι ὁ νοῦς ἀποκτᾷ τὴν ὠριμότητά του

πολύ μετὰ τὰς σχολικὰς ἡμέρας καὶ ὅτι τὸ καλλίτερον μέρος τῆς πνευματικῆς ἐργασίας παράγεται εἰς τὸ μέσον τοῦ βίου καὶ πολὺ μετὰ ταῦτα ἀκόμη. Τὰ σχολεῖα δὲν εἶναι τὰ μόνα μέρη, ὅπου δύναται τις νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ μανθάνῃ. . . Διὰ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Chautauqua ἢ ἐκπαιδεύσεις θὰ διαδοθῇ εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τὰς ἀγροικίας, εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν τεχνιτῶν, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὴν ὁδόν. Θὰ ἔχητε σχολεῖον εἰς πάσας τὰς περιόδους τῆς ζωῆς σας, σχολεῖον ἑλκύνον ἄνδρας καὶ γυναῖκας, πλουσίους καὶ πτωχοὺς καὶ συγκεντρῶνον αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς μάθῃ νὰ ἀναγινώσκωσι, νὰ ὁμιλῶσι, νὰ πράττωσι, νὰ σκέπτονται.

Μετάφρασις Ἰ. ΒΑΧΑΒΙΟΛΟΥ

Τὸ διήγημα τοῦτο τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέως Roberto Braco, πλὴν τῆς λογοτεχνικῆς αὐτοῦ ἀξίας, καθιστᾷ ἐπίκαιρον καὶ ἡ ἐσχάτως ἐπισυμβῶσα ἐν Σικελίᾳ τρομερὰ σεισμικὴ καταστροφή. Σ. τ. Σ.

ΑΓΩΝ ΠΕΡΙ ΥΠΑΡΞΕΩΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΡΟΒΕΡΤΟΥ ΒΡΑΚΟ

Α'

Εἰς ἓνα τῶν ἐξωστῶν τοῦ ξενοδοχείου τῆς Καζαμίτσιολας, τῆς χαριεστάτης κόμης τῆς νήσου Ἴσχιας, μία Ἀγγλὶς μὲς τεσσαρακοντοῦτις κάθηται πρὸ τοῦ μικροῦ ὀκρίδαντος περιπλανωμένης καλλιτέχνιδος. Ὑψηλὴ, ἰσχνή, εὐθεῖα ὡς λεύκη ἀποφυλλισθεῖσα, ἀψηφᾷ ἀπτόητος τὰς ἤδη καυστικὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τοῦ Ἰουνίου. Ἐγκατέστησεν εἰς τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν τὸ πρότυπὸν τῆς καὶ σχεδιάζει τώρα τὸ περίγραμμά καὶ τὴν στάσιν του.

Τὸ πρότυπον τοῦτο — τὸ μοντέλλο — εἶνε γέρων σχεδὸν ἐνενηκοντούτης. Ἡμέραν τινὰ περιερχομένη τὰς ἀποκρήμνους ἀτραποὺς ἀνὰ μέσον τῶν τραχέων βράχων τῶν διεσπαρμένων τῆδε κάκεισε εἰς τὴν νήσον ἐκείνην τοῦ φυσικοῦ κάλλους μεταξὺ τῆς σφριγώσης βλαστήσεως, οἶοναί ἵνα ὑπενθυμίξωσι τὰς ἐπιβούλους ἐξεγέρσεις τοῦ μικροῦ ἠφαιστείου, ὅπερ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καθεύδει ὑπὸ τὰ ὕδατα, ἡ δεσποινὶς εἶχεν ἀνακαλύψῃ πλησίον βυπαρᾶς καλύβης ἄνδρα ὑπέργηρον, ἐξηπλωμένον ὑπὸ τὸ καταπίπτον ἀφθόνως θερμὸν φῶς τῆς μεσημβρίας. Ἡ μακρὰ του κόμη καὶ τὸ μακρὸν του γένειον ἐσχημάτιζον χαίτην λέοντος περὶ τὸ μέτωπον τὸ ηὐλακωμένον ὑπὸ ρυτίδων, περὶ τὸ πρόσωπον τὸ μελάγχρουν μὲ τὰ χονδρὰ καὶ ἔντονα χαρακτηριστικά, εἰς τὸ ὅποιον οἱ ὠχροὶ καὶ εὐρέως διεσταλμένοι ὀφθαλμοὶ του ἐπέχεον ἀόριστόν τινα θλίψιν ἐγκαρτεροῦσαν.

Ὁ γέρων δὲν ἐκινήθη ποσῶς κατὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἀγγλίδος. Αὕτη ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν ἐλεεινῶν βρακῶν, ἀτινα ἐσκέπαζον τὸ

σώμά του, ἔλαβε τὸ βαλλάντιόν της ὡσεὶ θέλουσα νὰ ἐξαγάγη νόμισμά τι ἐξ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἢ ἀκινήσια καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ πρεσβύτου ἐπέβαλον αὐτῇ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ γῆρας ἐκεῖνο τὸ μεγαλοπρεπές, ὅπερ ἐφαίνετο περιφρονοῦν τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἀντιπαρῆλθε χωρὶς νὰ προσφέρῃ τὸ νόμισμα. Ἐν τοσοῦτῳ, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἠρώτησε καὶ ἔμαθεν ὅτι ὁ γέρον περι οὗ ὁ λόγος ἔζη μόνον ἐκ τῶν ἐλεῶν, ἀλλὰ δὲν ἐζητεῖ ποτὲ ἐλεημοσύνην. Εἶχε χρηματίση γεωργός, στρατιώτης, ἐργάτης. Εἶχεν ὑποστῆ ἐπαχθεστάτους κόπους, εἶχε διέλθῃ διὰ σοβαρωτάτων κινδύνων, εἶχεν ἴδῃ θνήσκοντας περὶ αὐτὸν τοὺς ἀδελφούς, τὴν σύζυγόν του, τὰ τέκνα του, τοὺς ἐγγόνους του. Ἀδιαφορῶν πλέον πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐγένετο ἀπαθῆς καὶ πρὸς τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν ἀνθρώπων καθὼς καὶ πρὸς τὸν οἰκτὸν των, μολονότι ἐξ αὐτῶν ἐξηρτάτο ἡ πρόσκαιρος αὐτοῦ ὑπαρξίς, καὶ ἐδέχετο μὲ τὴν αὐτὴν ὄψιν καὶ τὸν ὄβολόν τοῦ εὐσπλάγχχνου διαβάτου καὶ τὸ δύσπιστον βλέμμα τοῦ ἐγωϊστοῦ.

Εἰς τῶν θαλαμηπόλων τοῦ ξενοδοχείου, διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ Ἀγγλὶς ὑπεσχέθη εἰς τὸν πρεσβύτην πλουσίαν ἀνταμοιβήν, αἰτιώρθωσε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς ἐρημικῆς τρώγλης του καὶ νὰ τὸν φέρῃ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τὴν καλλιτέχνιδά ἐπὶ τινὰς ὥρας.

Ἡ στάσις, ἣν ἡ δεσποινὶς ἐξέλεξε διὰ τὸ πρότυπὸν της, ἦτο ἰότη ἐκελνή, εἰς ἣν τὸν εἶδε κατὰ πρώτην φοράν ἐξηπλωμένον ἀτὰ γῆς παρὰ τὴν καλύβην του, μὲ τὸ ἤρεμον ἦθος τὸ προσίδον εἰς τὰς πυκνάς καὶ ὑποκιτρίνου λευκότητος τρίχας του, ἄς βαθείας ρυτίδας του καὶ τὰ κατερρακωμένα του ἐνδύματα ἢ ὄψιν κλασικοῦ ἀνθρωπίνου ἐρειπίου προωρισμένου εἰς ἀθασίαν. Ἐνῶ δὲ χαράττει ἐπὶ τοῦ πίνακος τὰς πρῶτας γραμμάς, ἡ ζωγράφος ἀπευθύνει εὐπροσηγόρως τὸν λόγον εἰς τὸν πρεσβύτην εἰς διακεκομμένην ἰταλικὴν γλῶσσαν:

— Θέλεις νὰ μάθῃς . . . πῶς ὀνομάσω ἐγὼ . . . εἰκόνα ποῦ ζωγραφίζω ἐσένα;

Ἐν τῷ γέρον ἔχει τὸ ὕψος ἀνθρώπου κοιμωμένου μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς. Ἄλλ' ἐκ τῆς φωνῆς τῆς ξένης αἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου του συσπῶνται ἐλαφρῶς. Ἀφοῦ ἐσυλλογίσθη, ἀπαντᾷ χωρὶς ἐπ' ἐλάχιστον νὰ κινήθῃ:

— Θέλω νὰ μάθω.

— Εἶναι πρώτη φορά ποῦ . . . βάζουν ἐσένα . . . ζωγραφιά;

— Ὅχι· ἓνας κύριος ἔκαμεν αὐτὸ ποῦ κάμνετε καὶ σεῖς. Μ' ἐξωγράψισε· ἔμοιαζα σὰν ζωντανός, ἀλλὰ μικρότερος. . . Δὲν ἦμουν ξαπλωμένος χάμω· ἔστεκα ὀρθός. Ἡμουν τότε νεώτερος.

— Πῶς ὠνόμασε τὴν εἰκόνα;

— Δὲν μοῦ τὸ εἶπε.

— Ἐγὼ λοιπὸν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ· καὶ εἶμαι βεβαία πῶς θὰ εὐχαριστηθῆς. . . Θὰ σὲ ὀνομάσω: ὁ Νικητής.

Ἐν τῷ γέρον ἐσκέφθη καὶ ἠρώτησε:

— Διατί;

— Εἶσαι νικητής εἰς τὴν ζωὴν. Σύγχρονοί σου ὄλοι νεκροί . . . ὄλοι ἔλειψαν. Ἐσὺ ἀκόμη ζωντανός, γέρος, δυνατός. Σὺ εἶσαι ὁ νικητής.

— Εἶναι κ' ἓνας ἄλλος γέρος, παρετήρησεν ἐκεῖνος, μεγαλύτερός μου.

— Ποῦ;

— Εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ νησιοῦ.

— Δὲν λυπεῖσαι πῶς ὑπάρχει καὶ ἄλλος γεροντότερός σου εἰς τὸ νησί;

Ἐν τῷ γέρον ἐσκέφθη πάλιν ἡ Ἀγγλὶς ἐπέμεινε:

— Ἀπάντησέ μου!

— Αὐτὸς ὁ ἄλλος γέρος ζῆ καλά. Ἐχει οἰκογένειαν, χρήματα. Ἐμένα τί μοῦ χρησιμεύει νὰ ζῶ;

— Ὡστε δὲν σὲ μέλει νὰ γνωρίζῃς ἀν θὰ ζήσῃς ἀκόμη;

Καὶ ὁ γέρον:

— Ὅταν ἀποκοιμοῦμαι, μοῦ φαίνεται πῶς πεθαίνω. . . Ἀλλὰ τί μὲ μέλει; . . . Τίποτε. Κλείω τὰ μάτια μου καὶ λέγω: Ἐὶ καλά!

Εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου ἐμφανίζεται ἓν νεαρὸν ζεῦγος. Ὁ νέος εἶναι μελαχρινός, εὐλύγιστος, κομψός, μὲ ζωηρότητα καὶ κινήματα ὀρμητικὰ, ἅτινα προσδίδουν εἰς τὴν κομψότητά του τὴν ἀμέριμον εὐδιαθεσίαν, τὴν ἀταραξίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ἑαυτὸν προστατευόμενον ὑπὸ τῆς τύχης καὶ κατέχοντα νεότητά καὶ πλοῦτον. Ἐὰ ὄμματά του

εἶνε κάτοπτρα, ἅτινα δέχονται προκλητικῶς ἀψηφῶντα τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀντανεκλώσιν αὐτὰς φλογερωτέρας. Ἡ νέα ὁμοιάζει μὲ ἄβρον ἀγαλμάτιον ἐξ ἀλαβάστρου, τοῦ ὁποῦ πᾶσα καμπύλη, πᾶν κίνημα, πᾶν νεῦμα, πᾶν μεϊδίωμα διαχέει τὴν ἀκτινοβολίαν ζωντανοῦ γοήτρου γυναικείου. . . .

Ἡλπίζον ὅτι θὰ εὐρεθῶσι μόνοι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἰς τὸν ἐξώστην. Καίτοι ἦσαν ἐλεύθεροι ν' ἀγαπῶνται ὅπουδὴποτε, ἔφυγον ἐκ Νεαπόλεως ὠθούμενοι ἐκ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης τοῦ ν' ἀγαπῶνται εἰς τὴν μοναξίαν. Ἀφοῦ κατενίκησαν τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, δὲν ἐμποδίζονται καθόλου ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ ὀπωσοῦν γελοίου ἐκείνου ζεύγους, τοῦ τόσο ξένου καὶ ἀπομεμακρυσμένου ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς εὐτυχίας των. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον μάλιστα ἡ ἀντίθεσις τοὺς φαιδρύνει, διότι τοὺς ἐμπνέει πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδικῆς των εὐδαιμονίας. Ἐνῶ ἡ ζωγράφος ἀναπαριστᾷ μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τῆς ὀθόνης τὸ σχῆμα τοῦ ἀγαλματώδους γέροντος, οἱ δύο νέοι ἐπαναλαμβάνουν μὲ σχεδὸν ἐναγώνιον ζέσιν τοὺς συνήθεις τρυφεροὺς λόγους, ὡς νὰ μὴ τοὺς εἶχόν ποτε προφέρῃ ἢ τοὺς ἀκούσῃ καὶ ὡς κανεὶς ἄλλος πρὸ αὐτῶν νὰ μὴ τοὺς εἶχεν εἶπη ἢ ἀκούσῃ.

Ἡ τράπεζα τοῦ προγεύματος ἐτοποθετήθη ὑπὸ σκιάδα. Ὑπερήτης δεδοκιμασμένος καὶ προφυλακτικὸς ἐκπωματίζει φιάλην καμπανίτου ἀγγέλλων διὰ τοῦ μέσου τούτου τὴν ἐπιβεβλημένην παρουσίαν του. Κάθηνται ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ ἀρχίζουσι νὰ τρώγουν μὲ τὴν φαιδρὰν ἐπίδειξιν ἀδιαλλάκτου πείνης. Τρώγουν, ταρασσονται, μεθύουν, καλοῦσι ἀδιακόπως ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ αἱ σκέψεις των, αἱ εὐθύμως ἐπιπόλαιοι, ἐκτοξεύονται εἰς πτήσεις ἀλλοκότους ὡσεὶ χελιδόνες καταδιώκουσαι ἀλλήλας μετὰ ἰλιγγιώδους ταχύτητος.

Ἡ νέα κάμνει κίνημα ζωηρὸν χαρᾶς φρενιτιώδους καὶ ἀλαζόνος. Ἡ χεὶρ τῆς προσκρούει εἰς ποτήριον πλήρες καμπανίτου. Ἐὸ ποτήριον ἀνατρέπεται καὶ ὁ οἶνος χύνεται ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ὁ νέος:

— Πρόσεχε τὸ φόρεμά σου, θὰ καταστραφῇ.

— Ἄφησε, ἄφησε! . . εἶναι γοῦροι!

Ἴδου ὅτι τώρα, ζωογονοῦσα τὴν διακεκαυμένην ἀτμόσφαιραν, ἐγείρεται αὔρα ἐλαφρά, ἥτις ρυτιδώνει τὰ ὕδατα καὶ κάμνει νὰ τρέμῃ τὸ φύλλωμα καὶ τοὺς βαρεῖς κιτρινωποὺς βότρους τῶν ἀμπέλων εἰς τοὺς πέριξ λόφους. Ἡ σκιάς δονεῖται ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τοῦ ἐρωτευμένου ζεύγους. Ἐὸ πτερὸν τὸ στολίζον τὸν πῖλον τῆς Ἀγγλίδος μὲ καὶ ἡ κυανῆ ταινία ἡ κοσμοῦσα τὸν ἰσχνόν τῆς τράχηλον κυμαίνονται ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Ἡ μακρὰ γενειὰς τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐν τῇ ἀκίνησίᾳ του πρεσβύτου εὐρύνεται ἐπὶ τοῦ στήθους του καὶ φαίνεται ὡς ἀργυροῦς θώραξ.

Ἀπὸ ἐξώστου τινὸς ἀπομεμακρυσμένου, ὅπου ὑπὸ σκιάδα καλυπτομένην ἐκ κισσοῦ καὶ κληματίδων εὐώχεται φαιδρὸς ὄμιλος, φθάνει μαζὶ μὲ τὰς δροσερὰς ριπὰς ὁ γοργὸς ἐπώδης παραινίου ἄσματος.

Εἶναι ἡ δευτέρα ὥρα. . . .

Β'

Ἐὴν δευτέραν καὶ ἐν λεπτόν σφοδρὸς σεισμὸς συνταράσσει τὰ σπλάγχνα τῆς νήσου. Ἡ Καζαμίτσιολα καταστρέφεται ὡς ὑπὸ ἐκρήξεως ἀπεράντου ὑπονόμου. Πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι ἀπόλλυνται ἐντὸς τῆς τεραστίας ἀνατροπῆς. Εἰς τὰ ἀνοιχθέντα βάραιθρα, χάλινοντα ὡς τεράστια τραύματα, τὰ ἐρείπια συσσωρεύονται ἐν τερατώδει φουρμῷ.

Γ'

Ἐπὸ τὰ ἀμορφα λείψανα, μεταξὺ τῶν σωρῶν τῶν συντεθλασμένων καὶ συνεστραμμένων συντριμμάτων, ἡ μυστηριώδης ἰδιοτροπία τῆς συμπτώσεως ἐδημιούργησε τὰς μᾶλλον ἀλλοκότους ἰσορροπίας, ἀφίνουσα τῆδε κάκεισε κενά, σχηματίζουσα μακροὺς λαβυρίθους, ὅπου διὰ τῶν μεταξὺ τοῦ ἀναμίχτου ὕλικου διαστημάτων εἰσχωρεῖ ὀλίγος ἀήρ.

Εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν τῶν σπηλαιωδῶν χώρων εὐρίσκεται ὁ γέρων, ὁ πρὸ μικροῦ χρησιμεύων ὡς πρότυπον εἰς τὴν ζωγράφον. Κατὰ μυστηριώδη τῆς τύχης ἰδιοτροπίαν ἐπετελέσθη τὸ θαῦμα τοῦτο, συνεκλονίσθη, ἐμωλωπίσθη, καθημάχθη, ἐτάφη,

ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε. Μόλις ἀνανήφει ἐκ τοῦ καταληπτικοῦ ληθάργου του, τοῦ ἐπελθόντος μετὰ τὰς σκληρὰς ἀλγηδόνας του, μετὰ τοὺς πρώτους τρόμους, μετὰ τοὺς πρώτους ἐφιάλτας του, καὶ διαρκέσαντος τίς εἶδε πόσον. Συναισθάνεται ὡς ἐν ὄνειρῳ ὅτι ζῆ. Δύο ὄξεις βράχοι ἐσχημάτισαν περίξ αὐτοῦ εἰδός τι κρύπτῃς, ἐν τῇ ὁποίᾳ παραδόξως διεσώθη. Εἰς τῶν βράχων τούτων στηρίζεται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ συντριβέντος κρανίου τῆς Ἀγγλίδος. Ἄλλ' εἰς τὴν κρύπτῃν ἐκείνην τὸ σκότος εἶναι βαθὺ καὶ ἀδιαπέραστον. Δὲν βλέπει τίποτε ὁ γέρον, δὲν βλέπει καὶ δὲν φαντάζεται ὅτι θὰ εἶναι ποτε δυνατὸν νὰ ἐπανίδῃ τὸ φῶς. Ἐννοεῖ ὅτι εἶναι ἀνεπανορθώτως χαμένος.

Ἐν τούτοις ἔμφυτόν τι ἀγρυπνον ἀρχίζει νὰ λειτουργῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τοὺς χαλαρωμένους μῦς του, εἰς τὰς νερκωμένας αἰσθήσεις του. Ἀνεγείρεται μὲ τὴν βραδύτητα ὀρμεμφύτου ὑπομονῆς, στηριζόμενος εἰς τοὺς βραχίονας, εἰς τὰ γόνατα. Μόλις ἠγέρθη καὶ νομίζει ὅτι διακρίνει εἰς μίαν γωνίαν τοῦ καταφυγίου τοῦ ὠχρὰν τινα ἀντανάκλασιν. Ἡ λάμψις αὕτη τῷ ἀποδίδει τὴν συνείδησιν τοῦ βλέπειν καὶ τὸν προσελκύει. Σύρεται πρὸς αὐτὴν ἔρπων, μὲ τὴν κεφαλὴν κρεμαμένην, ὥσει κλινούσαν ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς γενειάδος του. Εἰς τὸ σημεῖον δὲ ἐνθα οἱ ὀφθαλμοὶ του κατορθώνουν νὰ διακρίνουν τὸ σχῆμα τῶν συντριμμάτων νομίζει ὅτι ἀναπνέει μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν νὰ φωνάξῃ:

— Βοήθεια! βοήθεια! βοήθεια!

Αἰσθάνεται ὅτι ἡ φωνή του εἶναι πολὺ ἀσθενής. Μόλις τὴν ἀκούει αὐτός. Καταπίπτει πάλιν χαμαί. Ἀναπαύεται. Κλείει τὰ ὄμματα. Μετὰ τινὰς στιγμὰς τὰ ἀνοίγει πάλιν. Βλέπει καλλιτέρα τώρα. Μεταξὺ τῶν συντριμμάτων ἀνακαλύπτει δύο σώματα. Εἶναι τὰ σώματα τῶν δύο νέων τῶν εὕρισκομένων εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου. Καὶ ὁ νοῦς του τώρα κατορθώνει νὰ ἐνθυμηθῇ, ὅπως κατορθώνουν οἱ ὀφθαλμοὶ του νὰ βλέπουν.

Ἐνθυμεῖται, ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι νέοι ἦσαν ὄρατοι καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐρυθρόλευκον σκιάδα εἶχον φάγη, εἶχον πλῆ οἶνον ἀφρώδη ἐντὸς ποτηρίων, ἀτινα ἔστιλθον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἐνθυμεῖται, ὅτι οἱ δύο νέοι εἶχον ἐναγκαλισθῆ ἀλλήλους. Ἔχει τὴν σαφῆ

ἐννοίαν τῆς πραγματικότητος καὶ κατορθώνει νὰ καταστήσῃ συγκεκριμένην τὴν σκέψιν του:

— Οἱ δύο αὐτοὶ νέοι εἶναι νεκροί.

Ἐρόμος διατρέχει τὰ μέλη του. Προσπαθεῖ νὰ κραυγᾷ ἐκ νέου:

— Βοήθειαν! βοήθειαν!

Οἱ βραχιόνες του κάμπτονται ὑπὸ τὸ βᾶρος τοῦ εὐρέος στήθους του. Καταπίπτει καὶ πάλιν πρηνής. Αἰσθάνεται τὴν ἐντύπωσιν ὅτι σχοινίον τι σφίγγει τὸν λαιμὸν του καὶ ὅτι μολυβδίνη ὀθόνη τὸν περικαλύπτει. Οὐχ ἤττον ἢ συνείδησίς του μένει γρηγοροῦσα καὶ ἐκδηλοῦται μὲ τὸν σπασμὸν τῶν διαρκῶς ἀνανεουμένων τρόμων καὶ μὲ τὴν λανθάνουσαν δύναμιν ὀργῆς καὶ μίσους, τόσον ὥστε ὁ ἐγκέφαλός του δύναται μὲ ἀκρίβειαν νὰ διατυπώσῃ τὴν βλασφημίαν τῆς ἀνταρσίας, τὴν ὁποίαν τὰ χεῖλη του ψιθυρίζουν:

— Ἄτιμε Θεέ!

Ἄλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐν τῶν δύο πτωμάτων κινεῖται ἐλαφρῶς καὶ κάμνει νὰ κυλισθῇ μικρὸν λιθάριον. Ἄρκει τοῦτο ὅπως διασεισῇ τὸν γέροντα, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ὀρθοῦται ἐπὶ τῶν εὐρέων ὤμων του καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ διαστέλλονται. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ διακρίνει τὸ δυνατὸν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου αὐτοστιγμὴ ἀπομακρύνεται. Ἀνεγείρεται στηριζόμενος εἰς τοὺς βραχίονας. Τὸ σείσθην σῶμα ἐξακολουθεῖ νὰ κινῆται.

Τὸ σῶμα αὐτὸ εἶναι τὸ τῆς γυναικός. Ὁ πρεσβύτερος πλησιάζει, τὸ ἐγγίζει καὶ ἐρωτᾷ:

— Εἶσαι ζωντανή; Ὁμίλησε... εἶσαι ζωντανή;

Ἡ νεᾶνις ἀφυπνίζεται διὰ μιᾶς μετὰ σφοδροῦ ἀναπαλμοῦ. Καὶ αὐτὴν ἐπίσης πλανᾷ ἡ σκέψις ὅτι ἀναγεννᾶται. Βλέπει τὸν γέροντα. Ἐννοεῖ ὅτι αὐτὸς τὴν ἀφύπνισε μὲ τοὺς λόγους του. Ὡστε ὑπάρχει πλησίον τῆς ζωντανόν τι πλάσμα. Εἶναι πεπεισμένη περὶ τούτου. Ὅχι, δὲν εἶναι παραίσθησις. Ἐννοεῖ ὅτι ἀπέκτησεν αἰφνιδίως τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι ἀκεραίαν καὶ στοχάζεται ὅτι εἶναι τοῦτο θαῦμα θεῖον. Τὰ δαστᾶ τῆς καὶ αἱ σάρκες τῆς διασχίζονται ὑπ' ὄξειῶν ἀλγηδόνων ἀλλ' ἡ μνήμη τῆς εἶναι ἀθικτος καὶ ἀναπαριστᾷ τὴν τρομερὰν καταστροφὴν

και δλας τὰς ἀλλοκότους λεπτομερείας τῆς στιγμῆς, ὅτε ἐκρημνίσθη εἰς τὴν ἄβυσσον, ὅπου εἶδε τὸν θάνατον χωρὶς αὐτὴν ἄποθάνῃ. Ἀναπολεῖ ἀλγεινῶς τὸν ἐφιάλτην, ὅστις τὴν ἐπέλεξε κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τὰς προηγηθείσας τῆς λιποθυμίας της. Ἐννοεῖ, ὅτι εὑρίσκεται τεθαμμένη ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Βλέπει πλησίον της τὸ πτώμα τοῦ συντρόφου της. Βλέπει ὅτι τὸ ὄν τὸ ζωντανόν, ὑπερ εὑρίσκεται ἐγγὺς αὐτῆς, εἶναι ὁ γέρων, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς πρότυπον εἰς τὴν ζωγράφον.

Ἡ γυνὴ καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀποκτῶσι ταυτοχρόνως τὴν αὐτὴν βεβαιότητα. Ἐκάτερος εἶναι βέβαιος ὅτι δὲν εἶναι πλέον μόνος. Ἐκάτερος εὐγνωμονεῖ πρὸς τὸν ἄλλον, διότι τὸν αἰσθάνεται ζῶντα καὶ ἐν τῇ ὄρμῃ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν εὐγνωμοσύνης ἐναγκαλιζονται καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους.

Μετά τινος στιγμῆς συνενοῦν τοὺς γόους καὶ τὰς κραυγὰς των.

— Βοηθήσατέ μας! Εἴμεθα ἐδῶ! Μὴ μᾶς ἀφήσετε ν' ἀποθάνωμεν! Βοηθήσατέ μας!

Ἀφ' ὅτου εὑρίσκονται ὁμοῦ, αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ἰσχυρότεροι. Ὅμοῦ ἐλπίζουν. Ὅμοῦ ἀνευρίσκουν δύναμιν κεκρυμμένην τέως ὅπως κατανικήσῃ τὴν ἀπελπισίαν, τοὺς πόνους τῶν ὀστέων των καὶ τῆς σαρκὸς των, τὴν ἀδράνειαν τῶν μυῶν των, τὸν φόβον τοῦ θανάτου, τὸν τρόμον τῶν φαντασμάτων τῶν διολισθαινόντων μεταξὺ τῶν πέριξ συντριμμάτων. Ὅμοῦ ἀνευρίσκουν δυνάμεις κρυφίας ἵνα κατανικήσῃ τὴν πείναν.

Ὅτε ἡ πνοὴ αὐτῶν ἐξηντλήθη καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ φωνάξουν, ἤρχισαν νὰ συνομιλοῦν βραδέως μεταξὺ των:

Ἡ νεᾶνις:

— Πόσαι ἡμέραι νὰ ἐπέρασαν;

Ὁ γέρων:

— Πολλὰ, πολλὰ!

— Ὅχι καὶ τόσον πολλὰ, ἀφοῦ εἴμεθα ἀκόμη ζώντανοί.

— Ἀλήθεια.

— Ἦκουσες φωνὰς ἀνθρώπων εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα;

— Διόλου.

— Ἀλλ' ἴσως θὰ ἦσουν καὶ σὺ λιποθυμημένος.

— Μοῦ φαίνεται.

— Καὶ τότε ἂν ἦλθε κανεὶς ἐδῶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐρείπια, δὲν τὸν ἤκουσες;... Νὰ πάρῃ ἡ ὄργῃ!

— Νὰ πάρῃ ἡ ὄργῃ!

— Ἴσως μᾶς ἐφώνησαν.

— Νὰ πάρῃ ἡ ὄργῃ!

— Ἀλλ' ἂν μᾶς ἀναζητοῦν, θὰ ἐπανέλθουν.

— Θὰ ἐπανέλθουν.

— Τί εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπ' ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας;

— Δὲν ἤξεύρω.

— Στάσου, ἀφησέ με νὰ κυττάξω.

— Τί βλέπεις;

— Ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας βλέπω μόνον ἓνα θόλον. Ἀλλὰ τριγύρω ὑπάρχουν δοκοί, τοῦβλα, τοῖχοι κρημνισμένοι. Ποῦ νὰ εἶναι ἄρα γε αὐτὸς ὁ θόλος; Ποῖος ἤξεύρει ποῦ στηρίζεται!

— Ποῖος ἤξεύρει!...

— Νὰ ἐκρημνίσθῃ τάχα καὶ αὐτὸς μαζί μας ἢ ὑπῆρχε καὶ πρωτύτερα ὑπογείως;

— Ποῖος ἤξεύρει!

— Ἐλπίζεις ὅτι θὰ σωθῶμεν;

— Τὸ ἐλπίζω! τὸ ἐλπίζω!

— Μὴ ἀπομακρυνθῆς διόλου. Στέκε πλησίον μου.

— Δὲν ἀπομακρύνομαι. Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀπομακρυνθῶ, δὲν ὑπάρχει ἄλλοῦ παρά μόνον ἐδῶ ὀλίγον φῶς.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται;

— Δὲν ἐννοῶ.

— Πιστεύεις ὅτι θὰ σωθῶμεν;

— Ἄς φωνάξωμεν πάλιν μαζί.

— Φώναζε καὶ σὺ δυνατὰ ὡσάν ἐμέ.

— Βοηθήσατέ μας!.. ἔλεος!.. Μὴ μᾶς ἀφήσετε ν' ἀποθάνωμεν!..

— Βοήθεια! βοήθεια! σώσατέ μας! Δίδω ὅλα μου τὰ διαμαντικά, ὅλα μου τὰ χρήματα εἰς ἐκεῖνον ποῦ θὰ μᾶς σώσῃ!..

Ἄν ἀργήσετε, εἴμεθα χαμένοι!

— Κανεὶς! κανεὶς!

— Δὲν ἤκουσες ὡσάν ψιθύρισμα μακρινόν;

— "Όχι.

— "Αχ! αίσθάνομαι ὅτι θ' ἀποθάνω!.. Πνίγομαι! Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐτελείωσε. Μὲ βασανίζει ἡ πείνα! Πεινώ, διψῶ!.. Τὰ μάτια μου σκοτίζονται. Ποῦ εὕρισκομαι;.. Σὲ ἐξοριζώ, μείνε κοντά μου!.. μείνε κοντά μου.

— Δὲν κινουῖμαι διόλου.

Ἄλλ' ἐντὸς τῶν χωμάτων διέκρινε μέγα τεμάχιον ἄρτου. Ἀπομακρύνεται σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὃ γέρων κατασκοπεύων τὸ τεμάχιον, ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἄρπάζει τὸν ἄρτον καὶ τὸν κρύπτει ἐντὸς τοῦ ὑποκαμίσου του.

Ἡ νεᾶνις:

— Ἀποθνήσκω! ἀποθνήσκω! δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλπίς.

Ὁ γέρων:

— Ἄς φωνάξωμεν μαζί.

— Δὲν ἔχω δύναμιν.

— Βοηθήσατέ μας! βοηθήσατέ μας! Μὴ μᾶς ἐγκαταλείψετε!.. λυπηθῆτέ μας!..

— Διατί ἔφυγες ἀπὸ κοντά μου;

Ὁ πρεσβύτερος δὲν ἀπαντᾷ.

— Ἐφυγες;

Ἐκεῖνος μὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένον, συνεσπειραμένος πλησίον τοῦ πτώματος τοῦ νέου ἀνοίγει τὰς σιαγόνας του καὶ μασᾷ τὸν ξηρὸν ἄρτον.

— Μὲ ἀφίνεις ν' ἀποθάνω μόνη;

Ὁ γέρων καταπίνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν ἄρτον μετὰ μεγίστης δυσκολίας, διότι τὸ στόμα του καὶ ὁ λαιμὸς του εἶναι κατάξηρα. Μένει ἄφωνος, ἀναπνέων μετὰ κόπου, μὲ τὰς σιαγόνας ἀνοιχτάς, μὲ τὴν γλῶσσαν μεταξὺ τῶν ὀδόντων, ἐν ἀγωνιώδει νάρκη, καταληφθεὶς ὑπὸ κρυφίας πλεονεξίας, θηριωδίας ἀνισχύρου.

Εἰδὸς τι κροταλισμοῦ διακόπτει τὴν σιγὴν. Ἐτεμάχια ἀσβεστοχώματος ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ θόλου τοῦ καταφυγίου καὶ καταπίπτουν ὡς λεπτὰ ψιχία. Ἡ προσέγγισις τοῦ τελευταίου κινδύνου συσφίγγει πάλιν τὴν συμμαχίαν μεταξὺ τῶν δύο ἐπιθανάτων.

Ἡ νεᾶνις:

— Ὁ θόλος θὰ πέσῃ ἐπάνω μας!

— Θεέ μου! μὴ μᾶς ἐγκαταλείψῃς!

— Θεέ! κάμε ν' ἀποθάνωμεν ἀπὸ ἄλλον θάνατον.

— Σοῦ ζητοῦμεν συγγνώμην διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Βοήθησέ μας!

— Μὴ εἶσαι τόσο σκληρὸς! κάμε μας ν' ἀποθάνωμεν μὲ ἄλλον θάνατον... ν' ἀποθάνωμεν ἀπὸ μαχαίρι, ἀπὸ δηλητηρίου, ἀπὸ πανοῦκλαν... ἀλλὰ ὄχι ἐδῶ, ὄχι ἐδῶ!

— Ναί, Ὑψιστε Θεέ, ὄχι ἐδῶ!

Σιωποῦν ἐξηντλημένοι.

Ὁ θόρυβος ἔπαυσε· τὰ ἀσβεστοχώματα δὲν πίπτουν πλέον. Ὁ θόλος πλέον δὲν τρίζει. Τὸ πᾶν σιγᾷ.

Τέλος διὰ μέσου τῶν συντριμμάτων φθάνει μακρόθεν φωνή τις, ἣτις σφυροκοπεῖ αὐτὰς τὰς λέξεις:

— Θάρρος! Μετ' ὀλίγον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σᾶς κατεδάσωμεν ἓνα σχοινί ἢ μίαν σκάλαν. Θάρρος!

— Ἐσώθημεν! ἐσώθημεν! ἀναφωνοῦν οἱ δύο ἀτυχεῖς ὁμοφώνως, μὲ ὀρμὴν νέας δυνάμεως, ὡς ἐὰν ἡ φωνὴ ἐκεῖνη εἶχε ζωογονήσῃ ἐν ἀκαρεῖ τὸν λιπόψυχον ὀργανισμόν των. Σπασμωδικῶς, φρενιτιωδῶς ἐναγκαλιζοῦνται ἀλλήλους, ὅπως κατὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἀνεῦρον καὶ ἀνεγνώρισαν ὃ εἰς τὸν ἄλλον, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην σφίγγουν ἀλλήλους μετὰ μεγαλειτέρας ζέσεως καὶ μένουν συμπεπλεγμένοι, συνενοῦντες τοὺς παλμοὺς τῶν δύο καρδιῶν των, αἵτινες πάλλουν μέχρι διαρρήξεως καὶ ἀποτελοῦντες ἐν ὄν παράφορον ἐκ τῆς ἀγαλλιάσεως.

Κλαίου καὶ φωνάζουν ἐκ νέου:

— Ἐδῶ, ἐδῶ!.. γρήγορα! ἐδῶ!..

— Τὴν σκάλαν!.. καλλίτερα τὴν σκάλαν!

Ἡ φωνὴ παραγγέλλει:

— Ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου ἀκούετε πλέον καθαρὰ τοὺς κτύπους τῆς σκαπάνης. Προσέξατε νὰ μὴ ἀπατηθῆτε. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος θὰ πέσουν κατὰ πρῶτον πέτραι καὶ ἔπειτα ἓνας μεγάλος ὄγκος, ὃ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ σᾶς σκοτίσῃ. Ἐχετε ἀταραξίαν καὶ ὑπομονήν. Ὅπισθοχωρήσατε χωρὶς νὰ κινήθητε πολὺ. Ἄν ἀκούετε αὐτὰς τὰς λέξεις, ἀπαντήσατε

μόνον με ἄλλην σας τὴν δύναμιν: «Ναί!» Προσπαθήσατε με ἄλλην σας τὴν δύναμιν νὰ κάμετε, ὥστε ν' ἀκούσωμεν αὐτὴν τὴν λέξιν σας.

Μεθ' ὑπερτάτης συγκεντρώσεως θελήσεως κατορθώνουν νὰ ἐκβάλουν καὶ οἱ δύο μαζὶ μακρὰν κραυγὴν:

— Ναί!

Ἀκούουν τὰ πρῶτα κτυπήματα τῆς σκαπάνης ἀκριδῶς ἀνωθεν τῶν κεφαλῶν των καὶ ἡ πτώσις μερικῶν συντριμμάτων δεικνύει εἰς αὐτοὺς μετ' ἀκριθείας τὸ μέρος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει ν' ἀπομακρυνθοῦν. Ἀποσύρονται ὑποστηρίζοντες ἀλλήλους.

Ὁ γέρων ἐρωτᾷ τὴν νεάνιδα:

— Εἶναι πολὺ ὑψηλὰ;

Καὶ αὐτὴ ἀπαντᾷ:

— Ναί, πολὺ.

Ὁ γέρων παρατηρεῖ:

— Ἀλλὰ δὲν εὐρισκόμεθα πλέον κάτω ἀπὸ τὸν θόλον καὶ δὲν μᾶς προστατεύει τίποτε. Τί λέγεις;

Καὶ ἐκείνη:

— Βλέπεις μίαν μακρὰν δοκὸν ἐκεῖ... Σούτ! Μὴ δμιλῆς!.. Μὴ κινηθῆς!..

Προσεκτικοί, μετὰ τὸ βλέμμα προσηλωμένον, μόλις ἀναπνέοντες, κατασκοπεύουν μετὰ τὸ οὖς τεταμένον, ὥστε ἐννοοῦν τὴν προσέγγισιν ἢ τὴν ἀπομάκρυνσιν, τὴν διεύθυνσιν, τὴν προέλευσιν, τὴν αἰτίαν καὶ τοῦ ἐλαχίστου κρότου. Ἐὰ κτυπήματα τῆς σκαπάνης φθάνουν βαθμηδὸν εὐκρινῆ εἰς τὴν ἀκοήν των καὶ κατορθώνουν νὰ πεισθῶσιν ὅτι τὸ ὕψος τῶν συντριμμάτων τῶν ἐπικρεμαμένων ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς των ἐλαττοῦται βαθμηδόν. Βλέπουν τοὺς λίθους, οἵτινες πίπτουν διαρκῶς εἰς τὸ μέρος ὁπότεν ἀπεσύρθησαν· βλέπουν ὅτι δὲν ἠπατήθησαν ὑπακούσαντες εἰς τὴν δοθείσαν αὐτοῖς παρὰ τῆς φωνῆς συμβουλήν. Ἀλλ' ἡ προσδοκία τοῖς φαίνεται μακρὰ, ἀτελεύτητος. Μεταπίπτουν ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας εἰς τὴν ἐλπίδα. Εἰς τὴν ψυχὴν των διαδέχεται τὸν φόβον, ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐνδέχεται νὰ τοὺς θάψῃ ὁ σωρὸς τῶν συντριμμάτων, ἢ πεπολίθῃσι εἰς ἐκείνους, οἵτινες ὑπεσχέθησαν νὰ τοὺς σώσωσιν, ἢ θηριώδης λύσσα διὰ τὴν βραδύ-

τητα τῆς ἐκσκαφῆς, ἢ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς προσεχοῦς αὐτῶν ἀπελευθερώσεως, ἢ εὐγνωμοσύνη, ἢ μνησικακία, τὰ ἀπαίσια προαισθήματα καὶ αἱ ὀρμαὶ τῆς χαρᾶς ἀπέναντι τῆς σαφοῦς ἰδέας τῆς ζωῆς. Ἐναγκαλιζονται καὶ πάλιν, συσφιγγονται στενώτερον καὶ οὕτω πῶς ἄφωνοι, συμπεπλεγμένοι αἰσθάνονται ταυτοχρόνως τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις καὶ ἀνακοινοῦν πρὸς ἀλλήλους τὰς πάντοτε ὁμοίας σκέψεις των.

Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπόκωφός τις κρότος χανόμενος εἰς τοὺς σκοτεινοὺς μαιάνδρους τῆς γῆς, ἀπήχησις τις, ἐλαφρὰ κίνησις τοῦ ἐδάφους, ταλάντευσις μεταδιδομένη διὰ τῶν συσσωρευμένων συντριμμάτων σταματᾷ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας των ὡς διὰ παραλύσεως. Αἰσθάνονται ὅτι ἡ ὑπαρξίς των κρέμαται ἐξ ἀοράτου νήματος. Ἐπειτα ζωογονοῦνται πάλιν, ψιθυρίζουν μίαν βλασφημίαν ἢ μίαν λέξιν ἐλπίδος ἢ προσευχῆς καὶ ἐγκαρτεροῦν μετὰ νέαν ζέσιν εἰς τὸ μαρτύριον τῆς προσδοκίας.

Ἄφνης οἱ κτύποι τῆς σκαπάνης παύουν.

— Τί τρέχει;

— Μὴ δμιλῆς! μὴ κινῆσαι!

Φωναὶ πολλαὶ φθάνουν συγκεχυμένως μέχρι τῆς ἀκοῆς τῶν δύο τεθαμμένων. Λέξεις τινὲς ἀντηχοῦν καθαρώτερα:

— Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τοὺς φονεύσετε ἀφεύκτως!

— Δὲν ὑπάρχουν ἄλλα μέσα καὶ δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ χάνωμεν.

— Ἐὰ συντρίμματα καταρρέουν ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῆς σκαπάνης. Ἀντὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσετε, θὰ τοὺς πνίξετε.

— Θὰ ὑπάρχη ἀκόμη πολὺ πυκνὸν στρώμα ἕως νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ βάθος. Ἐμπρός! ἔμπρός! μίαν ἀπόπειραν θὰ κάμωμεν. Ἄς ἐξακολουθήσωμεν.

— Παρακαλῶ, ὡς διακοπῆ ἢ ἐργασίᾳ μίαν στιγμὴν.

— Ὁ κύριος τοῖχος εἶναι ὀρθίος καὶ ἀντέχει εἰς τὰ συντρίμματα. Ἀπ' ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει φόβος.

— Ὁ κύριος τοῖχος δὲν εἶναι ἀρκετός.

— Πολὺ ὀρθά! πολὺ ὀρθά!

— Εἶναι μεγάλη ἀφροσύνη νὰ γίνεται ἡ ἐργασία μετὰ τὴν σκαπάνην. Μεταχειρίσθητε τὰς ἀξίνας, τὰς ἀρπάγας. Καταφύγετε εἰς μικροὺς μοχλοὺς. Ἀνασηκώσατε τὰ συντρίμματα χωρὶς νὰ κτυπᾶτε. Ἀποφύγετε τοὺς κλονισμοὺς. Ἀποφύγετε τὰ τινάγματα.

— Ναί, ναι!... μικρούς μοχλούς.

— Σχοινία!...

— Ἄξινας...

— Ἀλλὰ σιγά σιγά, δι' ὄνομα Θεοῦ!... Σιγά νὰ μὴ γίνετε καὶ σεῖς θύματα τοῦ ζήλου σας.

— Ἐμπρὸς λοιπόν, εἰς τὸ ἔργον!

— Εἰς τὸ ἔργον!

Μὲ ρόγγον ἀγωνίας ὁ γέρων λέγει πρὸς τὴν νεάνιδα:

— Δὲν θὰ ἴμφορέσουν νὰ μᾶς σώσουν.

Καὶ ἡ νεάνις βλασφημεῖ:

— Ὁ διάβολος νὰ τοὺς πάρῃ!

Ἐπειτα καὶ οἱ δύο ὁμοῦ μὲ φωνὴν θρηνώδη ἐκετεύουν:

— Βοήθειαν! βοήθειαν!... δὲν θέλομεν ν' ἀποθάνωμεν.

— Θὰ ἔχωμεν ὑπομονήν. Θὰ περιμένωμεν. Βοηθήσατέ μας!

Μετὰ τὴν ζωηρὰν συζήτησιν ἐπακολουθοῦν παντοῖοι ἀόριστοι κρότοι διακεκομμένοι, ὅτε μὲν πρόσταγμα τι βραχύ, ὅτε δὲ ἐπιφώνημα καὶ ἄλλοτε ψίθυρος. Ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ κρότοι πλησιάζουν καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ζωῆς ἀναγεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν δυστυχῶν.

Ἴδου αἴφνης ἀκούουν πλησιέστατα τὰς ἐξῆς λέξεις λεγομένας μὲ τόνον θριάμβου:

— Σᾶς ἀναγγέλλω ὅτι ὁ θόλος τοῦ ὑπογείου ἀπεκαλύφθη! Δὲν ἠπατήθημεν.

Ἡ πρόρρησις ἦτο ὀρθή. Ἡ ἀψὶς μόλις παρεξέκλινε διατηρεῖται σχεδὸν ἀκεραία.

— Σπάσε τον! φωνάζει κάποιος.

Ὁ πρεσβύτερος θέλει νὰ ὀμιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν δύναται.

Ἡ νεάνις ἐννοεῖ τὴν πρόθεσιν του καὶ σπεύδει νὰ τὴν ἐκφράσῃ, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς σωτῆρας.

— Δὲν εἴμεθα ὑποκάτω ἀπὸ τὸν θόλον. Ἰμφορεῖτε νὰ τὸν σπάσετε. Σπάστε τον!...

Ἀκούουν καὶ πάλιν συζήτησιν κατεσπευσμένην.

— Πρέπει νὰ καταβῆ κανεὶς ἐκεῖ κάτω διὰ νὰ τὸν σπάσῃ.

— Πηγαίνω ἐγώ.

— Ὅχι, ὄχι.

— Ἐγὼ θὰ ὑπάγω.

— Δὲν τὸ ἐπιτρέπω!...

— Δὲν τὸ ἐπιτρέπομεν.

— Τὸ φρέαρ ποῦ ἠνοιξατε ἴμφορεῖ νὰ κλεισθῆ μὲ τὴν παραμικροτέραν σύγκρουσιν. Ἀρκεῖ μία ἐλαχίστη ἀφορμή. Καὶ ὅποιος ἔμβῃ ἴμφορεῖ νὰ καταπλακωθῆ.

— Ἄν καταβῆ ἕως ἐξ μέτρα, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος.

— Ἐξ μέτρα θὰ εἶναι πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὸν θόλον ποῦ θέλομεν νὰ διαρρήξωμεν.

— Εἶναι ραγισμένος. Μὲ ἓνα μακρὸν μοχλὸν μωτερόν θὰ τὸν ἀνοιξῶ εὐκόλως.

— Ἀλλὰ τὸ φρέαρ εἶναι στενόν.

— Ἄν μὲ δέσουν μ' ἓν σχοινί, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ στηριχθῶ εἰς τὰς παρειάς.

— Ἀδύνατον! Διὰ νὰ γείνη χρῆσις μοχλοῦ, χρειάζεται τὸ σημεῖον ὁποῦ νὰ στηριχθῆ.

— Θὰ σκοτωθῆς.

— Ἦ σημαίνει ἓνας σκοτωμένος περισσότερον! Ἐλα, ἄς τελειώνωμεν μὲ αὐτὰς τὰς φλυαρίας. Θὰ καταντήσῃ νὰ μὴ εὐρωμεν παρὰ πτώματα.

— Πόσοι εἶναι κάτω;

— Ἴσως τρεῖς.

— Εἶναι δύο.

— Δὲν ἤκουσα παρὰ μίαν φωνήν.

— Ἐγὼ ἤκουσα δύο.

— Μίαν, μίαν!

— Θὰ ἴδωμεν.

— Γρήγορα... Ποῦ εἶναι ὁ μοχλός;

— Τὸ σχοινί! τὸ σχοινί!

— Ἐδῶ εἶναι. Δέσε το στερεά.

— Δυνατώτερα...

— Ἀφήσατέ με τώρα νὰ καταβῶ.

— Ἀκόμη!

— Εἶμαι ἔτοιμος. Ἀφήσατε νὰ καταβῶ... Ἀπολύσατε!

— Παναγία μου!

— Ἀπολύσατε!

— Θεέ μου παντοδύναμε, φύλαγέ τον!

— Σιωπή!

Μετὰ πέντε βίαια κτυπήματα ἐν τμήμα τοῦ θόλου ἀποσπᾶται καὶ πίπτει παρὰ τοὺς πόδας τῶν δύο τεθαμμένων ζώντων. Τὸν κρότον τῆς πτώσεως ἐπακολουθεῖ χειροκρότημα φρενιτιῶδες καὶ κραυγαὶ θριάμβου παρατεταμένα. Οἱ δύο δυστυχεῖς ἐναγκαλίζονται, τρέμοντες ἐκ τῆς χαρᾶς, τὴν σῴτειρα μᾶζαν, ἔπειτα βλέπουν πρὸς τᾶν ἀνεγείροντες τὰς χεῖρας. Τὰ χεῖλη των κινουῦνται, χωρὶς ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸν στόμα των νὰ ἐξέρχεται λέξις καμμία.

Διὰ τοῦ ἀνοίγματος εἰσέρχονται ἐκεῖ κάτω ὁ ἀήρ καὶ τὸ φῶς.

Ἄνωθεν ἐρωτᾷ κάποιος.

— Πόσοι εἰσθε;

— Ἐἴμεθα δύο, ἀπαντοῦν ὁμοῦ ἡ γυνὴ καὶ ὁ γέρων.

Καὶ ὁ διευθύνων τὸ ἔργον τῆς διασώσεως λέγει:

— Δὲν δύνασθε ν' ἀναβῆτε παρὰ ἕνας-ἕνας. Τὸ φρέαρ εἶναι πολὺ στενόν, αἱ παρειαὶ τοῦ εἶναι πολὺ ἀσταθεῖς, δὲν ὑπάρχει καμμία ἐγγύησις περὶ τῆς ἀσφαλείας. Θὰ εἶναι ὑπερβολικὸν τὸ βάρος δύο εἰς τὴν κλίμακα. Ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τὴν ἀνασύρουν μὲ σχοινίον ἀπὸ τὸ ἄνω χεῖλος θὰ κάμουν ἴσως νὰ πέσουν τὰ τοιχώματα καὶ νὰ σκεπασθῇ τὸ φρέαρ. Ἐκαταλάβατε;

Ἡ ἀπειλητικὴ αὕτη ἀγγελία ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς κάτω ἐν ἀκριβεῖα τὴν γενομένην πρὸ ὀλίγου συζήτησιν, τῆς ὁποίας αἱ λεπτομέρειαι εἶχον φθάσῃ μέχρι τῆς ἀκοῆς των. Μένουν ἔντρομοι, τεταραγμένοι. Ἐννοοῦν ἀμφοτέρω, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ὅτι ἡ σιωτηρία δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη εἰμὴ δι' ἐκεῖνον, ὅστις θ' ἀναβῆ πρῶτος. Τὸ φρέαρ ἢμπορεῖ νὰ κλεισθῇ μὲ τὴν ἐλαχίστην σύγκρουσιν. Ἄρκει ἡ ἐλαχίστη ἀφορμή.

— Θ' ἀναβῶ ἐγὼ πρώτη! εἶπεν εἰς τὸν γέροντα ἡ νεᾶνις, μὲ ὄψιν σπασμωδικήν, μὴ δυναμένη νὰ συγκρατηθῇ πρὸ τῆς ἀγωνίας τῆς φοβερᾶς ἀμφιβολίας.

— Διατί; ἀπήντησεν ἐκεῖνος, καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδρᾶς φρικιάσεως. Ἐγὼ θ' ἀναβῶ πρῶτος. Ἐγὼ εἶμαι γέρων. Ἐγὼ, ἐγὼ πρέπει ν' ἀναβῶ.

— Ὅχι, ἐγὼ, διότι εἶμαι νέα, ἐξακολουθεῖ ἡ νεᾶνις ἀγρίως. Ἐσὺ ἐζήσες ἀρκετά... Τί σὲ μέλει;

— Θέλω κ' ἐγὼ νὰ ζήσω ἀκόμη.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐμφανίζεται ἡ κλίμαξ διὰ τοῦ στομίου τοῦ φρέατος. Ἡ νεᾶνις ὀρμᾷ διὰ νὰ τὴν ἀρπάσῃ. Ὁ γέρων, ὅστις εὐρίσκεται πλησιέστερον, παρεντίθεται.

— Ὅχι, δὲν σ' ἀφίνω νὰ περάσῃς!

— Κύττα καλὰ, γιατί σὲ πνίγω!

Προσπαθεῖ ἐκεῖνος νὰ τὴν ἀρπάσῃ, ἀλλ' οἱ ἐξηντλημένοι βραχιόνες του δὲν δύνανται νὰ ὑποστηρίξουν τὴν προσπάθειάν του καὶ χαλαροῦνται. Ἐκείνη φέρει τὰς χεῖρας εἰς τὸν λαιμόν του· ἀλλ' οἱ δάκτυλοί της εἶναι πληγωμένοι, ἐξωγκωμένοι, καθημαγμένοι καὶ δὲν ὑπακούουν εἰς τὴν παράφορον ὀρμὴν τῆς θελήσεώς της· ἐπὶ τοῦ μεμβρανώδους δέρματος τοῦ πρεσβύτου αἱ χεῖρές της μένουν ἀδρανεῖς. Ὁ γέρων ὁμως ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ βραχιόνες του δὲν κατορθώνουν νὰ τὴν περιβάλουν, ἀλλὰ τὸ εὐρύ του στήθος καταπίπτει βαρέως ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν ἀνατρέπει ἐπὶ τῶν συντριμμάτων.

Εὐρίσκεται ἐπ' αὐτῆς. Τῆς δάκνει τὰς παρειάς, τὰ χεῖλη, τὰ ὦτα, τῆς ἀποσπᾷ τὴν κόμη, τὴν καταπατεῖ, τὴν συντρίβει. Εἶτα πατῶν ἐπὶ τοῦ σώματός της ἀνεγείρεται, ὀρθώνει τὴν μεγάλην λευκὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸ φωτεινὸν στόμιον, κρεμάται εἰς τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος καὶ κραυγάζει:

— Ἰραδᾶτε γρήγορα!

Τὸ σχοινίον τὸ βαστάζον τὴν κλίμακα ἔλκεται ταχέως. Ἀνέρχεται, ἀνέρχεται, ἀνέρχεται. Κάτωθεν του τὰ πάντα διαλύονται καὶ καταρρέουν. Τὰ χῶματα καὶ αἱ πέτραι πίπτουν καὶ γεμίζουν τὸ κενὸν καὶ ἡ ὀπὴ τοῦ φρέατος κλείεται μὲ πάταγον βροντῆς.

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΛΑΪΛ

Ἡ ζωὴ σου, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι τὸ πλεόν εὐτελές πλάσμα τῆς γῆς, δὲν εἶναι ὄνειρον μάταιον, ἀλλ' ἐξοχὸν πρᾶγμα. Εἶναι κτῆμά σου, εἶναι πᾶν ὅ,τι ἔχεις διὰ τὴν ἀντιμετώπισην τῆς αἰωνιότητος. Κινήσου λοιπὸν καθὼς τὸ ἄστρον, χωρὶς βίαν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀνάπαυλαν.

*

Ἡ ζωὴ ἑνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου δύναται νὰ παρομοιασθῆ πρὸς ποταμόν, τοῦ ὁποίου εὐδιάκριτοι εἶναι αἱ πηγαί, ἀλλὰ τὴν περαιτέρω ροὴν καὶ τὸν προορισμὸν μόνον ὁ Παντογνώστης δύναται νὰ διακρίνῃ. Θὰ ἀναμιχθῆ ἄρα γε μετ' ἄλλων γειτονικῶν ποταμῶν διὰ νὰ τοὺς μεγαλώσῃ ἢ διὰ νὰ ἐξογκωθῆ ὁ ἴδιος; Θὰ μέλνῃ βυάκιον ἀνώνυμον μετὰ τὰ ἀβαθῆ νερά του, καθὼς τόσα ἄλλα βυάκια καὶ χεῖμαρροι; Θ' αὐξήσῃ τὰ ρεῖθρα παγκοσμίῳ τινὸς ποταμοῦ ἢ μήπως θὰ γίνῃ Δούναβις ἢ Ρῆνος, τῶν ὁποίων ἡ κοίτη εἶναι αἰώνιον ὄριον ἐπὶ τῆς γῆτινης σφαιρας, προτειχίσμα καὶ λεωφόρος δλοκλήρων βασιλείων καὶ ἡπείρων; Δὲν τὸ γνωρίζομεν· γνωρίζομεν μόνον ὅτι ὁ δρόμος του φέρει πρὸς τὸν μέγαν ὠκεανόν· τὰ νερά του, καὶ ἂν γεμίζωσι μόνην τὴν παλάμην, ὑπάρχουσι καὶ δὲν δύνανται οὔτε νὰ ἐξαφανιθῶσιν οὔτε νὰ ἀνακόψωσι τὴν ροὴν των.

*

Γνώθι σαυτὸν! — Πολὺν καιρὸν σ' ἐτυράννησεν αὐτὸ τὸ ἄθλιον σαυτὸν καὶ φοβοῦμαι ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὸ γνωρίσῃς. Ἄλλως μὴ νομίσῃς ὅτι χρέος σου εἶναι νὰ γνωρίσῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Γνώριζε μᾶλλον εἰς τί δύνασαι νὰ ἐργασθῇς καὶ ἐργάζου.

*

Πᾶσα ἀληθινὴ ἐργασία εἶναι ἱερά. Εἰς πᾶσαν ἐργασίαν, καὶ ἀπλῆ ἐργασία τῶν χειρῶν ἂν εἶναι, ἐνυπάρχει τι τὸ ἐνθεον.

Ἡ ἐργασία ἔχουσα κατὰ πλάτος βάσιν τὴν γῆν, φθάνει καθ' ὕψος εἰς τὸν οὐρανόν.

*

Ποῖος εἶσαι σύ, ὥστε νὰ παραπονήσῃς διὰ τὴν ἐργώδη καὶ κοπιαστικὴν ζωὴν σου; Ἴδε ἐκεῖ εἰς τὴν θείαν αἰωνιότητα τοὺς συνεργάτας σου. Ζῶσιν ἀκόμη, μόνον ἐκεῖνοι ζῶσιν, ὁ ἱερός λόγος τῶν ἀθανάτων, ἡ οὐρανία σωματοφυλακὴ τοῦ βασιλείου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ εἰς αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀσθενῆ μνήμην ζῶσιν ἀκόμη ὡς ἅγιοι, ὡς ἥρωες, ὡς θεοί. Ἐκεῖνοι μόνον ἐπιζῶσιν, ἐκεῖνοι μόνον κατοικοῦσι τὰς ἀπεράντους ἐρημίας τῶν χρόνων. Ὁ οὐρανός, μολονότι ἀύστηρός, ἐν τούτοις δὲν εἶναι δυσμενῆς πρὸς σέ. Ὁ οὐρανός εἶναι ὡς ἡ Σπαρτιατὶς ἐκείνη μήτηρ, ἡ παραδίδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱόν της. Καὶ σὺ ὀφείλεις ἀξίως νὰ ἐπανέλθῃς, καὶ σύ, μὴ ἀμφιδάλλῃς, θὰ γίνῃς ἐν τιμῇ δεκτὸς εἰς τὴν μακρινὴν σου πατρίδα, ἐὰν τηρήσῃς τὴν ἀσπίδα σου κατὰ τὴν μάχην.

*

Καὶ ποῖος εἶσαι σὺ ὥστε νὰ ἐναδρύνεσαι διὰ τὴν νωθρὰν ζωὴν σου καὶ αὐταρέσκως νὰ ἐπιδεικνύῃς τὰ λαμπρὰ ἐπίχρυσα ὀχήματα μετὰ τὰ μαλακὰ των ἐπιστρώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων σταυρῶνεις τὰς χεῖρας διὰ νὰ κοιμηθῇς; Ἴδε ἐπάνω, κάτω, ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω καὶ εὐρὲ ἕνα νωθρὸν ἥρωα, ἅγιον, θεὸν ἢ διάβολον. Οὔτε ἔχνος τοιούτου. Εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐντὸς τῶν ὑδάτων, εἰς τὰ καταχθόνια οὐδεὶς ὑπάρχει, ὅστις νὰ σοῦ ὁμοιάζῃ. Σὺ εἶσαι τὸ πρότυπον εἰς τὴν πλάσιν. Εἰς τὸν κόσμον ἐν μόνον τέρας ὑπάρχει, καὶ αὐτὸ εἶσαι σὺ, ὁ νωθρός, ὁ τεμπέλης!

Μετάφρασις Φ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 18 Ἰανουαρίου ἐγένετο ἐν τῷ Καταστήματι τοῦ «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων» ἡ ἐτήσια Γενικὴ Συνέλευσις τῶν ἐταίρων, παρισταμένης τῆς Α. Β. Γ. τῆς Πριγκηπίσσης Σοφίας, Προστάτιδος τοῦ Συλλόγου, ἐπιθὲ τοῦ Ἑπουργοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κ. Σ. Στάη. Κατὰ ταύτην, συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικόν, ἀντικατεστάθησαν τρία τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου, ἀποχωροῦντα διὰ κληρώσεως, οἱ κ. κ. Α. Μάτσεις, Α. Προβελέγγιος καὶ Π. Πρωτοπαπαδάκης, τῆς Συνελεύσεως ἐκλεξάσης ἐκ νέου παμψηφεί τοὺς αὐτοὺς. Ὀνομάσθησαν δὲ ἐλεγκταὶ διὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος οἱ κ. κ. Γ. Μαρῖνος καὶ Α. Νικολαΐδης. Ἐἶτα ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου κ. Ι. Ἀθανασάκη ἡ λογοδοσία τοῦ Συμβουλίου διὰ τὸ λήξαν ἔτος. Ὁ κ. Ἀθανασάκης ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ Συμβούλιον τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου ἱδρυτοῦ τοῦ Συλλόγου Δ. Βικέλα ἀπεφάσισεν ἵνα δι' ἐράνων τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου στηθῇ ἡ προτομὴ αὐτοῦ μαρμαρένη ἐν τῷ Καταστήματι τοῦ Συλλόγου. Ἐδήλωσεν ἐπίσης ὅτι τὴν 2αν προσεχούσας Μαΐου δεκάτην ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεως τοῦ Συλλόγου τὸ Συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἀπονεύμῃ εἰς τοὺς εὐεργέτας καὶ ἐταίρους τὸ ἐπὶ τούτῳ φιλοτεχνηθὲν ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Κοργιαλένιου δίπλωμα.

— Κατὰ τὸν γενόμενον διαγωνισμόν ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως πρὸς ἀποστολὴν νεανίδων εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἵνα σπουδάσωσιν αἱ μὲν οἰκοκυρικὴν καὶ χειροτεχνίαν, αἱ δὲ μουσικὴν, ἐπέτυχον ἑπτὰ μὲν διὰ τὸ πρῶτον καὶ τέσσαρες διὰ τὸ δεύτερον. Ὁ ἕπαιτος ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν πα-

σῶν. Αἱ ὑπότροφοι αὗται θὰ σταλῶσιν ἐν ἀρχῇ εἰς Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, βραδύτεραν δὲ καὶ εἰς Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Βέλγιον καὶ Σκανδιναυικὰς χώρας.

— Διὰ Β. Διατάγματος διετέθησαν ἐκ τῶν πόρων τοῦ Δωριδεῖου Κληροδοτήματος δρ. 25.000 ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης πρὸς ἀγορὰν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ κ. Σάθα, ἧτις ὡς γνωστὸν διατελεῖ ὑπὸ κατὰσχῆσιν ἐν Βενετίᾳ. Διὰ τῆς ἀγορᾶς ταύτης ἀφ' ἑνὸς παρέχεται συνδρομὴ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς ἐπιφανῆ Ἑλληνα λόγιον, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη πλουτίζεται διὰ πλείστων πολυτίμων καὶ σπανίων συγγραμμάτων, ἀναγομένων ἰδίως εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἱστορίαν τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας χρόνων.

ΑΓΓΛΙΑ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀεργῶν λαμβάνει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπικινδύνους διαστάσεις εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ πόλις τῆς Μαγχεστρίας ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ δάνειον 50 χιλ. λιρῶν πρὸς διατροφὴν αὐτῶν. Εἰς Βιρμιγγάμην πλανῶνται 10.000 ἀεργοί, πλεον τῶν 20.000 εἰς τὴν Γλασκῶδην καὶ 100.000 εἰς τὸ Λονδίον.

— Τὸ βῆρος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀυξάνεται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἡ Γαλλία δαπανᾷ ἐτησίως ἐν δισεκατομμύριον, ἡ Γερμανία πλεον τοῦ δισεκατομμύριου, ἡ Ἀγγλία δύο δισεκατομμύρια, ἡ Ἰταλία 400 ἑκατομμύρια. Ὅστω δὲ ἕκαστος Γάλλος ἐπιδαρύνεται ἐτησίως δι' 25 φρ., ἕκαστος Γερμανὸς διὰ 18 φρ., ἕκαστος Ἀγγλὸς διὰ 42 καὶ ἕκαστος Ἰταλὸς διὰ 12. Ὅστε ἡ Ἀγγλία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν.

— Νεωτάτη στατιστικὴ τοῦ Λονδί-

νου περιέχει τὰ ἑξῆς σημειώματα: Εἰς τὸ Λονδίον γεννῶνται 14 καθ' ὥραν καὶ ἀποθνήσκουσιν 8. — Τὸ μῆκος τῶν ὁδῶν τοῦ ἀνέρχεται εἰς 3415 χιλιόμετρα, αἱ οἰκίαι τοῦ εἰς 611.786, τὰ ἐργοστάσια τοῦ εἰς 28.265. — Αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ Λονδίνου εἶναι ἠσφαλισμέναι ἀντι 26 δισεκατομμυρίων φράγκων. — 251 ἑκατομμύρια ἐτησίως δαπανῶνται εἰς ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα. — Καταναλισκόνται ἐτησίως ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου: 420 χιλ. τόννων κρεάτων ἔξωθεν εἰσαγομένων, 58.735 βόες, 376.950 πρόβατα, 174.332 τόννοι ἰχθύων, 340 ἑκατομμύρια λίτραι γάλακτος. — Μεταξὺ τῶν ἐπαγγελματιῶν εἶναι: 13.756 ἀρτοποιοί, 5.242 ζαχαροπλάσται, 2.406 σοκολατοποιοί, 9.855 ζυθοποιοί, 4.288 κατασκευασταὶ ἀφρωδῶν ποτῶν. — Εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐργάζονται 558.641 ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. — Πρὸς κατασκευὴν ἔνδυμάτων ἐπασχολοῦνται 9.499 ἐργοστάσια καὶ 82.702 ἐργάται. Εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ ξύλου 82.702 ἐργάται καὶ εἰς τὴν τοῦ χάρτου 79.150. Πρὸς πλύσιν δὲ τῶν ἔνδυμάτων 29.506. — Εἰς τὸ διάστημα ἑνὸς ἔτους οἱ σιδηρόδρομοι καὶ οἱ τροχιάδρομοι τοῦ Λονδίνου μετέφεραν 949 ἑκατομμύρια ἐπιβατῶν. — Ἡ ἀλληλογραφία τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου εἰς τὸ διάστημα ἑνὸς ἔτους περιέλαβεν 757.100.000 ἐπιστολάς καὶ 165.800.000 δελτάρια. Ἐπιθὲ δὲ 28.260.000 τηλεγραφήματα καὶ 145.905.633 τηλεφωνικὰς συνεννοήσεις. — Τὸ Λονδίον ἔχει 53 θεάτρα, 261 αἰθούσας συναυλιῶν, 11 μουσεῖα, 88 δημοσίας βιβλιοθήκας.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως στατιστικὴ τῶν δημοσίων Ἀμερικανικῶν βιβλιοθηκῶν, μαρτυροῦσα τὰς καταπληκτικὰς προσόδους αὐτῶν κατὰ τὰς τελευταίας τέσσαρας δεκαετίας. Τῷ 1873, ὅτε ἐγένετο ἡ πρώτη γενικὴ στατιστικὴ, ἐλειτούργουν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 2.000 βιβλιοθήκαι ἀριθμοῦσαι τόμους ἄνω τῶν 1000. Τῷ 1903 ἀνήρχαντο εἰς

7.000 καὶ σήμερον εἰς 8.000. Τῷ 1876 μόνῃ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κογκρέσου τῆς Ὁυασιγκτίνος περιεῖχεν ἄνω τῶν 500.000 τόμων. Σήμερον ὑπερέδωσαν τὸ ἑκατομμύριον, καθὼς καὶ οἱ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐν συνόλῳ αἱ ἀμερικανικαὶ βιβλιοθήκαι περιεῖχον κατὰ τὸ 1876 περὶ τὰ 12 ἑκατομμύρια συγγραμμάτων, κατὰ δὲ τὸ 1903 25 ἑκατομμύρια. Ἐκτοτε ἠδῆξε σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν.

— Ἡ Ἀμερικὴ, κατέχουσα τὰ πρωτεῖα εἰς πλείστα ἄλλα ἐνδεικτικὰ προϊόντα, ἔρχεται πρώτη καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πυρκαϊῶν. Κατ' ἐπίσημον στατιστικὴν ἡ ἀναλογία τῶν πυρκαϊῶν τῶν ἀμερικανικῶν πόλεων εἶναι 4,05 ἐπὶ 1000 κατοίκων, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑυρώπην εἶναι μόνον 0,86.

— Ἡ ὑψηλοτάτη καπνοδόχος τοῦ κόσμου εἶναι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Βοστώνην ἀνήκει εἰς ἐργοστάσιον χαλκοῦ καὶ ἔχει ὕψος 154 μέτρων καὶ 22 ἑκατοστῶν.

— Κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔτους 1908, 4 Ἰουλίου ν. ἔ., συνέδησαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐκ πυροβολισμῶν, πυροτεχνημάτων κ. λ. π. 163 θάνατοι καὶ 5460 τραυματισμοί.

— Ὁ Ἀμερικανὸς ἐπλουργὸς Μαξιμ ἐφεύρε νέον ὄπλον, τοῦ ὁποῦ τοῦ προσδνεῖται ὅτι κροτεῖ τόσον ὀλίγον, ὥστε ἐξ ἀποστάσεως 250 μέτρων δὲν δύναται τις νὰ ἀναγνωρίσῃ πόθεν προῆλθεν ὁ πυροβολισμὸς.

ΓΑΛΛΙΑ

Κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Κοινωνικοῦ Μουσείου ἐρεῦνας ἀπεκαλύφθησαν πλείστα γεγονότα μαρτυροῦντα τὴν ἐλεεινότητα τῶν ἐργατικῶν κατοικιῶν τῶν Παρισίων. Ἐντὸς μιᾶς τοιαύτης κατοικίας, ἀποτελουμένης ἐκ μοναδικοῦ δωματίου ἄνευ μαγειρείου καὶ στερουμένης ὕδατος, εὐρέθησαν κατοικοῦντα ὀκτὼ μέλη οἰκογενείας, τὰ ὁποῖα ἐκοιμῶντο εἰς δύο κλίνας, τρία εἰς τὴν μίαν καὶ πέντε εἰς τὴν ἄλλην, ἐπλήρωνον

δὲ ὡς ἐνοίκιον 200 φρ. ἑτησίως 1 Καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον ζῶσιν εἰς Παρισίους 150 χιλιάδες ψυχαί.

— Ἡ ἐσχάτως γενομένη ἀπογραφὴ τῶν κληρωτῶν τοῦ νομοῦ Σηκουάνα ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς παιδείας αὐτῶν, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων καὶ τῶν ἐλαχίστην παιδεύσιν κεκτημένων ἠβέησεν ἀντι νὰ ἐλαττωθῇ. Τὸ τοιοῦτο ζῶηρως σχολιάζεται ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ τύπου, προκαλοῦντος τὴν σύντονον προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

— Πρωτότυπος μελέτη περὶ τῆς αἰξήσεως τῶν ἀνύχων ὑπεδλήθη ἐσχάτως εἰς τὴν Βιολογικὴν Ἑταιρείαν ὑπὸ εἰδικῶ ἐπιστήμονος. Κατὰ ταύτην ἡ ἀξίαι τῶν ἀνύχων σχετίζεται κυρίως πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους εἶναι μικρά, μόλις 6-8 ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστομέτρου καθ' ἑκάστην. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν πέντε ἔτων μέχρι τῶν τριάκοντα ἢ καθ' ἡμέραν ἀξίαι εἶναι 10-14 ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστομέτρου. Κατόπιν ἀρχίζει πάλιν νὰ ἐλαττώνεται, ἀπὸ τοῦ τριακροστοῦ μέχρι τοῦ ἐξηκροστοῦ ἔτους, περιοριζομένη εἰς 7-10 ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστομέτρου. Μετὰ τὸ ἐξηκροστόν περιορίζεται: ἔτι μᾶλλον, μέχρις 7, 6 καὶ 4 ἑκατοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου. Ταῦτα ὅμως προκειμένου περὶ τῶν ἀνύχων τῆς χειρὸς. Οἱ ἀνύχες τοῦ ποδὸς ἀξίαι ἀντιθέτως, περιορίζονται συνήθως εἰς τὸ ἥμισυ τῆς καθημερινῆς ἀξίαι τῶν ἀνύχων τῆς χειρὸς. Καὶ ἄλλη διαφορά παρατηρεῖται, ὅτι ἡ ἀξίαι τῶν ἀνύχων τοῦ ποδὸς δὲν ἐλαττοῦται, προβαίνουσης τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἴσως τοῦ ἔτους δὲν ἀσκει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀξίαι τῶν ἀνύχων ὁ ἔρος καὶ χειμῶνα εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή.

— Κατὰ τὴν *Nature* αἱ ὑπερέχουσαι μεγαλόπολεις τῆς ὑψηλοῦ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων κατέχουσι τὴν ἑξῆς τάξιν: Λονδίνον μετὰ τῶν περιχώρων 7.218.000 κα-

τοίκους, μόνη δὲ ἡ πόλις 4.796.000. Νέα Ἰόρκη 4.117.000. Παρίσι 2.763.000. Σικάγον 2.049.000. Βερολίνον 2.040.000. Βιέννη 2 ἑκατομμύρια. Τόκιο 1.487.000. Φιλαδέλφεια 1.442.000. Πετροῦπολις 1.429.000. Μόσχα 1.359.000. Κωνσταντινούπολις 1.106.000.

— Κατὰ τὴν *Presse médicale* ἡ θερμοκρασία, εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ζῆσιν ὁργανισμοί, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ 40-45 βαθμοὺς Κελσίου. Ἐν τούτοις μαλάκιά τινα καὶ νύμφαι μυῖων ζῶσιν εἰς ὕδατα πηγῶν θερμοκρασίας 50, 69 καὶ 81 βαθμῶν. Ὡς πρὸς τὸ ψῦχος, ἰχθύες, κοχλίας, βάρραχοι καὶ μυριάποδα δύναται ἐπὶ τινα χρόνον νὰ ζῆσιν καὶ εἰς 15, 28, 50 καὶ 120 βαθμοὺς ὑπὸ 0. Οἱ βάκιλλοι τῆς πανώλους διετηρήθησαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας εἰς 31 ὑπὸ 0, τῆς διφθερίτιδος εἰς 60, καὶ τῆς φθίσεως εἰς 100, καταστραφέντες μόλις εἰς τοὺς 160.

— Ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῆς Ἐργασίας ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως πῖναξ τῆς καταστάσεως τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἑυρώπης κατὰ τὸ 1908. Κατὰ τὸν πῖνακα τοῦτον ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Ρωσία: 58.385 χιλιόμετρα. Κατόπιν ἔρχεται κατὰ σειράν: ἡ Γερμανία 58.040, ἡ Γαλλία 47.823, ἡ Αὐστρουγγαρία 41.605, ἡ Μ. Βρετανία 37.150, ἡ Ἰταλία 16.596, ἡ Ἰσπανία 14.850, ἡ Σουηδία 13.392. Ἡ Ἑλλάς ἔρχεται ἔχουσα 1241 μετὰ τὴν Νορβηγίαν ἔχουσαν 2.586. Τελευταία δὲ ἡ Σερβία 610 χιλιόμετρα.

— Κατὰ τὴν *Nature* τὸ μεγαλύτερον ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασε μέχρι τοῦδε μικρὸν ἀερόστατον ἐκ τῶν ἐπὶ τούτῳ ῥιπτομένων, ἦτο 26.557 μέτρων. Τελευταῖον ὁμοῦ νέον ἀερόστατον κατωρθώθη νὰ φθάσῃ μέχρις 29.040 μέτρων.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων λουτρῶν τῆς Γερμανίας ἀποδεικνύει ὅτι ὁ γερμανικὸς λαὸς δὲν διακρίνεται ἐπὶ καθαριότητι, ὑπολειπόμενος τῶν

βορειοτέρων εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐπὶ πληθυσμοῦ 60 ἑκατομμυρίων ὑπάρχουσι μόνον 2.547 ἰδρύματα λουτρῶν, ἢτοι ἀναλογοῦσιν 20.000 εἰς ἕκαστον ἰδρυμα.

— Πολὺς λόγος γίνεται εἰς τὸν γερμανικὸν τύπον περὶ τοῦ νέου μυθιστορήματος τοῦ Σούδερμαν, ἐσχάτως ἐκδοθέντος καὶ ἐπιγραφομένου «Das Hobe Lied». Ἐνομιζέτο κοινῶς ὅτι ὁ Σούδερμαν ἀπορραφήεις ὑπὸ τοῦ θεάτρου δὲν θὰ ἔγραφε πλέον μυθιστορήματα, ἢ ἐκδοσὶς δ' αὐτοῦ ἠκούσθη μετ' ἐκπλήξεως καὶ πολυειδῶς κρίνεται τὸ ὅπως ἀπροσδόκητον μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον ἡ πλειονότης θεωρεῖ ὡς μίαν ἐπιπλέον ἐπιτυχίαν τοῦ διασήμου συγγραφέως. Γενικῶς ὁμολογεῖται ἰδίως ἡ ἔντεχνος καὶ πιστὴ ἀπεικόνισις σκηνῶν τοῦ συγχρόνου γερμανικοῦ βίου, τῶν ὁποίων ἄλλαι ἐξελλίσσονται εἰς μικρὰν καὶ ἡσυχον ἐπαρχιακὴν πόλιν, ἀλλαι εἰς ζῶηρον σταθμὸν λουτρῶν καὶ ἄλλαι ἀνὰ τὰς πολυταράχους ὁδοὺς τοῦ Βερολίνου.

— Τὸ περιοδικὸν *Astronomische Nachrichten* δημοσιεύει κατάλογον τῶν μικρῶν πλανητῶν, ἐσχάτως ἀριθμηθέντων. Ὁ κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει 659 πλανήτας.

— Πλησίον τῆς Ἀϊδελεβέργης ἐν τῷ ἀμμώδους ἐδάφους, ὅπου εἶχεν εὐρεθῆ ὁ *Elephas antiquus*, εὐρέθη ἐσχάτως σιαγὼν ἀνθρωπίνη μετὰ τῶν ὀδόντων, ἔχουσα χαρακτῆρας ἀρχαίους προγεγεστέρας καὶ τῶν ἀλλαχοῦ εὐρεθεισῶν. Ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις ὑπερβάλλει πάσας τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς ἀνθρωπίνας σιαγῶνας.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Ὑπὸ τοῦ Ἰάπωνος ἐπιστήμονος Ὁγάβα ἀνεκαλύφθη νέον ἀπλοῦν σῶμα, τὸ ὁποῖον καὶ ὠνομάσθη Νιπόνιον καὶ καθωρίσθη διὰ τοῦ συμβόλου Np.

— Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισε νὰ λειτουργῇ εἰς τὸ Τόκιο τὸ πρῶτον Ὁδελον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δραματικῆς τέχνης ἐν Ἰαπωνίᾳ. Διευθύντρια αὐτοῦ διωρίσθη ἡ διάσημος καλλιτέχνης Σάβα Γάκκο, γνωστὴ καὶ

εἰς τὴν Ἑυρώπην ἐκ καλλιτεχνικῆς περιουσίας. Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Ὁδελου θὰ διδάσκωνται ἐκ παραλλήλου δραματικὰ ἔργα Ἰαπωνικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ. Ὡς μαθήτρια ἐνεγράφησαν ἤδη εἴκοσι νεάνιδες. Ἐξ ἄλλου ἡ αὐτοκρατορικὴ δραματικὴ εἰσαγωγή οἰκοδομεῖ εἰς τὸ Τόκιο τὸ πρῶτον θεάτρον κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν διαρρυθμίαν τῆς σκηνῆς καὶ τῶν θέσεων τῶν θεατῶν.

— Παραπονοῦνται οἱ Ἑυρωπαῖοι διὰ τὴν πληθώραν τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ εἰς τὰ ἀσιατικὰ κράτη ἔχουσι περισσοτέρους. Κατὰ Ἰαπωνικὴν στατιστικὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖ ἰατρῶν ἀνέρχεται εἰς 34.611 καὶ τῶν πτυχιούχων ὁδοντοιατρῶν εἰς 706, ἡ δὲ γενικὴ ἀναλογία ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 1 ἰατρός ἐπὶ 1348 κατοίκων. Ἀλλ' εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, καθὼς εἰς τὸ Τόκιο, ἡ ἀναλογία εἶναι 1 ἰατρός ἐπὶ 810 κατοίκων. Καθ' ἅπασαν τὴν Ἰαπωνίαν λειτουργοῦσιν 786 νοσοκομεῖα, τῶν ὁποίων τὰ 630 εἶναι ἰδιωτικὰ κλινικὰ. Ἰπάρχουσι δὲ καὶ τινα νοσοκομεῖα καὶ ἀσυλα ἀνήκοντα εἰς ξένας ἐθνικότητας καὶ διευθυνόμενα ὑπὸ Ἑυρωπαίων ἢ Ἀμερικανῶν.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ἐν Ὀρρελαβέγα ἀνεκάλυψεν εἰς διάφορα σπήλαια προϊστορικὰς εἰκόνας. Εἰς μίαν τούτων, τὴν μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν, εἰκονίζονται εἰς ἐλέφας καὶ σχήματα πελέκων, ἐπίσης βόνασσοι, ἵπποι, ἔλαφοι καὶ εἰς ἰχθύες.

ΙΤΑΛΙΑ

Μέγα ζήτημα ἀνεκινήθη ἐσχάτως μετὰ τῶν Ἰταλῶν λογίων περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἐνδεκάτου ἔσματος τῆς Κολάσεως τοῦ δάντου. Ἀφορμὴ εἰς τοῦτο ἐδόθη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Δαντολόγου Righetti, ὑποστηρίξαντος ὅτι τὸ ἔσμα τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τοῦ Ἰακώβου δάντου. Ἐν τούτοις καὶ ὁ ἀποθανὼν ποιητὴς Καρδούτση καὶ οἱ πλείστοι τῶν

συγχρόνων λογίων αποκρούσει τόν ισχυρισμόν τουτου του Righetti.

— Έξεδόθη ἐν Μιλάνῳ ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Trèves ὁ πρῶτος τόμος τῶν εὐρεθέντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδμόνδου Δεαμίτση ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Nuovi ritratti letterari ed artistici».

ΝΟΡΒΗΓΙΑ

Προσεχῶς ἐκδίδονται τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Ίψεν, ἀποτελούμενα ἐκ νεανικῶν ποιημάτων, δραματικῶν σχεδιασμάτων κτλ. Ὁ ἀποτελέσων δύο τόμοις ἐκ 1100 σελίδων, καὶ θὰ χρησιμεύσωσιν ἰδίως ὡς ἐνδεικτικὰ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰργάζετο ὁ μέγας δραματουργός.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά :

Nineteenth Century (Λονδίνον, Δεκέμβριος). — Ὁ Baskfort ἐλπίζει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ συνεννόησις μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν ὡς πρὸς τὰς θαλασσίας αὐτῶν δυνάμεις. — Ἐγκώμιον τῆς ἀποθανούσης Ἀυτοκράτειρας τῆς Κίνας, ὑπὸ Α. Black, ὡς γυναικὸς σπανίων προτερημάτων, ἐνεργητικωτάτης καὶ ἀγαθωτάτης, τὴν ὅποιαν ὁ λαὸς τῆς ἡγάπα ἀλλὰ καὶ ἐφοβέτο. — Συνηγορία ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου ὑπὸ E. Goulding. — Ἡ Κ. G. Kingston ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκην λαϊκῶν παραστάσεων κατὰ τὰς Κυριακάς.

Review of Reviews (Λονδίνον, Δεκέμβριος). — Ἐπιστολὴ ἀνοικτὴ τοῦ W. T. Stead ἀψευθυνομένη πρὸς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, δι' ἧς ὁ γράφων προσπαθεῖ νὰ διαλύσῃ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ δυσπιστίαν καὶ νὰ συσφίξῃ τοὺς δεσμοὺς τῆς φιλίας ἐπ' ἀγαθῇ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Πρὸς βελτίωσιν τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς τῶν μαθητῶν ἡ διδασκαλία τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀνετέθη εἰς ἀξιωματικούς καὶ ὑπαξιωματικούς τοῦ Στρατοῦ.

ΠΟΛΩΝΙΑ

Εἰς Βαρσοβίαν παρασκευάζονται τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ διασώμου μουσουργοῦ Σοπέν τὴν 1 προσεχῶς Μαρτίου, ἑκατοστὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεώς του. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην προσεκλήθησαν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν συγχρόνων μουσουργῶν τῆς ὀφηλίου.

Νέας Τουρκίας ὁ B. Gottheil δὲν εὐρίσκει εἰς αὐτὸ ὁμοιότητα πρὸς τὸ τοῦ πανσλαβισμού. Ἐξ ἄλλων φρονεῖ ὅτι ἡ Τουρκία ἔχει πρὸ παντός ἀνάγκην χρηστῆς διοικήσεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὅπως ἐπιτελέσῃ βραδέως καὶ ἀσφαλῶς μεταρρυθμίσεις ἀναλόγους πρὸς τὰ τοῦ Λόρδου Κρόμερ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Γαλλικά.

Correspondant (Παρίσι, 10 Δεκεμβρίου). — Ἀνώνυμος πραγματευόμενος περὶ τῆς *Νέας Τουρκίας* καὶ τῶν *Βαλκανίων* θεωρεῖ ἀδύνατον τὴν μόνιμον διευθέτησιν τοῦ ζητήματος, τοῦ ἀνακινήθεντος ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, εἰρηρικῶς. Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος δὲν φαίνεται ἐπιχειρούμενος, ἕνεκα τῆς προδεδηκυίας ἡλικίας τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ καὶ τοῦ ἀπροθύμου τῆς Τουρκίας. Τὸ παιγνίδιον ἀναβάλλεται, ἀλλ' ὄχι διὰ πολὺν χρόνον. Ἡ δὲ σύγκλησις πανευρωπαϊκοῦ συνεδρίου, πρὸς γενικὴν εἰρήνευσιν καὶ διακανόνισιν, μόνον εἰρηνικὰ μεριάζματα κινεῖ. — Ὁ G. Fonsegrive ἀνακινεῖ τὸ ζήτημα τῆς σχολικῆς αὐδετερότητος. Τὸ Κράτος δύναται νὰ παρέχῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν, ἐπίσης δύναται νὰ παρέχῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν κοινωνικῶν κανόνων, διὰ τῶν ὁποίων αὐτὸ τοῦτο λειτουργεῖ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ προῖῃ περαιτέρω. Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς, τῆς ὁποίας ἡ οἰκογένεια εἶναι ὁ πρῶτιστος φύλαξ. — Αἱ γυναῖκες εἰς τὰς ἐξοχὰς δύνανται νὰ συντελῶσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, λέγει ἡ κόμησσα Rochefoucault, διὰ τῆς συστάσεως λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν καὶ δι' ὀργανώσεως διαλέξεων μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐπὶ θεμάτων ἐκ τῆς ἱστορίας, τῆς θύεινης κ. λ. π. (25 Δεκεμβρίου). — Ἡ ἀναγέννησις τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Βάττεμπεργ ὑπὸ E. Lamy. Ἐξιστόρησις τῶν κατὰ τὴν ἑπταετη ἡγεμονίαν αὐτοῦ. Ὁ Βάττεμπεργ διέπραξε πολλὰ σφάλματα,

ἀλλ' ἡ κυρία ἐνοχος τῶν βουλγαρικῶν δυσχερειῶν ὑπῆρξεν ἡ Ρωσία. — Ἄλλο ἄρθρον συμπληρωτικὸν τοῦ ἀνωτέρω : Συνομιλία μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Βάττεμπεργ ὑπὸ E. Queillé. — Ὁ F. Klein προσπαθεῖ νὰ προφητεύσῃ ὅποια τις θὰ εἶναι ἡ Ἀμερικὴ τῆς αὔρου. — Περὶ τῆς παιδείσεως τῶν τυφλοκαρφάλων ὑπὸ G. Paris.

Revue des Deux Mondes (Παρίσι, 15 Δεκεμβρίου). — Πραγματεία τοῦ στρατηγοῦ Langlois περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν ἐκ ταύτης συνεπειῶν. — Ὁ H. Welschinger κρίνων τὸ νεώτατον ἔργον τοῦ P. Matter περὶ Βίσμαρκ, ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Γερμανικῆς Ἀυτοκρατορίας ἐν Βερσαλλίαις. Ἐξετάζων δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου τοῦ Βίσμαρκ, ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, συμπεραίνει ὅτι ὁ σιδηροὺς ἀρχικαγκελλάριος ἰσχυρίζετο ὅτι ἐξησφάλιζεν οὕτω τὴν εἰρήνην, ἐνῶν πράγματι ἐγένεθαι δημιουργὸς τῆς ἐνόπλου εἰρήνης. — Ἡ *Ἰδρύσις καὶ ἡ Βαλκανικὴ κρίσις* ὑπὸ B. Pinon. Ὁ ἀρθρογράφος ἐρευνᾷ διατὶ καὶ πῶς ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία ἀνεσκόλευσαν τὴν πυρὰν καὶ ποταὶ θὰ εἶναι αἱ συνέπειαι τῶν πραξικοπημάτων τῶν δύο τούτων ἐπικρατειῶν. Αἰσιοδοξῶν περὶ τῆς μελλούσης διεθνούς συνδιασκέψεως, προσδοκᾷ παρὰ ταύτης νέαν διεθνή πολιτικὴν, φιλοσοφιοτέραν πρὸς τοὺς πόθους, τὰ δίκαια καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν. Πρόγραμμα τῆς τριαυτῆς πολιτικῆς πρέπει ἰδίως νὰ εἶναι ἡ παροχὴ ἐλευθερίας εἰς τὰς βαλκανικὰς χώρας πρὸς διευθέτησιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑποθέσεων, διὰ τῆς ἰδρύσεως εἰδους δημοσπονδίας, τῆς ὁποίας θὰ μετέχη καὶ ἡ Τουρκία ἀναγεννημένη καὶ ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὅπως ἀντιστῆ εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν αὐστριακὴν φιλοδοξίαν. (1 Ἰανουαρίου) — Τὸ μυστήριον τοῦ βίου τοῦ Τάσσου ὑπὸ A. Mézières. Ἐρευνα τῶν βιοτικῶν περιπετειῶν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. — Περὶ τοῦ ὄχλου τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ L. Bertrand. Ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, λέγει, μέχρι τοῦ Σουδάν, πανταχοῦ

Ἀμερικανικά :

Review of Reviews (Νέα ὸρκη, Δεκέμβριος). — Τὸ τεῦχος τοῦτο εἶναι ὀλοκληρὸν ἀφιερωμένον εἰς πανηγυρισμὸν τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τῆς Ἀμερικῆς.

North American Review (Νέα ὸρκη, Δεκέμβριος). — Ὁ H. C. Lodge καθορίζει τὴν σημασίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Τάστ καὶ ἐξαιρεῖ τὰ προσόντα αὐτοῦ, ἰδίως τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος. — Ὁ Βούλγαρος δημοσιογράφος Tougaroff πραγματευόμενος περὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Βερολινίου συνθήκης, δὲν ἀποκρύπτει ὅτι τὸ ἀνατολικὸν δράμα ἐβρίσκειτ' ἀκόμη εἰς τὴν πρώτην πρᾶξιν. Τὸ ζήτημα τοῦ Νοβιπαζάρ δὲν θὰ λυθῆ ὀριστικῶς πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ. — Σκιαγραφία τοῦ Τολστόη καὶ κρίσις περὶ τῶν ἔργων του ὑπὸ W. D. Howells.

Forum (Νέα ὸρκη, Δεκέμβριος). — Ἐξετάζων τὸ πρόγραμμα τῆς

ἀθλιότης και κτηνωδία, οὐδεμία δὲ τάσις πρὸς ταχέαν πρόοδον, ἀλλὰ στασιμότης τελματώδης. — Ὁ H. Joly πραγματευόμενος περὶ θανατικῆς ποινῆς και ἐξετάζων πάντα τὰ κατὰ ταύτης γραφέντα, ἐτι δὲ τὰς σχετικὰς νομοθεσίας, καταλήγει θεωρῶν ὡς ὀρθὴν τὴν ὑπὲρ διατηρήσεως τῆς ποινῆς ταύτης φῆφον τῆς γαλλικῆς βουλῆς.

Journal des Economistes (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου). — Ἄρθρον τοῦ Y. Guyot περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1909. Πρὸς κάλυψιν τῶν τεραστίων στρατιωτικῶν δαπανῶν ἐπιβάλλονται φόροι και διαρκῶς φόροι. Ἄλλ' ὁ φόρος δὲν εἶναι δημιουργία νέου ἐθνικοῦ πόρου, ἀλλ' ἐξάντλησις τῶν ὑπαρχόντων. «Τὰ Κράτη, λέγει, δαπανῶσι και δὲν παράγουσι». — *Περὶ προστασίας τῶν δασῶν*, πραγματευόμενος ὁ A. Mossé συμπεραίνει: «Πρέπει νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν συνεχῆ ἐξαφάνισιν τῶν δασικῶν θησαυρῶν μας και νὰ μεριμνήσωμεν περὶ ἀναδασώσεως τῶν ἐπιδεικτικῶν τοιαύτης ἐκτάσεων».

Reforme Sociale (Παρίσιοι, 16 Δεκεμβρίου). — Ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν ἀνθυγεινῶν κατοικιῶν εἰς τὰς ἀγγλικὰς πόλεις, δίδει ἀφορμὴν εἰς ἀξιανάγνωστον ἄρθρον τοῦ A. Renois.

Revue Socialiste (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου). — Τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐξετάζων ὁ E. Bénès, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ποικίλων ἐθνικῶν στοιχείων, ἀτινα ἀποτελοῦσι τὴν Αὐτοκρατορίαν, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως δημοσπονδιακοῦ συστήματος διοικήσεως.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου). — Ὁ H. Poincaré αἰσιδοξεῖ περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν μαθηματικῶν, τῶν ὁποίων ἢ πρόοδος ἐξακολουθεῖ. — Πραγματεία ἀνωνόμου περὶ θαλασσῶν και ποταμῶν τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς.

Science au XXe Siècle (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου). — *Περὶ τεχνολογίας* ὑπὸ J. de Loverdo και τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας.

Revue (Παρίσιοι, 1 Ἰανουαρίου). — Γνωμίαι διαφόρων ἐπιφανῶν λογίων περὶ τῆς γυναικείας εὐλιχρινείας. — Ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ J. Finot ἐξακολουθεῖ τὴν δημοσίευσιν κεφαλαίων ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Ἡ. Ἐπιστήμη τῆς Εὐτυχίας. — Σκιαγραφία τῆς *Kus Mary Duclaux-Robinson*, τῆς ἀβρᾶς Ἀγγλίδος ποιητρίδος, ἥτις εἰς δευτέρον γάμον ἐγένετο σύζυγος τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, ὑπὸ E. Daudet.

Documents du Progrès (Παρίσιοι, Δεκέμβριος). — Ἄρθρον περὶ καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ L. Ferriani. Ἡ θανατικὴ ποινὴ καταλυθεῖσα κατ' οὐσίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου, κατηργήθη διὰ τοῦ νέου ποινικοῦ νόμου και διατηρεῖται μόνον εἰς τὸν στρατιωτικὸν ποινικὸν νόμον. Ἐκ τῆς καταργήσεως δὲ οὐδεμία αὐξήσις τῆς ἐγκληματικότητος παρετηρήθη. Ὁ γράφιον συμπεραίνει ἐτι ἡ θανατικὴ ποινὴ εἶναι ὄχι μόνον ἀπάνθρωπος, ἀλλὰ και ἀνωφελής. — Τὸ μέλλον τῆς ἰχθυοκομίας ὑπὸ L. Roule. Ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ ἔζη διὰ τοῦ κυνηγίου προμηθευόμενος τὰ πρὸς διατροφήν του χρήσιμα ζῆλα, βαθμηδὸν ὁμῶς ἐτιθάσευσεν και ἐξημέρωσε πολλὰ τῶν ζῴων τούτων, τὰ ὁποία κατέστησε κατοικίδια, διὰ νὰ τὰ ἔχη πάντοτε πρόχειρα και ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῆ και ὡς πρὸς τοὺς ἰχθύς. Ἐφ' ὅσον πληθύνεται ἡ ἀνθρωπότης και ἡ προμήθεια τροφίμων καθίσταται δυσχερεστέρα, θὰ παραστῆ ἡ ἀνάγκη νὰ κυριαρχήσῃ και τῶν ὑδάτων, ὅπως πορίζεται και ἐκεῖθεν ἀσφαλῶς τροφήν, ἢ δὲ ἰχθυοκομία ὄχι μόνον εἰς τοὺς ποταμοὺς και τὰς λίμνας, ἀλλὰ και εἰς τὰς θαλάσσας θὰ καταστῆ τότε κοινότατον ἐπάγγελμα, ὡς εἶναι σήμερον ἡ κτηνοτροφία.

Grande Revue (Παρίσιοι, 25 Δεκεμβρίου). — Ἐπιστολαὶ τοῦ Λεγούβι και τοῦ Σαρδοῦ, ἀναφερόμεναι ἰδίως εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σαρδοῦ ὡς ἀκαδημαϊκοῦ.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου). — Ὁ V. Berard, ἐξετά-

ζων τὴν στάσιν τῆς Αὐστρίας και τῆς Σερβίας, ἰσχυρίζεται ἐτι ἀπὸ δύο μηνῶν ἤδη οἱ ἐν Βιέννῃ και ἐν Βουδαπέστη ζητοῦσιν ὄλας τὰς δυνατὰς προφάσεις διὰ νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας.

Mercure de France (Παρίσιοι, 16 Δεκεμβρίου). — Συνέχεια τῆς μεταφράσεως τοῦ *Ecce homo* τοῦ Νίτσε. (1 Ἰανουαρίου). — Τὰ νέα τεχνικὰ πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας, κατὰ τὸν H. Shoen, συντελοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς κατὰ τὸν διεξαγόμενον σύγχρονον οἰκονομικὸν ἀγῶνα. Ἐνδεκα τοιαῦτα ὑπάρχουσιν ἐν ἐνεργείᾳ, τῶν ὁποίων ἐκθέτει τὴν ὀργάνωσιν ὁ γράφιον.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου). — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ δημοσιευόμεναι ὑπὸ P. B. Clouet και ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Γαμβέτιαν και τὴν ἐθνικὴν ἀμυναν. Εἶναι πληρεῖς φιλοπατρίας και ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν. Και εἰς αὐτὰς τὰς συντόμους διαταγὰς πρὸς ὑπαλλήλους κατὰ τὰς ὥρας τοῦ κινδύνου και εἰς τὰ τηλεγραφήματα ἀναφαίνεται ὁ ἔξοχος πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ περὶ οὐδενὸς ἄλλου μεριμνῶν ἢ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Γαλλίας. (1 Ἰανουαρίου). — Ὁ Σατωβριάνδος ταξιδιώτης ὑπὸ J. Claretie, ἤτοι ἀνάλυσις τοῦ γνωστοῦ Ὀδοιπορικοῦ, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη και ἔλλητιστὶ ὑπὸ E. Ροῦδου.

Γερμανικά :

Deutsche Revue (Στουτγάρτη, Ἰανουάριος). — Θὰ ἔχωμεν πόλεμον ; ἐρωτᾷ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος. Και ἀποκρίνεται ὁ ἴδιος : Ὅχι τὴν ἰμέσως, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἀδηλον. Ἡ Γαλλία, λέγει, δὲν παρήτησε τὴν ἰδέαν τῆς ἀνακτήσεως τῆς Ἀλσατίας, ἢ δὲ Γερμανία διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ γαυτικοῦ της και τοῦ ἐμπορίου της ἐδημιούργησεν ἄσπονδον ἐχθρὸν ἐν Λονδίῳ. Ἡ Αὐστρία διὰ τοῦ νέου πραξικοπήματός της ἐσχίσε τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου. Τῆς Ἰταλίας εἶναι γνωστοὶ οἱ πόθοι. Ὅστε πανταχοῦ ἰποδοσκει τὸ πῦρ. — Σχετικὸν θέμα πραγματεύεται και

ὁ ὑποναύαρχος V. Ahlefeld δι' ἄρθρου ἐπιγραφομένου αἰ περὶ πολέμου φημαι και ἡ θαλασσία ἀγγλικὴ δύναμις, προσπαθῶν νὰ ἀποδείξῃ ἐτι ἐξ ἀγγλογερμανικῆς συρράξεως ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι θὰ πάθωσι δαινώδες, οἷον δῆποτε και ἀν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα. — Ἡ διεθνὴς γεωδαιολογία ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Helmerd. — Αἱ ἠλεκτρικαὶ δυνάμεις τῆς καρδίας ἐν τῇ ἱατρικῇ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Hering.

Deutsche Bundschau (Βερολίνον, Ἰανουάριος). — Ὁ στρατηγὸς Goltz ἐρευνᾷ τὰς μεταβολὰς τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἐν Τουρκίᾳ. Ὁ διάσημος ὀργανωτὴς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ μολονότι ἀνομολογεῖ τὴν διοικητικὴν ἀπειρίαν τῶν νεοτούρκων, ἐν τούτοις εἶναι αἰσιόδοξος περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Τουρκίας, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ οὕτως ἀναγεννημένην ὡς στοιχεῖον χρήσιμον διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης και ἰδίως φιλὴν πολύτιμον διὰ τὴν Γερμανίαν. — Ἀνάλυσις τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Σίλλερ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ δράματα αὐτοῦ ὑπὸ R. Keller.

Das Literarische Echo (Βερολίνον, Ἰανουάριος). — Σύνοψις τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος νέων δημοσιευμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Γκαίτε.

*Ελβετικά :

Bibliothèque Universelle et Revue Suisse (Λωζάννη, Ἰανουάριος). — Ὁ M. Delines περιγράφει τὴν βωσικὴν κοινότητα τῶν Λοκαβόρ, ἥτις ἐφαρμόζει κατὰ γράμμα τὸ ἠθικὸν πρόγραμμα τοῦ Γολστόφ. Τὰ μέλη της εἶναι πρότυπα χρηστότητος και ἀγαθότητος. Μεταξὺ αὐτῶν οὐδεὶς κλέπτης, οὐδεὶς διεφθαρμένος, οὐδὲ καν φονεὺς ζῴων ὑπάρχει. Ἡ κοινότης αὕτη καταδιωχθεῖσα ὑπὸ τῆς βωσικῆς κυβερνήσεως ἐπι ἀρνήσει στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μετενόστευσεν εἰς Καναδᾶν. — Τὸ μέλλον τοῦ Κόσμου ἐπιγράφεται ἄρθρον τοῦ Talliehet. Ἐπισκοπῶν τὰς συνεπείας τοῦ αὐστριακοῦ πραξικοπήματος θεωρεῖ τοῦτο ὡς οἰκτρὰν

ἀποτυχίαν ἀνακόφασαν τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν προέλασιν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Ἀψβούργων πρὸ παντὸς πρέπει νὰ μεριμνήσῃ περὶ ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ ἀνακαινίσεως, ἐπὶ ἰδίῳ ἀγαθῷ καὶ χάριν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

Ἰταλικά :

Nuova Antologia (Ρώμη, 16 Δεκεμβρίου).— Ἄρθρον τοῦ L. Luzzati, βουλευτοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, περὶ τοῦ Τουρκικοῦ συντάγματος καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σημασίας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δημοσίου δικαίου. Οἱ Τούρκοι, λέγει, κατώρθωσαν τὴν ἰδρυσιν ὀθωμανικοῦ Κοινοβουλίου, ἀλλ' ὄχι μουσουλμανικοῦ, καὶ διεφύλαξαν τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἔθνικὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Rasségna Contemporanea (Ρώμη, Δεκέμβριος). — Ἡ διακόσμησις τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων τοῦ νέου ἰταλικοῦ Βουλευτηρίου, τὸ ὅποτον θὰ ἐγκαινισθῇ κατὰ τὸ 1911, θὰ ἀποτελῇ θαυμάσιον σύνολον, ἄξιον τῶν χρόνων τῆς ὑψηλῆς ἀκμῆς τῆς ἰταλικῆς τέχνης.

Rasségna Nazionale (Φλωρεντία, Δεκέμβριος). — Περὶ τοῦ ἀντικληρικοῦ πνεύματος ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ G. Grabinski. Ὁ γράφων φρονεῖ ὅτι δὲν εἶναι οἱ Ἰταλοὶ τόσο ἀντικληρικοί, ὅσον κοινῶς πιστεύεται. — Τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Ἰταλίας καὶ

Ἀγγλίας, κατὰ τὸν S. Raineri, στηριζόμενον ἐπὶ νεωτάτων στατιστικῶν, ἀναπτύσσεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, διὰ τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα περὶ ἀμέσου συγκοινωνίας μεταξὺ Ἰταλίας καὶ τῶν λιμένων τῆς Βορείου Μ. Βρετανίας διὰ μεγάλων φορτηγῶν ἀτμοπλοίων.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθήναια (Ἀθήναι, 15 Ἰανουαρίου). Ὁ ποιητὴς τῶν ἑυθυμῶν καὶ τοῦ δειροῦ καὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Μ. Μαλακάση. Σκιαγραφία τοῦ ἀποθανόντος Ἐπ. Α. Δεληγεώργη. — Γάτες, ἀπόσπασμα ἀνέκδοτον Ἐπ. Α. Δεληγεώργη. — Ἡ φήμη τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ὑπὸ Νίκου Α. Βέη. — Τὸ μαῦρο ψωμί ὑπὸ Παύλου Γνευτοῦ.

Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν καὶ Νομικῶν Ἐπιστημῶν. (Ἀθήναι, Τόμ. 1, Τεύχος Β') — Ἡ ὀλιστικὴ θεωρία τῆς ἱστορίας κατὰ Κάρολον Μάρξ ὑπὸ Α. Ἐλευθεροπούλου. — Περὶ προστασίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας Β' ὑπὸ Θ. Σ. Κουτούπη. — Παρατηρήσεις ἐπὶ χωρίων τινῶν τῶν Πανδεκτιῶν ὑπὸ Αλ. Κ. Μυλωνᾶ, κλπ.

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξάνδρεια, Δεκέμβριος). — Ἡ Α' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὑπὸ Χρυσσοστόμου Α. Παπαδοπούλου. — Νέαι πηγαὶ περὶ τῶν μοναχικῶν θεσμῶν ὑπὸ Δ. Α. Πετρακάκου. — Ἡ Ἰερὰ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων Πετράκη ὑπὸ Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτου.